

ИНСТИТУТ ЗА ЕКОНОМИКУ ПОЉОПРИВРЕДЕ, БЕОГРАД

Др Биљана Грујић Вучковски

АНАЛИЗА ОБЛИКА ФИНАНСИРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Монографија

Београд, 2022. година

ИНСТИТУТ ЗА ЕКОНОМИКУ ПОЉОПРИВРЕДЕ, БЕОГРАД

Др Биљана Грујић Вучковски

**АНАЛИЗА ОБЛИКА
ФИНАНСИРАЊА
ПОЉОПРИВРЕДЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ**

Монографија

Београд, 2022. година

ИНСТИТУТ ЗА ЕКОНОМИКУ ПОЉОПРИВРЕДЕ, БЕОГРАД
АНАЛИЗА ОБЛИКА ФИНАНСИРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ

Монографија

Аутор:

Др Биљана Грујић Вучковски

Уредник:

Проф. др Јонел Субић

Рецензенти:

Проф. др Маријана Јоксимовић, редовни професор
Факултет за финансије, банкарство и ревизију, Алфа БК Универзитет, Београд

Проф. др Биљана Стојановић, редовни професор
Геокономски факултет, Универзитет Мегатренд, Београд

Др Јонел Субић, научни саветник
Институт за економику пољопривреде, Београд

Издавач:

Институт за економику пољопривреде, Београд
Волгина 15, тел.: +381 11 69 72 858
За издавача: проф. др Јонел Субић, директор

Штампа:

НС МАЛА КЊИГА ПЛУС
Зетска бр. 15, 21000 Нови Сад, Србија
Моб. 064 15 09 611

Тираж:

200 примерака

ISBN 978-86-6269-113-2

eISBN 978-86-6269-114-9

Штампање монографије финансирано је од стране Министарства просвете, науке
и технолошког развоја Републике Србије.

**Ауторско право монографије и сва остала права која
проистичу из публикације припадају аутору монографије.**

**Монографија и ниједан њен део не може се прештамповати,
репродуковати или употребити у било ком облику без
писане сагласности аутора.**

ПРЕДГОВОР

У овој књизи обрађена је једна од тема која је увек актуелна у области пољопривреде и руралног развоја. Реч је о правним нормама и модалитетима за финансирање пољопривреде и руралног развоја, као и изворима финансијских средстава. Другим речима, важно је само препознати критичне тачке у аграру и пружити правовремену и адекватну финансијску подршку како би се поставили темељи за даљи развој и пољопривреде и привреде. У прилог томе, у средиште истраживања стављени су могући модели и извори финансирања пољопривреде и руралног развоја.

Пре него што се приступи анализи прихватљивих извора финансирања аграра потребно је упознати се са историјским развојем различитих модела који су били примењивани у прошлости како би се избегле исте грешке. Због тога, дат је хронолошки приказ начина финансирања (кредитирања) аграра са аспекта пољопривредних организација од средине XIX века па све до данас. С обзиром да је аграрни сектор веома значајан за развој комплетне привреде Србије, потребна су сазнања и о расположивим изворима финансирања аграрног сектора. Питање избора модела финансирања пољопривреде је стално актуелно и никада није у потпуности решено. И поред великог броја доступних видова финансирања аграра, ниједан од њих није дао адекватне резултате у дугом року. Решавање овог проблема допринело би укупном привредном развоју Србије.

Како у Европи и свету, тако је и у Србији процес финансирања пољопривреде регулисан Законским и подзаконским актима, правилницима и уредбама. Сви ови законски документи ослањају се на Стратегију пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014-2024. године. Новчана средства која се исплаћују пољопривредним произвођачима утврђују се на годишњем нивоу и чине саставни део укупног буџета државе. У Србији субвенционисање пољопривредне производње не спроводи се само из републичког буџета, већ је то право дато аутономним покрајинама и локалним самоуправама која у свом буџету треба да обезбеде средства за ове намене.

Најважнију подршку финансирању пољопривреде путем субвенција које се исплаћују пољопривредним произвођачима пружа Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде. Због тога, подршка државе треба да буде већа него што је сада за шта има простора. Тачније, законом је дефинисано да аграрни буџет не сме бити мањи од 5% укупног буџета што се није десило од 2006. год. када је аграрни буџет чинио 5,1% укупног буџета.

Такође, пољопривредни произвођачи могу да рачунају и на кредитна средства пословних банака, а ресорно министарство помаже субвенционисањем дела камате на пољопривредне кредите. У монографији су анализирани активности три пословне банке у области аграрног сектора, и то: Комерцијална банка, Банка Intesa и ProCredit Банка. Овим банкама је заједничко то што су ангажоване у финансирању краткорочних и дугорочних пољопривредних кредита по основу субвенционисања дела камате, а у зависности од њихове намене. Такође, анализирани банке се стално ангажују у повећању броја клијената који су пољопривредници како би задржали лидерске позиције у овом сегменту реализованих кредита. Банке стално раде на побољшању кредитне понуде и подижу квалитет својих услуга како би остали препознатљиви у аграрном сектору.

Увид у могућности финансирања агара са аспекта локалних самоуправа даје слику о стању у пољопривреди date области. У том смислу, није реч о разликама север-југ, већ између локалних самоуправа исте области. Овај став потврђен је на примеру Подунавске области којој административно и територијално припадају Смедерево, Велика Плана и Смедеревска Паланка. Резултати показују да Смедерево, као средиште Подунавске области, има развијенију пољопривредну производњу и пратећу инфраструктуру, што је резултат сталних улагања локалне самоуправе. Сходно томе, пољопривредници који имају подршку локалне самоуправе могу и да планирају инвестициона улагања на свом газдинству. Такође, ако локална самоуправа има добру пољопривредну политику онда и пољопривредници могу да рачунају на финансијску подршку сопствене производње.

Ауторка се захваљује рецензентима монографије, као и Министарству просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије који су омогућили публикавање.

Београд, 2022. година

Аутор

Др Биљана Грујић Вучковски

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	5
1. ДРУШТВЕНЕ И ЕКОНОМСКЕ ПЕРФОРМАНСЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ У СРБИЈИ	9
1.1. Дефиниције и развојни проблеми пољопривреде	9
1.2. Специфичности пољопривредне производње	10
1.3. Специфични аспекти у финансирању пољопривреде.	12
2. ПОЉОПРИВРЕДНА ПОЛИТИКА	19
2.1. Правни оквири пољопривредне политике и политике руралног развоја	23
2.2. Финансирање пољопривредне политике из националног буџета	28
2.3. Финансирање пољопривредне политике из покрајинског буџета	33
2.4. Финансирање пољопривредне политике на локалном нивоу	35
3. МОДАЛИТЕТИ ФИНАНСИРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	43
3.1. Кредитирање пољопривреде уз подршку државе	43
3.2. Пословне банке као подршка у кредитирању пољопривреде	44
3.2.1. Активности Комерцијалне банке у аграрном сектору од 2017. до 2020. год.	46
3.2.2. Активности Банке Intesa у аграрном сектору од 2015. до 2020. год.	50
3.2.3. Активности ProCredit банке у аграрном сектору од 2015. до 2020. год.	55
3.3. Лизинг као фактор руралног развоја	58
3.4. Концесије као подршка руралном развоју	65
3.5. Јавно-приватно партнерство (ЈПП) као инструмент финансирања пољопривреде.	66

4. ФИНАНСИРАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ ПОДУНАВСКЕ ОБЛАСТИ – СТУДИЈА СЛУЧАЈА	69
4.1. Инвестициони потенцијали у пољопривреди Подунавске области	69
4.2. Пољопривредна политика Републике Србије - пример Подунавске области	74
4.3. Пољопривредна политика локалних самоуправа - пример Подунавске области	75
4.4. Финансирање пољопривреде породичних пољопривредних газдинстава – пример Подунавске области	75
4.5. Резултати анкетног испитивања породичних пољопривредних газдинстава – прикази Подунавске области и локалних самоуправа	76
4.6. Резултати утврђених разлика између локалних самоуправа код породичних пољопривредних газдинстава - прикази Подунавске области	94
5. ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ.	101
6. ЛИТЕРАТУРА	103
ЛИНКОВИ	111
СПИСАК ГРАФИКОНА.	112
СПИСАК ТАБЕЛА	114
РЕЦЕНЗИЈЕ	119

1. ДРУШТВЕНЕ И ЕКОНОМСКЕ ПЕРФОРМАНСЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ У СРБИЈИ

Пољопривреда је делатност којом су се људи бавили вековима уназад када је била једини извор прихода. Временом се осавремењивала и добијала све више на значају међу другим делатностима. Бављење пољопривредом данас је много једноставније услед увођења савремене опреме и механизације које су једноставне за руковање.

Познато је да пољопривреда има многобројне специфичности, и то: биолошке, друштвене, економске, природне и сл. Иако свака држава има специфичне природне услове и окружење, неопходно је да се ангажује да њихова производња и искоришћеност буду интензивније (Грујић Вучковски Б. и Ковачевић В., 2020).

1.1. Дефиниције и развојни проблеми пољопривреде

Пољопривреда је била једина делатност која је подразумевала обављање процеса производње. Од давнина се сматра традиционалном привредном делатношћу, али је временом постала све више значајна. Ова привредна грана је вековима развијана док није постала осавремењена, а бављење олакшано због увођења нове пољопривредне опреме.

Многобројни аутори су пољопривреду делили, дефинисали и тумачили на разне начине. Тако је аутор Богдановић М. (1967) пољопривреду раздвојио на агротехнички и економску, при чему *агротехничка пољопривреда* обухвата агротехнику која се примењује и обухвата гране пољопривреде: ратарство, воћарство, виноградарство, сточарство и сл. *Економска пољопривреда* подразумева финални производ као резултат агротехничке пољопривреде, као нпр. жито, воће, поврће, индустријско биље, крмно биље и сл.

Исти аутор пољопривреду је још поделио и на екстензивну и интензивну. Према његовој дефиницији *екстензивну пољопривреду* карактеришу ниски приноси услед ниског ангажовања механизације, рада и капитала по јединици обрадиве површине. *Интензивну пољопривреду* објаснио је као потпуно супротну од екстензивне, тј. остварују се високи приноси по јединици обрадиве површине услед великих улога механизације, рада и капитала. Ове поделе пољопривреде на крају је објединио и назвао их као *радно интензивне и капитално интензивне пољопривреде*.

Пољопривреда се може дефинисати у ужем и ширем смислу, а објаснила их је ауторка Радовић Г. (2014). Пољопривреда у ужем смислу значи да пољопривредници производе за сопствене потребе односно за чланове свог домаћинства и не остварују вишкове које би пласирали другим купцима. *Пољопривреду у ширем смислу* обухвата хоризонтално и вертикално повезивање привредних области и грана, а препознатљива је и по обједињеном називу *агроиндустријски комплекс*. Овако дефинисана пољопривреда карактеристична је за источноевропску литературу, док у западноевропској литератури преовладава реч *агробизнис*.

Генерално, без обзира на могуће облике дефиниције пољопривреде, треба прилагођавати пољопривредну политику земље са политикама других земаља како би домаћи производи били препознатљиви.

1.2. Специфичности пољопривредне производње

Пољопривредна производња је веома специфична јер је карактеришу вишеструке особине: билошке, органске, друштвене, економске, социјалне, технолошке и сл. Многи аутори покушавају све специфичне особине пољопривреде да објасне на једноставан начин што је немогуће решити. Познато нам је и да је пољопривреда изузетно зависна од природних услова и квалитета животне средине (вода, земљиште, климатски услови и сл.). Такође, биолошки процеси у расту биљке (у случају биљне пољопривредне производње) не могу се прескочити, убрзати или више фаза здружити што додатно појачава значење специфичности саме пољопривредне производње.

Многи аутори и истраживачи у својим студијама и радовима истичу најзначајније специфичне особине пољопривредне производње. Једна од њих је и ауторка Кљајић Н. (2014) која је истакла следеће:

- *земљиште*, јер означава место на коме се реализује примарна биљна производња и не може се преместити на другу локацију. Важно је стално радити на побољшању квалитета земљишта како би давало квалитетне и високе приносе. Економски угао посматрања земљишта полази од чињенице да може да се, купи, прода или закупи по договореној цени;
- *непоклапање времена производње и рада* што значи да има радних активности које претходе и које следе после производног процеса (у случају биљне производње период сазревања биљке). Сходно томе, потребно је гајити биљне културе које имају различите периоде сазревања како би се ова специфичност мало ублажила;

- *увећање почетног материјала* је такође једна од специфичности која се односи на биљну пољопривредну производњу. Тачније, почетни материјал је семе које током вегетационог периода расте и развија се у биљку. На процес производње значајно могу утицати људи на земљишне факторе помоћу средстава за рад и предмета рада;
- *спор обрт уложених средстава* је карактеристика која је резултат биолошког процеса у пољопривреди. Иначе, у пољопривреди је потребно неколико месеци од момента почетног улагања до сазревања производа, а до тренутка наплате још пар месеци;
- *споро прилагођавање пољопривреде новој техници и технологији* јер је производни процес понекад веома дуг и не може се прекидати вегетациони период (промена сорте, плодосмена облик узгајања, систем наводњавања и сл.). Прилагођавање у техници и технологији могуће је тек након завршеног вегетационог периода који понекад може трајати и до годину дана;
- *тржишност пољопривредне производње* је специфичност пољопривреде која зависи од способности пољопривредног газдинства да произведе тржишне вишкове или само за своје потребе. Дакле, ако оствари производне вишкове своју робу може да прода својим купцима. Уколико нема производних вишкова то значи да све што газдинство произведе оно и потроши.

Специфичностима пољопривредне производње бавили су се и други аутори. Ова тема продубљена је са карактеристикама које су анализирали аутори Мунћан, Живковић (2006):

- *стручност пољопривредног произвођача* за шта је потребно знање о свим фазама производног процеса који реализује. Важно је познавати све фазе јер произвођач не може да их избаци, прескочи или обједини. Такође, потребно је познавати рад на машинама и уређајима, што додатно отежава бављење пољопривредом. Неопходна знања се веома споро стичу али су веома важна у овој делатности;
- *сезонски карактер рада* полази од претпоставке да се радне операције спроводе једна за другом у зависности од тренутног стања биљке;
- *међузависност производног процеса и природних услова* је карактеристика пољопривредне производње која подразумева један непрекидан ток у вегетационом периоду који је одређен природним условима. Током вегетационог циклуса процес раста и развоја биљке не може се зауставити па наставити због лоших временских услова;

- *репродукција средстава за производњу* је особина која карактерише пољопривреду са аспекта финалног производа који се може искористити као семе за нови производни циклус.

У наставку биће приказано још неколико примера специфичности пољопривреде које је приказао аутор Богдановић М. (1967). Аутор је кренуо од узрока који утичу на појаву специфичности у пољопривредној производњи, а издвојени су следећи:

- *власништво над земљиштем* коју је означио као економску категорију јер својина над земљиштем формира ренту која повећава цену пољопривредних производа;
- *пољопривреда као органска производња* јер обједињује све горе поменуте специфичности (земљиште, клима, сезонски карактер рада, тржишност пољопривредне производње и сл.). У самом процесу производње важан моменат чине инвестициона улагања ради покретања или проширења производног циклуса. Због тога, пољопривредник размишља на начин да ће се повољни услови привређивања задржати и током периода када доспева род/принос као резултат улагања;
- „закон“ *о опадајућем повећању чистог приноса* које је објашњено на начин да свако додатно улагање у пољопривреду преко одређене границе не утиче на сразмерно повећање производње само у случају када се мења само један фактор производње а други су непромењени. Овај закон је оповргнут када се користи савремена технологија јер њиховом применом ствара се већа вредност производње.

Другим речима, агротехничким мерама (наводњавање, ђубрење и др.) утиче се на висину приноса, а примена агротехничких мера може се вршити како на сувом тако и на влажном земљишту. Ублажавање специфичности биљне пољопривредне производње може се вршити селекцијом биља што доприноси прилагођавању усева различитим климатским променама (Богдановић М., 1967).

1.3. Специфични аспекти у финансирању пољопривреде

Специфичности у бављењу пољопривредном производњом за собом повлаче и посебност у финансирању пољопривреде, а издвојене су следеће: неопходност осигурања производње због високог ризика саме делатности, пољопривредне активности се не подударују са временом наплате, због неопходности плодореда не може да се развија специјализована производња и сл.

Дакле, примарна аграрна производња подложнија је утицајима и променама у односу на друге делатности. И поред толико специфичности бављења пољопривредном производњом, у Србији доминирају породична пољопривредна газдинства, а према Анкети о структури пољопривредних газдинстава 2018 само 0,3% чине газдинства правних лица и предузетника. Према Закону о пољопривреди и руралном развоју породично пољопривредно газдинство је пољопривредно газдинство које је у статусу физичког лица – пољопривредника и које заједно са члановима свог домаћинства обавља пољопривредну производњу односно прераду пољопривредних производа или друге непољопривредне активности (рурални туризам, занати и сл.).

Сматра се да када је привреда једне државе развијена онда се смањује значај пољопривреде у тој земљи. У прилог томе је и став аутора Богдановић М. (1967) да се привреда земље сматра неразвијеном када постоји велики проценат руралног становништва, велико учешће становништва запосленог у пољопривреди и високи допринос пољопривреде у стварању бруто домаћег производа (БДП) и обрнуто. Због тога, поменути друштвени и економски показатељи биће анализирани за подручје Србије према следећем редоследу:

1. учешће руралног становништва у укупном;
2. учешће запослених у пољопривреди, шумарству и рибарству у укупном броју запослених;
3. учешће бруто додате вредности (БДВ) у пољопривреди у стварању БДП-а;
4. спољнотрговинска размена делатности пољопривреде, шумарства и рибарства,
5. учешће извоза пољопривреде и прехранбене индустрије у укупном извозу земље.

Анализа укупног и руралног становништва у шестогодишњем периоду указује на тенденцију опадања (табела 1).

Табела 1. Учешће руралног у укупном становништву Србије од 2015. до 2020. год.*

Показатељ	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Укупно становништво	7.095.383	7.058.322	7.020.858	6.982.604	6.945.235	6.899.126
Рурално становништво	2.828.304	2.796.066	2.764.729	2.734.153	2.705.223	2.675.260
Учешће (у %)	39,9	39,6	39,4	39,2	39,0	38,8

Извор: Процене становништва за појединачне године, РЗС, Београд

*Стање на дан 30.06.

Укупан број становника у шестогодишњем периоду смањен је за 196.257 становника, односно 32.710 годишње, док се број становника у руралним подручјима смањио за 153.044, односно 25.507 годишње. Због тога се и учешће руралног становништва у укупном броју становника константно смањује па у анализираном периоду износи 1,1 п.п.

Анализа другог показатеља који би могао да одреди ниво развијености пољопривреде у Србији полази од укупног броја запосленог становништва и броја становника запослених у пољопривреди (табела 2).

Табела 2. Учешће запослених у пољопривреди, шумарству и рибарству у укупном броју запослених у Србији од 2015. до 2020. год.

Показатељ	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020
Укупно запослено становништво	2.558.347	2.731.400	2.763.600	2.817.400	2.938.200	2.920.900
Становништво запослено у пољопривреди	499.392	604.100	564.400	543.600	566.400	528.000
Учешће (у %)	19,5	22,1	20,4	19,3	19,3	18,1

Извор: Анкета о радној снази за IV квартал за појединачне године, РЗС, Београд.

Код овог показатеља укупна запосленост у пољопривреди представља збир формално и неформално запослених у пољопривреди, шумарству и рибарству. Из табеле видимо да је у шестогодишњем периоду укупан број запосленог становништва повећан за 14,2% односно за 362.553, док је број становника запослених у пољопривреди повећан за 5,7% односно за 28.608. Другим речима, повећање укупно запосленог становништва увећавало се за 60.426 годишње, односно становништва запосленог у пољопривреди за 4.768 годишње. Дакле, закључује се да је петина укупно запосленог становништва запослена у делатности пољопривреде, шумарства и рибарства.

Трећи показатељ за оцену развијености пољопривреде је учешће БДВ-а у пољопривреди у стварању БДП-а.

Табела 3. Учешће БДВ-а у пољопривреди у стварању БДП-а

Показатељ	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
БДВ у пољопривреди (текуће цене, мил. дин.)	240.778,2	271.831,5	254.597,7	274.792,7	275.642,3	300.569,5
Учешће БДВ-а пољопривреде у БДП-у, %	5,6	6,0	5,4	5,4	5,4	5,5
Стопе раста БДВ-а пољопривреде, у %	-5,6	8,3	-10,5	21,9	-2,4	2,4

Извор: РЗС (2021): Економски рачуни пољопривреде у Републици Србији, 2010-2020., Београд

У табели изнад види се да је просечно годишње учешће БДВ пољопривреде у БДП-у било 5,6% просечно годишње, док међугодишње промене указују на осцилације у учешћу БДВ-а у укупном БДП-у. Тако нпр. 2016. год. учешће БДВ пољопривреде у БДП-у било је 6%, а према ауторима Грујић и сар. (2021) на нивоу ЕУ(28) било је 1,4%. Овај резултат аутори објашњавају тиме да је пољопривреда у Србији више значајна делатност него што је у земљама ЕУ(28).

Може се рећи да на кретање БДВ у пољопривреди висок утицај имају природни фактори (суша и/или поплава).

Следећи показатељ односи се на учешће извоза пољопривредне делатности у укупном извозу Србије у шестогодишњем периоду.

Посматрајући биланс спољнотрговинске размене Србије очигледно је да остварује само дефицит који је имао највећу вредност 2019. год. од 747 млрд. дин.

Спољнотрговински биланс делатности пољопривреде, шумарства и рибарства остварује само суфицит у размени који је 2020. год. забележио чак 76,6 млрд. дин. што указује на значај пољопривреде за нашу земљу. Учешће извоза пољопривреде у укупном извозу Србије се кретало од 5,4% током 2018. год. до 7,5% током 2020. год. Учешће увоза у делатности пољопривреде у посматраном периоду значајно је мање од оствареног извоза што значи да је држава у могућности да сопственом производњом покрије домаћу потрошњу и произведене вишкове извезе у друге земље.

Табела 4. Биланс спољнотрговинске размене делатности пољопривреде, шумарства и рибарства Србије од 2015. до 2020. год. (у млрд. дин.)¹

Година	Укупно ¹			Пољопривреда, шумарство, рибарство			Учешће извоза ППР у укупном (у %)	Учешће увоза ППР у укупном (у %)
	Извоз	Увоз	Салдо	Извоз	Увоз	Салдо		
2015.	1.453,8	1.978,7	-524,9	102,8	65,9	36,9	7,1	3,3
2016.	1.653,5	2.141,1	-487,7	118,1	61,2	56,8	7,1	2,9
2017.	1.827,9	2.354,8	-526,9	108,3	78,6	29,7	5,9	3,3
2018.	1.924,6	2.592,5	-667,9	104,5	67,5	37,0	5,4	2,6
2019.	2.066,9	2.813,9	-747,0	126,2	72,8	53,4	6,1	2,6
2020.	2.004,9	2.699,3	-694,3	150,8	74,3	76,6	7,5	2,8

Извор: Спољнотрговински робни промет у децембру за појединачне године, РЗС, Београд

¹ Вредност по текућем курсу.

Последњи индикатор који се анализира је учешће извоза пољопривреде и прехранбене индустрије у укупном извозу земље. У спољнотрговинској размени пољопривредних и прехранбених производа, а посматрајући извозну страну, највеће учешће заузимају: житарице и производи на бази житарица и поврће и воће који у укупном извозу имају учешће од скоро 48%. Салдо спољнотрговинске размене пољопривреде и прехранбене индустрије бележи суфицит у спољнотрговинској размени који је највеће вредности остварио 2020. год. од 189,6 млрд. дин., а у укупном извозу учешће изједначио са 2015. год. од 21,3% (табела 5). Ово учешће је за 0,3 п.п. мање у односу на 2016. год. Спољнотрговинска размена пољопривреде и прехранбене индустрије је у константном порасту, а током 2020. год. је остварила максималне вредности. Највише вредности забележене су и током протекле деценије (Ковачевић и сар., 2020) у скоро свим категоријама спољнотрговинског биланса пољопривреде и прехранбене индустрије. Група аутора Грујић и сар. (2019) наводе и најзначајније партнерске земље Србије у извозу прехранбених производа, а неке од њих су: Босна и Херцеговина, Црна Гора, Македонија, Хрватска, Немачка и сл.

Табела 5. Структура извоза пољопривреде и прехранбене индустрије од 2015. до 2020. год. (у млрд. дин.)

Категорија	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
0 Храна и живе животиње	226,9	252,0	247,5	242,5	271,9	303,2
00 Живе животиње, осим животиња из одсека	6,4	4,3	5,8	4,4	4,3	5,8
01 Месо и прераде од меса	10,6	9,8	12,4	14,0	11,4	11,1
02 Млечни производи и птичја јаја	9,7	9,7	10,4	12,9	15,6	14,7
03 Рибе, љускари, мекушци и прерађевине од н	0,6	1,5	1,7	1,8	1,8	1,5
04 Житарице и производи на бази житарица	69,5	77,9	64,0	69,2	87,0	102,0
05 Поврће и воће	83,0	89,6	95,1	83,0	90,4	101,2
06 Шећер, производи од шећера и мед	12,4	16,7	12,8	7,6	7,8	8,2
07 Кафа, чај, какао, зачини и производи од њих	9,0	9,9	10,0	10,7	11,9	11,0
08 Сточна храна (осим жита у зрну)	11,9	16,9	19,0	20,3	22,5	25,9
09 Разни производи за исхрану и прерађевине	13,7	15,8	16,3	18,5	19,3	21,9
1 Пића и дуван	47,9	61,0	53,2	53,9	61,3	71,3
11 Пића	20,6	21,2	22,3	23,8	27,2	24,6
12 Дуван и производи од дувана	27,3	39,8	31,0	30,2	34,1	46,6
2 Сирове материје, нејестиве, осим горива	19,7	22,4	22,3	23,9	24,9	30,0
21 Коже и крзно, сирови	3,8	3,0	2,9	2,6	1,4	1,0

Анализа облика финансирања пољопривреде Републике Србије

Категорија	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
22 Уљано семење и уљани плодови	12,8	15,6	15,4	16,6	17,4	23,0
29 Животињске и биљне сирове материје, нн	3,1	3,8	4,0	4,7	6,1	6,0
4 Животињска и биљна уља, масти и воскови	17,1	21,5	20,2	16,9	23,4	22,8
41 Животињска уља и масти	0,2	0,3	0,6	0,4	0,3	0,3
42 Чврсте биљне масти и уља, сирове, рафини	16,4	20,5	18,8	16,1	22,6	21,8
43 Животињске и биљне масти и уља, прерађ	0,5	0,6	0,8	0,5	0,5	0,6
Извоз пољопривреде и прехранбене индустрије	311,6	356,9	343,2	337,2	381,5	427,3
Укупан извоз	1.453,8	1.653,5	1.827,9	1.924,6	2.066,9	2.004,9
Увоз пољопривреде и прехранбене индустрије	171,8	157,0	196,1	202,7	220,6	237,7
Биланс спољнотрговинске размене пољопривреде и прехранбене индустрије	139,8	199,9	147,1	134,5	160,9	189,6
Учешће извоза пољопривреде и прехранбене индустрије у укупном извозу (у %)	21,4	21,6	18,8	17,5	18,5	21,3

Извор: Спољнотрговински робни промет у децембру за појединачне године, РЗС, Београд

Дакле, пољопривреда је веома значајна делатност за Србију јер бележи високо учешће руралног становништва, запослених у пољопривреди, у стварању БДП-а и у спољнотрговинској размени било да се посматра као делатност или уз укључивање и прехранбеног сектора.

2. ПОЉОПРИВРЕДНА ПОЛИТИКА

Хронологијом финансирања пољопривреде бавили су се многобројни аграрни стручњаци, а кроз деценије и векове мењали се и модели финансирања. Како би се уочила разлика између некадашњег и садашњег начина финансирања пољопривреде и руралног развоја неопходно је сагледати еволуцију њеног развоја. Сходно томе, пољопривредни стручњак Богдановић М. (1967) хронолошки је описао процес промена у финансирању аграра на примеру пољопривредних организација, а ауторка Грујић Б. (2017) приказала их је следећим редоследом:

- 1862. год. формирана је *Управа фондова* која је подржавала кредитирање пољопривреде, али највећи део новца завршио је у рукама зеленаша;
- 1925. год. основана је *Дирекција за пољопривредни кредит* као значајна подршка задругарству;
- 1929. год. формирана је *Привилегована аграрна банка* која се залагала за хипотекарно а не лично кредитирање. Овај облик подршке аграру није заживео због предстојеће економске кризе;
- 1936. год. донета је *Уредба о ликвидацији пољопривредних дугова* која је делимично спроведена. Тачније, вредност главнице је смањена, али је морала да се плати камата за време мораторијума¹. Имајући у виду да је Уредба била на снази свега четири године, ауторка Гњатовић Д. (2011) сматра да је незахвално мерити колико је ова Уредба била успешна.
- 1945. год. донет је *Закон о ликвидацији пољопривредних дугова* малим и средњим пољопривредницима, док су преостали пољопривредници морали да врате дуг у року од шест месеци без камате;
- 1950. год. Привилегована аграрна банка трансформисана је у *Задружну и пољопривредну банку* које преузимају краткорочно кредитирање, затим *Државна инвестициона банка* преузима инвестиционо кредитирање, а *Занатска банка* кредитира занатске услуге. Убрзо су се Занатска и Задружна пољопривредна банка спојиле са Народном банком са задужењем да послују кредитима за обртна средства, док је Инвестициона банка задржала свој опис посла. Народна банка имала је своје филијале у селима како би кредитна средства била свима доступна;

¹ Мораторијум представља временски период у коме је плаћање дугова одложено, како камате тако и главнице (Народна банка Србије, застој у отплати кредитних обавеза).

- 1951. год. формиране су *задружне штедионице и фондови* (инвестициони, специјални) који су били у надлежности Пољопривредне коморе (републички фондови) и одбора среза (срески фондови);
- 1959. год. формирана је *Југословенска пољопривредна банка* која је одобравала искључиво пољопривредне кредите;
- од 1961. до 1964. год. одобравани су пољопривредни кредити за активности за које постоји велико интересовање;
- 1965. год. искључене су пољопривредне организације које су кредитно неспособне;
- 1966. год. донет је *Закон о мерама кредитне политике* где је пољопривредним организацијама омогућено да добију кредите за спровођење производње пољопривредних производа у сопственом власништву и сарађују са другим пољопривредним произвођачима само ако имају средства и у друштвеном власништву.

Важно је поменути да су наведени начини кредитирања подразумевали само услове за краткорочне кредите, док инвестиционо кредитирање није било актуелно. Због тога, аутор Богдановић М. (1967) наглашава да је важно утврдити после ког времена ће инвестиција морати да се обнови и реализује ново задужење.

Историјским развојем кредитирања пољопривреде бавили су се и други агроекономисти. Тако је ауторка Радовић Г. (2009) истакла да је од 1994. до 1996. године пољопривреда била финансирана из примарне емисије централне банке. Пољопривредници су долазили до новчаних средстава тако што су подносили захтев пословним банкама за неопходна средства, док су пословне банке захтевале средства од централне банке у виду кредита. Пословним банкама су одобравана новчана средства од стране централне банке уз обавезу плаћања еконтне стопе која је значајно нижа од каматне стопе.

С обзиром да овај начин финансирања пољопривреде није давао одговарајуће резултате и значајно је оптерећивао финансијски систем државе, уследило је укидање финансирања пољопривреде из примарне емисије централне банке (Васиљевић, Закић, 2006). Пошто је земља већ била осиромашена, а српска пољопривреда је остала без круцијалног извора финансирања, током 1996. год. одлучено је да се формира аграрни буџет који би био саставни део буџета Републике. Сврха аграрног буџета је обезбеђивање новчаних и наменских средстава за субвенционисање српског аграра. Аутори Васиљевић, Закић (2006)

у оваквом аграрном буџету виде проблем у апсолутним вредностима које су биле високе, док су вредности учешћа мале. Осим тога, током времена учешће аграрног буџета у укупном је опадало (1996. год. аграрни буџет је чинио 8,3% укупног буџета, 2003. год. свега 3,0%, а 2004. год. 5,98% укупног буџета).

Маја 2004. год. уведен је Регистар пољопривредних газдинстава (РПГ), тако да она газдинства која хоће да користе субвенције за пољопривреду и рурални развој из аграрног буџета морају бити уписана у РПГ (Регистар је уведен у складу са Уредбом о регистру пољопривредних газдинстава, Службени гласник РС, бр. 45/2004).

Новчани подстицаји који су исплаћивани пољопривредним произвођачима крајем прошлог и почетком овог века тумачени су са различитих аспеката. Од 1996. (оснивања аграрног буџета) до 2003. год. аграрни буџет је исплаћивао искључиво премије за млеко. Недостатак ове мере је у чињеници да је премија исплаћивана свим произвођачима млека без обзира на испоручену количину па је имала више социјалну димензију, а субвенције су стизале до пољопривредних произвођача преко прерађивача са извесним закашњењем.

Током 2004. год. учешће субвенција за премије за млеко је значајно смањено, а субвенције су исплаћиване пољопривредним произвођачима а не прерађивачима (Радовић, 2014). Осим тога, исте године уводе се и подстицаји за тржишни и рурални развој и кредитирање пољопривреде. Аутори Пејановић, Радовић (2011) наводе предности и недостатке овако формираног аграрног буџета. Предности су што се новчане субвенције померају са политике подстицања дохотка на подстицање инвестиција и промену производне структуре. Недостатак аграрног буџета за 2004. год. је што се минимални део издваја за реализацију инвестиционих и развојних циљева, а највише средстава опредељено је за текуће мере аграрне политике.

Већ 2006. год. отклоњен је овај недостатак и може се рећи да је више од 65% аграрног буџета издвојено за инвестиционе потребе (кредитирање, инвестициона улагања), а све у сврху руралног развоја (Васиљевић, Закић, 2006).

Поједини аутори (Јовановић, Лакићевић, 2012; Грујић Б., 2017) сматрају да је ова врста подршке заступљена у свим развијеним земљама. Тако нпр. у ЕУ(25) крајем 2006. год. просечне субвенције по становнику износиле су 127 евра, у Србији 17-20 евра, у Мађарској 70 евра, у Словенији 130 евра. Током 2006. године у ЕУ субвенције су износиле 360 евра/ха, а у нашој земљи 32 евра/ха.

На основу свега горе поменутог може се рећи да је примењивана аграрна политика прошла кроз три фазе, а према ауторима Пејановић, Радовић (2013) то су:

- *I (од 2001. до 2003. год.)* - аграрна политика подразумевала је ценовну подршку (за пшеницу, шећерну репу, сунцокрет, соју, премије за млеко);
- *II (од 2004. до 2006. год.)* - са аграрне политике ценовне подршке прелази се на подршку инвестицијама и руралном развоју;
- *III (од 2007. године)* – аграрна политика подразумева плаћања пољопривредним произвођачима по површини и по грлу стоке.

Анализирајући посматрани период, видимо да примењивана аграрна политика није била усклађена са потребама пољопривредних произвођача, док аграрни буџет није могао да задовољи њихове минималне захтеве. Прошло је доста времена док се није одлучило да треба напустити ценовну подршку и прећи на подршку инвестицијама и руралном развоју.

Иако је поменуто много облика финансирања пољопривредне производње, 2015. год. пољопривредним произвођачима је пружена могућност да до додатног извора финансирања дођу продајом будућег потраживања. Ово им омогућава Закон о финансирању и обезбеђењу финансирања пољопривредне производње (Службени гласник РС, бр. 128/14) који као залог за пољопривредни кредит користе будући род. Овај закон назван је још и Закон о преджетвеном финансирању и почео је са применом од 01.06.2015. године. Србија је прва европска земља која је применила преджетвено финансирање, а подршку је добила од Европске банке за обнову и развој (EBRD) и Организације Уједињених нација за храну и пољопривреду (FAO).

Пољопривредна производња финансира се на основу Уговора о финансирању који се евидентира у Регистру уговора који води Агенција за привредне регистре. Такође, евидентира се и у Регистру залога уписивањем заложног права на покретним стварима и правима.

Пратећи одредбе закона врши се и процена будућег рода коју спроводи заложни повериоц, а та процена омогућује (Васиљевић, Ковачевић, 2015):

- *евиденцију заложеног приноса према катастарским парцелама и културама;*
- *санкционисање дужника (пољопривредног газдинства) превођењем у пасивни статус у случају неизмирења обавеза, при чему ће му бити онемогућено право на подстицаје МПШВ;*

- применом вансудских наплата заложни повериоци могу да наплате своја потраживања;
- будући принос се може заложити једном годишње а подаци су јавни и видљиви у регистрима.

Позитивни резултати примене овог закона могу бити видљиви у дужем року, а његова успешност зависиће од броја понуђача финансијских средстава (поверилаца) који су спремни на овакав вид пословања.

Хронични недостатак новчаних средстава у аграрном сектору може се отклонити поверењем између пољопривредних произвођача, кредитора и државе.

2.1. Правни оквири пољопривредне политике и политике руралног развоја

Стратешки оквир развоја пољопривреде и руралног развоја у Србији базира се на усвојеној Стратегији пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014-2024. године (Службени гласник РС, бр. 85/14). Национално законодавство процес финансирања пољопривреде у кратком и средњем року регулише применом Закона о пољопривреди и руралном развоју (Службени гласник РС, бр. 41/2009 и 10/2013 – др. закон, 101/2016, 67/2021 – др. закон и 114/2021) и Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју (Службени гласник РС, бр. 10/13, 142/14, 103/15 и 101/16). Правна основа за утврђивање субвенција садржана је у уредбама и правилницима које дефинишу услове и могућности за конкурисање, као и крајње кориснике и циљеве опредељених средстава подршке. Уредбе и правилници о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју доносе се за сваку календарску годину. Уредбом се прецизира намена и максимална вредност средстава према врсти подстицаја и мора бити усклађена са Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју и Законом о буџету за годину за коју се доноси.

Закон о пољопривреди и руралном развоју Републике Србије дефинише циљеве пољопривредне политике и политике руралног развоја, начин на који се остварују, као и следеће активности:

- *групе подстицаја,*
- *основе за расподелу подстицаја,*
- *кориснике подстицаја,*
- *обавезе корисника подстицаја,*
- *вођење РПГ,*

- евидентирање и извештавање у пољопривреди,
- надзор над спровођењем Закона.

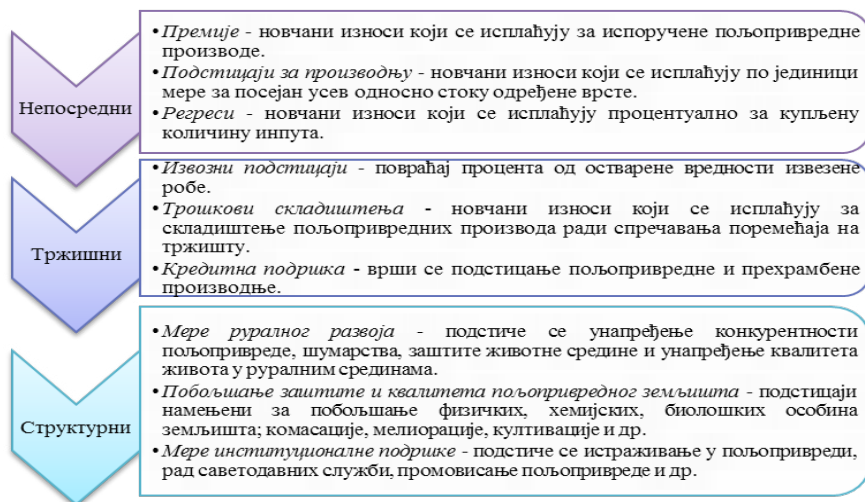
Поменути Закон образује и Управу за аграрна плаћања (УАП) и дефинише њену надлежност, као и правила спровођења и контроле ИПАРД програма (енг. *Instrument for Preaccession Assistance in Rural Development*).

Према Члану 8 поменутог Закона Управа обавља следеће послове:

- објављује јавни позив за расподелу подстицаја,
- контролише испуњеност услова и врши исплате према захтевима,
- прави уговор са корисником подстицаја,
- води РПП,
- све друге поверене послове који су у складу са овим Законом.

Доношење овог Закона доприноси континуираном расту производње, стабилности дохотка потрошача, расту конкурентности, унапређењу квалитета живота у руралним подручјима и ефикасном управљању јавним политикама. Политика развоја пољопривреде ослања се на: а) *Стратегију пољопривреде и рурални развој Републике Србије* (време примене је најмање десет година); б) *Национални програм за пољопривреду* (време примене је највише седам година), в) *Национални програм за рурални развој* (времен примене је најдуже седам година) и г) *ИПАРД програм*. Врсте подстицаја које овај закон прописује приказани су на графикону 1.

Графикон 1. Врсте подстицаја у пољопривреди

Извор: Закон о пољопривреди и руралном развоју.

На основу приказаног графикана може се видети да држава усмерава своје подстицаје према различитим групацијама корисника (пољопривредници, ЈЛС, удружења и сл.) без обзира да ли производе за домаће тржиште, извоз или је у плану виши степен прераде производа.

Врсту, обим и начин расподеле подстицаја утврђује Влада за сваку буџетску годину и усклађује са овим законом, Законом о буџету и претходно поменути програмима развоја. Према Члану 14 овог Закона органима АПВ и ЈЛС *дато је право да доносе и утврђују подстицаје* за своје подручје уз претходну сагласност Министарства. Средства за исплату подстицаја АПВ и ЈЛС треба да обезбеде у својим буџетима.

Право на подстицаје остварују пољопривредна газдинства која су уписана у РПГ, као и ЈЛС и друге организације. Породично пољопривредно газдинство је најзаступљенији носилац аграрне производње и може бити комерцијално и некомерцијално. *Комерцијално пољопривредно газдинство* је тржишно усмерено и стиче право на све подстицаје које дефинише овај закон. *Некомерцијално пољопривредно газдинство* није усмерено на тржиште, носилац газдинства је корисник пољопривредне пензије због чега стиче право само на подстицаје који су намењени некомерцијалним пољопривредним газдинствима.

Обавезе корисника подстицаја су:

- *наменско трошење одобрених средстава,*
- *да чувају земљиште, биљке, животиња и животну средину,*
- *повраћај новчаних средстава у случају давања погрешних података,*
- *да чува документацију најмање пет година од дана њихове наплате и сл.*

РПГ садржи податке о правним и физичким лицима која врше пољопривредну производњу. Пољопривредник може бити носилац газдинства или члан само једног пољопривредног газдинства. РПГ бележи и податке по парцелама и културама, бројности сточног фонда, текућем рачуну за уплату подстицаја и сл. Вођење РПГ је у надлежности УАП-а.

Овај Закон дефинише и да *евиденција у пољопривреди* обухвата податке о: дугогодишњим засадима, произвођачима поврћа, обележавању животиња, корисницима подстицаја, подручјима са отежаним условима рада, произвођачима и прерађивачима органских производа.

Надзор над спровођењем Закона спроводи ресорно министарство посредством пољопривредног инспектора. Правна и физичка лица треба да прикажу податке које инспектор тражи и омогуће му да настави са контролом.

Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју Србије дефинише врсте подстицаја и максималне износе за сваку буџетску годину, при чему, овај закон мора бити усклађен и за Законом о буџету Републике Србије.

Усвојен Закон о подстицајима утврђује: групе подстицаја, поступак за остваривање права на подстицаје, права и обавезе корисника, мере подршке за спровођење подстицаја на подручју покрајине и локалних самоуправа и надзор и контролу спроведених одредби.

Закон о подстицајима дефинише следеће **врсте подстицаја**: директна плаћања, подстицаје за рурални развој, посебне подстицаје и кредитну подршку (графикон 2).

Графикон 2. Врсте новчаних подстицаја у пољопривреди и руралном развоју

Извор: Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју

Премиије за млеко исплаћују се квартално за сирово млеко (кравље, овчије и козје) које је испоручено у претходном кварталу. Неопходно је да газдинство буде уписано у РПГ и да су животиње пријављене у Централну базу података о обележавању животиња.

Подстицаји за биљну производњу деле се у две групе. *Основни подстицаји* исплаћују се по површини биљне производње, а *производно везани подстицаји* односе се на минимално остварене приносе по хектару за одређену врсту биљне производње и одређене пољопривредне културе. Захтев за остваривање права на ове подстицаје подноси се једном годишње.

Подстицаји у сточарству исплаћују се за тачно дефинисане категорије грла било да су за тов или приплод само ако су пријављена на газдинству и под контролом одгајивачке организације.

Регреси се исплаћују за купљено гориво, ђубриво, семе и други репродуктивни материјал, као и по основу трошкова складиштења у јавним складиштима.

Подстицаје за *унапређење конкурентности* ресорно министарство реализује у виду помоћи: инвестицијама у физичку имовину пољопривредног газдинства, успостављању и јачању удружења, инвестицијама у прераду и маркетинг пољопривредних и прехрамбених производа и производа рибарства и управљању ризицима.

Подстицаји за *очување и унапређење животне средине и природних ресурса* исплаћују се ради: одрживог коришћења пољопривредног земљишта и шумских ресурса, улагања у органску производњу, очувања биљних и животињских генетичких ресурса и подручја високе природне вредности, као и облик подршке агроеколошким мерама.

Подршка програмима за *диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима* односи се на: инвестиције за унапређење и развој руралне инфраструктуре, подршку непољопривредним активностима, подршку младима у руралним подручјима, додавање вредности кроз прераду и сертификацију.

Подстицаји за *припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја* исплаћују се, како за припрему, тако и за спровођење локалних стратегија руралног развоја.

Подстицаји за *унапређење система креирања и преноса знања* исплаћују се за одређене намене, а то су: развој техничко-технолошких и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју, као и пружање савета и информација пољопривредним произвођачима и другим правним лицима у пољопривреди.

Подстицаји за *маркетинг-информационе системе* исплаћују се за прикупљање, обраду, анализу и дисеминацију података о кретањима цена одабраних пољопривредних производа.

Ради *успостављања система рачуноводствених података на газдинствима*, подстицаји се исплаћују за следеће намене: прикупљање, обрада и анализа рачуноводствених и економских података са одабраних пољопривредних газдинстава.

Исплата подстицаја за *спровођење одгајивачких програма у сточарству* обухвата следеће намене: одабир и контрола продуктивности грла домаћих животиња, испитивање преношења особина на потомство квалитетних приплодних домаћих животиња и друге одгајивачке и зоотехничке мере.

Промотивне активности у пољопривреди обухватају подстицаје за организовање и учествовање на скуповима, семинарима, радионицама, предавањима и сл. која су из области пољопривреде и руралног развоја.

Ресорно министарство врши исплату подстицаја за *производњу садног материјала и сертификацију и клонску селекцију* код подизања матичних засада биљних врста, производње и сертификације садног материјала, клонске селекције, као и за набавку опреме, техничких средстава и биљног материјала.

Кредитном подршком пољопривредним произвођачима омогућава се лакши приступ кредитима, а помоћ се огледа у субвенционисању дела камате на пољопривредне кредите одобрене од стране пословних банака.

Поступак за остваривање права на подстицаје покреће се на захтев корисника подстицаја и подноси га УАП-у. Средства која се исплаћују дефинисана су Законом о буџету и на основу података пријављених површина уколико је реч о биљној производњи.

Обавезе корисника подстицаја су да: даје тачне податке за остваривање права на подстицаје, наменски троши средства, чува документацију најмање пет година од дана њихове наплате и врати неосновано исплаћена средства услед административне грешке.

Према Закону о подстицајима *органима АПВ и ЈЛС дата је могућност да утврђују мере подршке за спровођење пољопривредне политике* за њихово подручје, осим за мере директних плаћања, а не односе се на регресе за трошкове складиштења у јавним складиштима и регресе за репродуктивни материјал (вештачко осемењавање). Новчана средства за исплату ових подстицаја морају бити обезбеђена у буџету АПВ и ЈЛС.

Инспекцијски надзор врши се посредством пољопривредних инспектора који прегледају земљиште, засаде, стоку, објекте и уређаје корисника субвенција који су остварили право на одређену врсту подстицаја.

2.2. Финансирање пољопривредне политике из националног буџета

Познато нам је да пољопривреда представља значајну привредну делатност Србије, због чега и исплаћује новчане подстицаје регистрованим пољопривредницима посредством аграрног буџета. Право на новчана средства остварује се након достављања потребне документације и

представљају повраћај уложених инвестиционих средстава. Компаративном анализом статистичких података о вредности и структури аграрног буџета дошло се до закључка да издвојена средства аграрног буџета не могу да обезбеде динамичнији развој пољопривреде.

Пре приступања анализи аграрног буџета РС, приказаше се кретање укупних прихода и расхода Републике, као и структуре исплаћених субвенција, где значајно место заузимају и субвенције намењене пољопривреди (Табела 6)

Табела 6. Остварени приходи и расходи буџета Републике Србије од 2015. до 2020. год. (у млрд. дин.)

Показатељ	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
I Укупни приходи и примања	1.008,0	1.104,5	1.182,4	1.247,2	1.328,4	1.301,9
II Укупни расходи и издаци	1.137,3	1.137,4	1.146,9	1.214,3	1.314,9	1.760,2
Субвенције	76,9	82,7	87,8	89,6	111,8	270,2
III Фискални суфицит / дефицит (I-II)	-129,3	-32,9	35,5	32,9	13,5	-458,3

Извор: Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије за појединачне године.

У посматраном шестогодишњем периоду вредност укупних прихода и примања се повећавала сразмерно са порастом укупних расхода и издатака. Такође, видимо и да је укупна вредност субвенција у 2020. већа за око 140% у односу на 2019. год. У шестогодишњем периоду, који је претходио 2020. год., држава је бележила фискални и суфицит и дефицит. Међутим, последице пандемије су се одразиле и на фискални дефицит који је у 2020. год. достигао чак 458,3 млрд. дин. и за 3,5 пута је већи у односу на 2015. год.

Сходно томе, можемо закључити да је пораст субвенција у 2020. год. утицао на стварање високог фискалног дефицита, с једне стране, док с друге стране, имамо смањене привредне активности услед пандемије вируса које су утицале на високу вредност фискалног дефицита. Наредна табела даје приказ учешћа субвенција према делатностима (табела 7).

Посматрајући структуру исплаћених субвенција, видимо да је у периоду 2015-2020. година дошло до пораста учешћа исплаћених субвенција у укупним расходима државе за 6,9 п.п.

Табела 7 показује и да се у 2020. год. значајно повећало учешће субвенција намењених привреди које су за 41,3 п.п. веће у односу на 2019. год. Међутим, субвенције у пољопривреди смањене су за 17,9 п.п. у 2020. год., а њихово учешће кретало се од 16,7% током 2020. год. до 35,9% током 2018. год.

Табела 7. Структура реализованих субвенција из буџета Републике Србије од 2015. до 2020. год. (у %)

Показатељ	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Учешће субвенција у укупним расходима	6,8	7,3	7,7	7,4	8,5	15,4
Субвенције у привреди	14,2	14,0	13,4	13,7	10,4	51,7
Субвенције у пољопривреди	34,1	32,4	35,6	35,9	34,6	16,7
Остале субвенције*	51,6	53,6	51,1	50,2	55,0	31,5

Извор: Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије за појединачне године.

* Представља збир учешћа реализованих субвенција за: железнице, путеве, туризам, културу и остале субвенције.

Генерално, све до 2020. год. учешће субвенција намењених пољопривреди у укупним расходима било је око 35%, па можемо рећи да је повећана вредност укупних субвенција највећим делом преусмерена на сектор привреде. Ако посматрамо субвенције исплаћене привреди и пољопривреди учавамо да оне чине скоро половину укупно реализованих субвенција, док преосталих 50% представљају учешћа исплаћених субвенција намењених железници, путевима, туризму, култури и осталим неklasификованим субвенцијама државе.

Новчана средства за реализацију мера аграрне политике садржана су у буџету Републике Србије и приказана у оквиру средстава која су на располагању ресорном министарству (*тзв. аграрни буџет*). Исплата новчаних средстава мора бити усклађена са Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју и Уредбом о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју која се усваја за сваку календарску годину.

Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју препознаје УАП као једини извор финансирања предвиђених новчаних подстицаја намењених пољопривредним произвођачима. Средства предвиђена Уредбом расподељују се за директна плаћања, рурални развој, кредитну подршку, посебне подстицаје, неизмирене обавезе из претходног периода и ИПАРД давања. Можемо рећи да висина ових средстава опредељује ниво развијености пољопривреде и животни стандард пољопривредника. С обзиром да су издвојена средства недовољна не може се очекивати напредак, модернизација и пораст продуктивности пољопривредне производње. Табела 8 показује да се учешће аграрног буџета у укупном за посматрани шестогодишњи период креће просечно око 3,4%.

Табела 8. Остварени буџет МПШВ од 2015. до 2020. год. (у млрд. дин.)

Година	Укупан буџет РС	Буџет МПШВ	Учешће (у %)
2015.	1.104,0	35,9	3,3
2016.	1.095,6	36,6	3,3
2017.	1.100,9	40,9	3,7
2018.	1.187,9	40,8	3,4
2019.	1.296,2	48,6	3,7
2020.	1.709,4	54,1	3,2

Извор: Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије за појединачне године.

Буџет МПШВ највеће учешће у укупном буџету остварио је 2017. и 2019. (3,7%), а најмање 2020. године (3,2%). Такође, видимо и да увећање аграрног буџета није пратило динамику раста укупног буџета Републике што је резултирало најмањим учешћем аграрног буџета у анализираном периоду. У Табели 9 приказане су вредности исплаћених новчаних средстава за пољопривреду и рурални развој према врсти подстицаја од 2015. до 2020. год.

Табела 9. Исплаћена подршка пољопривреди и руралном развоју према врсти подстицаја од 2015. до 2020. год. (у мил. дин.)

Група мера	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Директна плаћања	17.576,4	16.359,8	16.241,3	20.953,9	18.317,0	18.994,9
Мере руралног развоја	965,7	2.775,6	6.393,2	6.205,0	3.466,7	5.066,6
Кредитна подршка	125,6	360,9	470,0	912,2	476,3	0,3
Посебни подстицаји	466,8	180,3	149,4	203,2	172,9	187,6
<i>Неузмирене обавезе</i>	<i>3.757,9</i>	<i>3.600,7</i>	<i>3.520,8</i>	-	<i>10.820,7</i>	<i>14.028,6</i>
ИПАРД	-	-	0,0	0,0	716,5	799,7
УКУПНО	22.892,4	23.277,4	26.774,7	28.274,4	33.970,3	39.077,6
<i>Covid 19</i>	-	-	-	-	-	<i>441,1</i>
<i>Covid 19 - кредитна подршка</i>	-	-	-	-	-	<i>1.425,0</i>

Извор: МПШВ, Извештај о стању у пољопривреди у Републици Србији за појединачне године - Књига 1

На основу табеларног приказа дошло се до следећих закључака:

- у структури реализованих средстава доминирају исплате за директна плаћања која су 2020. год. чинила свега 48,6%, што је значајно мање у односу на 2018. (74,1%) и 2015. год. (76,8%);

- за мере *руралног развоја* највише средстава исплаћено је током 2017. год. (23,9%), док је 2020. год. завршена са учешћем од 13% што представља пораст од скоро 3 п.п. у односу на 2019. год.;
- новчана средства издвојена за *кредитну подршку* своју највећу вредност бележила су 2018. год. уз учешће од 3,2%, док је током 2020. год. исплаћено свега 0,001% укупних субвенција;
- за *посебне подстицаје* највише исплаћених новчаних средстава било је током 2015. год. уз учешће од 2%, док се у преосталим посматраним годинама кретало око 0,5%;
- највеће учешће *неизмирених обавеза из претходног периода* забележено је 2020. год. и чинило је 35,9% укупно исплаћених средстава.

На основу изнетих ставова видимо да је током 2019. и 2020. године структура реализованих субвенција ишла у правцу смањења учешћа директним плаћањима и кредитној подршци у корист повећања учешћа подстицаја за рурални развој и неизмирене обавезе.

Током 2020. год. најзаступљенији тип директних плаћања били су подстицаји за биљну производњу који су у оквиру ове мере чинили 45%. У структури плаћања за мере руралног развоја највише реализованих средстава било је за подстицаје за унапређење конкурентности, а доминантно место заузимају средства исплаћена за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства уз учешће од 46,1%. У оквиру посебних подстицаја највише исплаћених субвенција било је за спровођење одгајивачких програма у сточарству јер је исплаћено 76,8% укупних субвенција овог типа. У оквиру ИПАРД мера највише средстава исплаћено је за Мери 3, при чему је за први позив 25% и други 35%. Субвенције за кредитну подршку бележе веома ниско учешће у структури реализованих средстава иако узимамо у обзир да се у једној календарској години исплаћују подстицаји по основу кредита одобрених у тој години као и субвенција камате за кредите који су пласирани у претходне две године (друга и трећа година отплате). Ова чињеница наводи на закључак да је у претходне две године значајно смањена тражња за пољопривредним кредитима као и за субвенционисање камате од стране Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде.

Током 2020. год. реализована су и средства за подршку пољопривредним газдинствима за ублажавање последица пандемије Covid 19 у вредности од 1,87 млрд. дин. Од укупне вредности, око 76% исплаћено је за кредитну подршку у смислу олакшаног приступа коришћењу кредита, док је преосталих 24%

исплаћено за регистроване површине под поврћем у заштићеном простору; по грлу краве, овце или козе, односно по кошници пчела.

Дакле, неопходна је већа конзистентност релевантних институција у креирању подстицаја и обезбедити континуитет у исплатама (Рољевић Николић и сар., 2017).

2.3. Финансирање пољопривредне политике из покрајинског буџета

Аутономна Покрајина Војводина (АПВ) налази се у саставу Републике Србије, претежно је равничарски крај, са квалитетним обрадивим земљиштем и развијеним аграрним сектором (<https://www.vojvodina.gov.rs/vojvodina/o-vojvodini>). Послови у оквиру пољопривреде, водопривреде, шумарства, руралног развоја, ловства, рибарства, заштите биља, формирања буџета и фондова и сл. поверени су Покрајинском секретаријату за пољопривреду, водопривреду и шумарство.

Подстицање развоја пољопривреде у Војводини, као и предлагање подстицајних мера, поверено је Покрајинском фонду за развој пољопривреде. Осим тога, активности Фонда усмерене су на оснивање и организовање предузећа у области пољопривреде, као и развој земљорадничког задругарства.

У наставку текста биће табеларних приказа о приходима и расходима буџета покрајине, субвенцијама и учешћу аграрног буџета у укупном. Следи табела 10 са прегледом остварених прихода и расхода буџета АПВ од 2015. до 2020. год.

Табела 10. Остварени приходи и расходи буџета АПВ од 2015. до 2020. год. (у млрд. дин.)

Показатељ	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
I Укупни приходи и примања	52,3	55,8	57,9	64,9	68,3	69,1
II Укупни расходи и издаци	53,6	53,4	57,2	66,6	70,1	67,5
Субвенције	6,7	6,4	6,5	9,0	8,9	6,4
III Фискални суфицит / дефицит (I-II)	-1,3	2,4	0,7	-1,7	-1,8	1,6

Извор: Покрајинска скупштинска одлука о завршном рачуну буџета АПВ за појединачне године у периоду 2015-2020. година.

Укупни приходи у буџету АПВ у посматраном периоду су константно расли па су у 2020. год. већи за 32,1% у односу на 2015. год. Међутим, укупни расходи и издаци су осцилирали и 2020. год. завршена је са 25,9% већим расходима

него 2015. год. Укупна вредност субвенција имала је уједначена кретања и кретала се око 6,5 млрд. дин. Изузетак је била само 2018. год. када су укупне субвенције достигле вредност од 9 млрд. дин. Осцилације у кретању прихода и расхода резултирале су фискалним дефицитом у појединим годинама, а узрок томе је бржи раст расхода и издатака од прихода и примања.

Највеће учешће субвенција у пољопривреди у укупним субвенцијама АПВ забележене су 2016. год. са 84,3%, а најмање 2019. год. са 53,2% (графикон 3).

Графикон 3. Учешће укупних субвенција и субвенција у пољопривреди према показатељима од 2015. до 2020. год. (у %)

Извор: Покрајинска скупштинска одлука о завршном рачуну буџета АПВ за појединачне године у периоду 2015-2020. година.

Учешће укупних субвенција у пољопривреди у аграрном буџету било је највеће 2016. године (88,5%), а најмање 2020. године (78,8%).

АПВ дата је могућност да у свом буџету предвиђа средства за субвенције за пољопривредну производњу. Сходно томе, средства за подршку пољопривреди и руралном развоју расподељују се на основу конкурса и доступна су из три фонда: Гаранцијског, Покрајинског фонда за развој пољопривреде и Развојног фонда.

Наредна табела (табела 11) приказује учешће буџета Покрајинског секретаријата за ПВШ у укупном буџету АПВ у периоду 2015-2020. година.

Табела 11. Учешће буџета Секретаријата за ПВШ у укупном буџету АПВ од 2015. до 2020. год. (у млрд. дин.)

Година	Укупан буџет АПВ	Буџет Покрајинског секретаријата за пољопривреду	Учешће (у %)
2015.	53,6	6,0	11,2
2016.	53,4	6,1	11,4
2017.	57,1	6,1	10,7
2018.	66,5	7,2	10,8
2019.	70,1	5,8	8,3
2020.	67,5	5,8	8,6

Извор: Покрајинска скупштинска одлука о завршном рачуну буџета АПВ за појединачне године у периоду 2015-2020. година.

У посматраном шестогодишњем периоду забележено је смањење учешћа аграрног буџета за -2,6 п.п., док је просечно годишње учешће било 10,2%. Из Табеле 11 видимо и да увећање укупног буџета АПВ није било у корист аграрног буџета што је утицало на смањење исплаћене вредности субвенција. Учешће преко 5% бележи се од 2009. год. (Грујић Б., 2017) а закључно са 2020. годином.

С обзиром да су се средства аграрног буџета у посматраном периоду смањивала, као једно од објашњења могло би се навести и рационално трошење средстава буџета. Ако знамо да у овом моменту аграру највише недостају средства, а буџет се константно смањује, постоји бојазан да би смањење субвенција могло угрозити прехранбену сигурност.

2.4. Финансирање пољопривредне политике на локалном нивоу

Обезбеђивање средстава општинама и градовима врши се под окриљем Закона о финансирању локалне самоуправе (Службени гласник РС, бр. 62/2006, 47/2011, 93/2012, 99/2013, 125/2014, 95/2015, 83/2016, 91/2016, 104/2016, 96/2017, 89/2018, 95/2018, 86/2019, 126/2020, 99/2021 и 111/2021). Овај Закон предвиђа и то да се средства од пореза на зараде прерасподеле тако што се општинама уступа 74%, градовима 77% а граду Београду 66%. У ову прераспodelу улазе и порези остварени по основу дохотка грађана од пољопривреде и шумарства. Оваква прераспodelа средстава утврђена је ради одржавања макроекономске стабилности ЈЛС и целокупне државе.

Буџет ЈЛС стиче средства по основу изворних и уступљених прихода, трансфера, прихода по основу задуживања и других прихода утврђених законом. Осим тога, локалној самоуправи припадају и приходи са нивоа Републике и то *уступљени приходи ; порез на наслеђе и поклон; трансфери. Задуживање* за повећање прихода ЈЛС је оправдано код инвестиционих (дугорочних) финансирања, јер се постепеном наплатом из текућих локалних прихода може финансирати отплата дуга преношењем трошкова на већи број година. Уколико се ЈЛС задужује ради покрића текућих расхода, ефекат ће бити супротан од претходног (дугорочног задуживања) јер се трошкови преносе на будуће генерације.

Сходно томе, можемо рећи да најзначајније приходе локалне власти остварују по основу пореза на имовину, доходак и трансфера, а са тиме ће се сложити и аутори Ђинђић, Луковић (2014).

Следи табеларни преглед (табела 12) структуре појединачних буџетских примања општина и градова у укупним примањима у периоду 2015-2020. год. (у %).

Табела 12. Структура појединачних буџетских примања ЈЛС од 2015. до 2020. год. (у %)

Година	Порези	Донације и трансфери	Остали приходи	Примања од задуживања	Примања од продаје финансијске имовине
2015.	60,6	17,2	18,0	4,0	0,2
2016.	57,6	16,8	21,4	4,1	0,1
2017.	58,2	18,6	20,8	2,4	0,1
2018.	58,4	19,9	19,4	2,2	0,1
2019.	58,6	18,4	20,2	2,7	0,1
2020.	61,7	18,1	18,9	1,3	0,03

Извор: Билтен јавних финансија, број 209, јануар 2022.

Табеларни преглед показује да у укупним примањима буџета највеће учешће заузимају порези који су у шестогодишњем периоду просечно годишње били 59,2%, а затим донације и трансфери са 18,2% и остали приходи 19,8%. На пораст укупних прихода буџета општина и градова најмањи утицај имају примања од задуживања са 2,8% и примања од продаје финансијске имовине са 0,1% просечно годишње.

Следи табеларни преглед кретања појединачних буџетских примања ЈЛС исказаних ланчаним индексима у периоду 2015-2020. година.

Табела 13. Ланчани индекси кретања прихода у буџет ЈЛС од 2015. до 2020. год. (претходна година = 100)

Година	Укупна буџетска примања	Порези	Донације и трансфери	Остали приходи	Примања од задуживања	Примања од продаје финансијске имовине
2015.	105,8	103,7	99,2	118,5	125,0	60,9
2016.	111,4	105,9	108,4	132,8	112,2	74,8
2017.	104,2	105,2	115,5	100,8	60,4	97,3
2018.	106,8	107,2	114,6	99,8	99,4	61,0
2019.	109,3	109,6	100,9	114,0	135,3	188,1
2020.	97,2	102,4	95,7	91,1	45,4	24,3

Извор: Билтен јавних финансија, број 209, јануар 2022.

Међугодишње стопе раста укупних буџетских примања ЈЛС углавном су имале позитивне вредности изузев у 2020. (пад од -2,8% у односу на 2019. год.). Табеларни приказ показује и да су највећа повећања укупних буџетских примања ЈЛС забележена у 2016. и 2019. год. јер су увећана за 11,4% односно за 9,3% у односу на претходну годину.

У посматраном периоду укупни порези углавном су бележили позитивне међугодишње промене са тенденцијом раста све до 2020. год., при чему је значајна 2019. година јер је остварен пораст од 9,6%.

Донације и трансфери углавном бележе позитивне вредности, при чему се истиче 2017. година када се 15,5% више средстава слило у буџет ЈЛС.

Рекордна вредност примања од задуживања остварена је 2019. год. и тада буџети ЈЛС бележе за 35,3% више средстава него у 2018. год. Међутим већ у следећој години (2020. год.) забележен је највећи пад прихода од задуживања у буџету ЈЛС који је за 54,6% мањи у односу на 2019. год.

Примања од продаје финансијске имовине углавном бележе негативне промене у наплати. Тачније, само у 2019. год. били су већи за 88,1% у односу на претходну, да би већ у 2020. год. био евидентиран пад у наплати примања за 75,7% у односу на 2019. год.

Структура осталих прихода у буџет ЈЛС указује на значајне осцилације с обзиром да је у појединим посматраним годинама забележена негативна стопа промене и то 2018. од 0,2% и 2020. год. од 8,9%.

На основу Табеле 13. закључујемо да је 2020. год. у буџетима ЈЛС дошло до повећања прихода само по основу пореза, док су сви остали показатељи

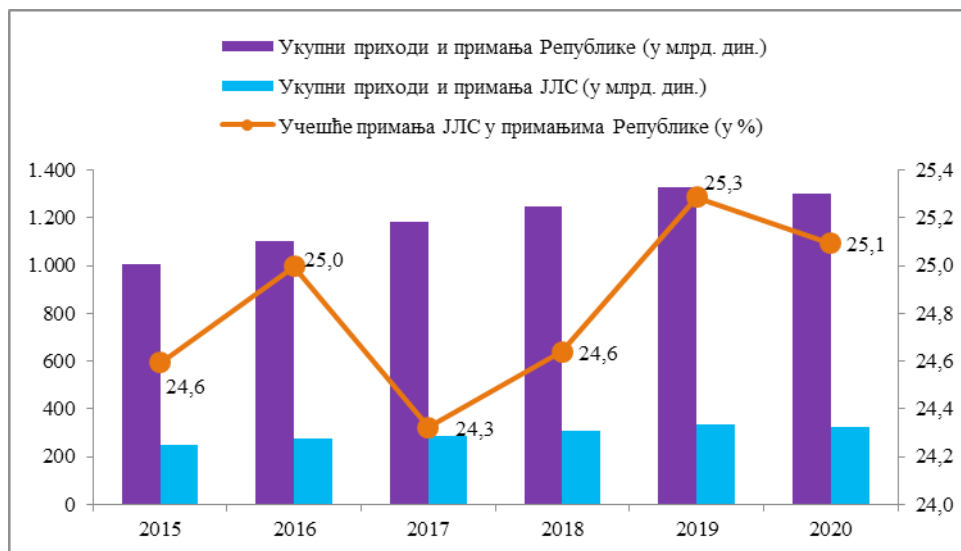
бележили негативне стопе раста. Као један од могућих разлога могла би се навести и пандемија Covid-19 која је утицала на смањење пословних и финансијских активности свих привредних субјеката.

Како се анализа прихода ЈЛС не би анализирила само на основу укупних вредности и на основу њих изводили закључци, постоји могућност да се привредна активност мери помоћу показатеља бруто домаћи производ по глави становника. Према наводима групе аутора ангажованих на изради Приручника за израду и реализацију програма локалног економског развоја у јединицама локалне самоуправе (СКГО, 2018) овај показатељ се не користи од 2005. год., а његова алтернатива је *економски агрегат*. Овај индикатор се добија множењем укупног броја запослених и просечне бруто зараде по запосленом у одређеној локалној самоуправи. Овако добијена вредност представља економски резултат привредне активности одређене ЈЛС. Иако се овај индикатор лако рачуна и упоредив је према другим ЈЛС и временским периодима, има и један недостатак а то је његова просечна вредност јер у обзир узима просечне бруто зараде. Сходно томе, овај показатељ је мање прецизан у односу на бруто домаћи производ по глави становника који узима у обзир укупну производњу роба и услуга остварену на подручју дате ЈЛС.

Економска развијеност локалних самоуправа може се израчунати учешћем укупних локалних прихода у укупним приходима државе. Овако добијене вредности показатеља аутори Радичић, Раичевић (2011) тумаче на следећи начин. С једне стране, ако се повећа удео локалних прихода у укупним приходима државе онда је дошло до јачања фискалне децентрализације у оквиру државе. С друге стране, ако дође до опадања удела локалних прихода у укупним приходима државе тада доминирају приходи на нивоу Републике Србије и долази до слабљења фискалне децентрализације.

Следи графички преглед учешћа укупних прихода ЈЛС у укупним приходима Републике (графикон 4.). Графички преглед показује да је у посматраном периоду учешће прихода ЈЛС у укупним приходима Републике било променљиво. Од 2017. до 2019. год. долази до јачања фискалне децентрализације за 1 п.п.

Графикон 4. Учешће укупних прихода ЈЛС у укупним приходима Републике од 2015. до 2020. год. (у %)

Извор: Билтен јавних финансија, број 209, јануар 2022.

У преосталим годинама било је мање значајних осцилација учешћа, а у посматраном периоду просечно годишње учешће примања ЈЛС у укупним примањима Републике било је 24,8%.

Након анализе укупних прихода биће приказана и анализа укупних расхода буџета ЈЛС у периоду 2015-2020. год. (табела 14).

Табела 14. Структура укупних расхода буџета ЈЛС од 2015. до 2020. год. (у %)

Година	Текући издаци	Капитални издаци	Отплата главнице	Набавка финансијске имовине
2015.	81,6	13,3	4,9	0,2
2016.	80,3	14,5	5,0	0,2
2017.	83,1	12,9	3,9	0,1
2018.	81,4	14,5	3,4	0,7
2019.	80,3	15,5	2,4	1,8
2020.	80,7	16,3	2,8	0,3

Извор: Билтен јавних финансија, број 209, јануар 2022.

Из табеле видимо да у посматраном периоду у структури укупних расхода текући издаци чине око 81,2% просечно годишње, као и то да је приметан постепен пад њихове вредности, а посебно од 2018. год. Преосталу структуру трошкова буџета ЈЛС чине капитални издаци са 14,5%,

отплата главнице са 3,7% и набавка финансијске имовине са свега 0,5% просечно годишње. С једне стране имамо ситуацију да укупни капитални издаци расту, док с друге стране, расходи за отплату главнице и набавку финансијске имовине бележе постепен пад.

Следи табеларни преглед са ланчаним индексима промене расхода у буџету ЈЛС у периоду 2015-2020. година.

Табела 15. Ланчани индекси кретања расхода у буџету ЈЛС од 2015. до 2020. год. (претходна година = 100)

Година	Укупни издаци	Текући издаци	Капитални издаци	Отплата главнице	Набавка финансијске имовине
2015.	109,7	107,7	113,5	138,8	160,1
2016.	109,6	107,8	118,7	111,5	165,6
2017.	103,1	106,7	92,2	80,6	46,2
2018.	110,2	108,0	123,6	95,5	731,3
2019.	109,6	108,0	117,5	77,2	287,9
2020.	96,6	97,1	101,6	111,5	13,6

Извор: Билтен јавних финансија, број 209, јануар 2022.

Највећи међугодишњи раст укупних издатака у буџету ЈЛС остварен је током 2018. год., док је 2020. год. завршена са смањењем од 3,4%. На смањење укупних издатака током 2020. год. највише су утицали текући издаци који су опали за 2,9% и издаци за набавку финансијске имовине који су смањени за 86,4%. Капитални издаци и издаци за отплату главнице у посматраном периоду су варирали што је резултирало да се 2020. год. заврши са 1,6% више капиталних издатака односно 11,5% више издатака за отплату главнице.

Подсећања ради, градовима и општинама, као и АПВ, дата је могућност да планирају новчана средства за развој пољопривреде и рурални развој, при чему средства морају обезбедити у свом буџету. Другим речима, ЈЛС могу да исплаћују новчана средства за мере директних плаћања, рурални развој, посебне подстицаје и кредитну подршку. Међутим, код мере директних плаћања ЈЛС има право да пољопривредницима обезбеђује субвенције само за: (а) *регресе за трошкове складиштења у јавним складиштима* и (б) *регресе за вештачко осемењавање*. Оно што је важно јесте да нема двоструког финансирања (да иста мера подршке буде финансирана и на нивоу републичког буџета и на нивоу буџета ЈЛС). Пре него што ЈЛС распише Конкурс за расподелу новчаних средстава према појединим врстама

подстицаја и под одређеним условима, неопходно је да добије сагласност од стране ресорног министарства. Планирана средства за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја свака ЈЛС објављује у Програму подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја.

Аутор Богданов Н. (2007) наводи да ЈЛС имају право да планирају део својих буџетских средстава и за развој сеоске инфраструктуре. Општине и градови сваке године доносе Програм заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта који указује на динамику извођења радова и улагања средстава, а садржи и податке који се односе на пољопривредно земљиште у државној својини.

3. МОДАЛИТЕТИ ФИНАНСИРАЊА ПОЉОПРИВРЕДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Знамо да пољопривреду Србије карактеришу мала породична газдинства која су претежно старачка и са уситњеним парцелама, застарелом механизацијом и опремом која утиче на ниску продуктивност рада. Због тога се поставља питање да ли има места за промене у финансирању аграра и да ли би промене биле оправдане. Генерално, највећи проблем даљем развоју и напретку аграрног сектора представљају финансијска средства услед неповерења становништва у банкарски сектор (посебно примарни пољопривредни произвођачи) и у услове кредитирања. Сходно томе, у Србији су још увек заступљени традиционални начини финансирања (сопствена средства, кредити), док је у развијеним земљама заступљен лизинг, концесија, јавно приватно партнерство и сл. (Васиљевић, Поповић, 2014).

3.1. Кредитирање пољопривреде уз подршку државе

Аутори Васиљевић и сар. (2015) наводе да аграрна политика није била довољно стабилна и подржана због чега је Министарство пољопривреде од 2004. године започело са програмом краткорочног и дугорочног кредитирања пољопривредника преко банака. Ова мера је, с једне стране, усмеравала пољопривреднике на пословне банке као извор капитала, а с друге стране, усмеравале банке на пољопривреднике као поуздане клијенте. Дакле, Министарство пољопривреде било је спона између пољопривредног и банкарског сектора што је допринело да пословне банке развију портфолио за пољопривреду. Ауторка Радовић Г. (2014) истиче и да су право на повлашћене кредите остваривала само регистрована пољопривредна газдинства, при чему су у првим годинама ови кредити бележили највеће учешће у укупно исплаћеним подстицајима (2005. год. 13,6% и 2006. год. 20%). Новчани износ краткорочног кредита зависио је од расположиве површине регистрованог пољопривредног газдинства.

Подстицај у виду кредитне подршке пољопривредним газдинствима омогућава повољније каматне стопе у случају потребе за кредитирањем: куповине животиња, развојем биљне производње, куповине механизације и опреме, куповине хране за животиње, куповине ђубрива за биљну производњу и сл.

Министарство пољопривреде одобрава и исплаћује кредите са периодом отплате од једне до три године или од три до пет година. Каматне стопе су веома повољне и износе 3% на годишњем нивоу, а 1% уколико је носилац

газдинства физичко лице са пребивалиштем на подручју са отежаним условима рада, лице млађе од 40 година и носилац газдинства жена. Каматна стопа је 0% на годишњем нивоу уколико је намена пољопривредног кредита куповина ђубрива за биљну производњу. Правилник о условима и начину остваривања права на кредитну подршку (Службени гласник РС, бр. 48/2017, 88/2017, 84/2018, 23/2019, 27/2020, 36/2021, 102/2021, 130/2021) утврђује и динамику враћања дуга па је за кредите са роком отплате од једне до три године могуће враћање кредита у месечним, тромесечним, шестомесечним и годишњим ануитетима, а у случају да је рок отплате од три до пет година онда се отплата кредита врши у шестомесечним ануитетима.

Током 2022. год. захтев за остваривање права на субвенционисане пољопривредне кредите може да се поднесе у десет пословних банака које су потписале уговор са Министарством пољопривреде.

Генерално, ова активност Министарства осмишљена је зато да би се становништво задржало на селу, првенствено млади и како би се села и пољопривреда развијали.

3.2. Пословне банке као подршка у кредитирању пољопривреде

Иако знамо да је пољопривреда значајна за нашу земљу јер пласира производе који су конкурентни за извоз и доприноси суфициту платног биланса, може се рећи да је и даље нестимулативна и запостављена. Пословне банке имају важну улогу у овом просецу јер је неопходан ефикасан банкарски сектор који ће моћи да одржи економску стабилност (Јоксимовић и сар., 2020).

Међутим, ни ресорно министарство не може у потпуности да замени пословну банку која би кредитирала и подржавала само аграрни сектор. Другим речима, намеће се потреба за формирањем јаке аграрне банке која би свој портфолио прилагодила потребама пољопривреде и пољопривредних произвођача.

Ниска тражња аграрног сектора за пољопривредним кредитима потиче од старосне границе за аплицирање за кредите јер су домаћинства претежно старачка. Међутим, проблем је и степен њиховог образовања и недовољно сазнања и заинтересованост за кредитним задуживањем.

Следи графички преглед динарских потраживања банака у сектору пољопривреде, шумарства и рибарства (у %) од 2015. до 2020. год. (графикон 5.)

Графикон 5. Динарска потраживања банака од јавних предузећа и привредних друштава у сектору пољопривреде, шумарства и рибарства од укупних динарских потраживања од 2015. до 2020. год. (у %)

Извор: Народна банка Србије, Потраживања банака од јавних предузећа и привредних друштава по секторској структури (https://nbs.rs/sr_RS/drugi-nivo-navigacije/statistika/detaljni_potrazivanja/)

Графикон изнад показује да је просечно годишње учешће динарског потраживања банака у сектору пољопривреде, шумарства и рибарства од јавних предузећа било 1,4%, односно привредних друштава 7,2%. Са графикана запажамо и да је динарско потраживање банака од јавних предузећа у анализираном сектору смањено за -1,4 п.п. у шестогодишњем периоду, односно од привредних друштава за 0,2 п.п. Генерално, од 2018. год. значајно су смањена задуживања јавних предузећа и привредних друштава у наведеном сектору и све до 2020. год. није било значајнијих промена.

Наредна табела (табела 16) приказује структуру динарских и девизно индексираних потраживања банака од регистрованих пољопривредних произвођача по наменама (у %) од 2015. до 2020. год. Код регистрованих пољопривредних произвођача највећи износи динарских и девизно индексираних потраживања евидентирани су код инвестиционих кредита и учешће се кретало од 64,9% у 2020. до 70,7% у 2019. год., што представља највеће међугодишње смањење од 5,8 п.п.

Табела 16. Структура динарских и девизно индексираних потраживања банака од регистрованих пољопривредних произвођача по наменама од 2015. до 2020. год. (у %)

Година	По трансакционим рачунима	Готовински	За ликвидност и обртна средства	Инвестициони	Остали
2015.	0,2	0,2	22,0	68,8	8,8
2016.	0,2	0,2	23,5	68,1	7,9
2017.	0,1	0,2	24,7	68,5	6,4
2018.	0,1	0,3	25,4	69,1	5,2
2019.	0,1	0,2	24,4	70,7	4,6
2020.	0,1	0,3	31,3	64,9	3,4

Извор: Народна банка Србије, Структура потраживања банака од регистрованих пољопривредних произвођача по наменама (https://nbs.rs/sr_RS/drugi-nivo-navigacije/statistika/detaljni_potrazivanja/)

Напомена: Анализирана су само потраживања по основу кредита (без осталих потраживања).

Код регистрованих пољопривредних произвођача највећи износи динарских и девизно индексираних потраживања евидентирани су код инвестиционих кредита и учешће се кретало од 64,9% у 2020. до 70,7% у 2019. год., што представља највеће међугодишње смањење од 5,8 п.п. Тражња за инвестиционим кредитима у преосталим годинама кретала се у интервалу од 68% до 70%. Просечна годишња тражња за ликвидност и обртна средства у анализираном периоду била је 25,2%. Најмања тражња регистрованих пољопривредних произвођача забележена је код готовинских кредита и по основу трансакционих рачуна. У поменутом периоду није било потраживања банака по основу кредита за извоз. Анализом укупне вредности потраживања банака по основу кредита закључујемо да су у 2020. у односу на 2015. год. увећана за 1,9 пута односно за 86,7%.

3.2.1. Активности Комерцијалне банке у аграрном сектору од 2017. до 2020. год.

Банка све своје пословне активности организује кроз пословну мрежу, а састоји се од Пословних центара. Овај облик организације примењује се од марта 2018. год. Њихов број се стално мења јер се прилагођава потребама тржишта. Иначе, групу Комерцијална банка а.д. чине и три зависна друштва и то (Комерцијална банка, Годишњи извештај о пословању за 2020. год.):

1. Комерцијална банка а.д. Подгорица у Црној Гори са 100% власништва;
2. Комерцијална банка а.д. Бања Лука у Босни и Херцеговини с 99,98% власништва и

3. КОМБАНК ИНВЕСТ а.д. Београд са 100% власништва.

Децембра 2020. год. НЛБ банка из Љубљане преузела је Комерцијалну банку.

У наставку текста дат је приказ пословања Банке са аспекта кредитне активности и тржишног учешћа у аграрном сектору од 2017. до 2020. год. Претходне две године (2015. и 2016.) су изостављене јер Годишњи извештаји Банке нису били доступни у моменту израде поменуте анализе.

Током 2017. год. Банка је пословала у стабилном макроекономском окружењу. Што се тиче привредних активности у пољопривреди, бележе се позитивна кретања која су у једном моменту била успорена због лоших временских услова које су изазвале пад у пољопривредној производњи због суша на почетку 2017. године. Ови неповољни природни утицаји изазвали су негативан допринос БДП-у који потиче из сектора пољопривреде.

Пратећи пословање са становништвом посебну пажњу посветили су скраћивању времена потребном за одлучивање по кредитном захтеву, али тако да се не угрози квалитет донетих одлука. Дакле, циљ Банке је да се највећи део кредита становништву одобрава у најкраћем могућем року уважавајући неопходне стандардне анализе. Међутим, овом одлуком нису обухваћени пољопривредни произвођачи за шта је и даље потребан дужи временски период до доношења одлуке по кредитном захтеву.

Током 2017. год. Банка је реализовала пољопривредне кредите уз раст од 26% у односу на претходну год. Томе су допринели кредити из редовне понуде Банке, али и акцијски и сајамски кредити, као и кредити који се одобравају у сарадњи са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде. Такође, подједнако су важни и кредити који се одобравају у сарадњи са локалним самоуправама и продавцима механизације. Сматра се да је посебан допринос дала акција краткорочних динарских кредита који су представљали адекватну кредитну подршку до почетка одобравања субвенционисаних кредита. На овај начин клијенти Банке су током целе године имали повољне динарске кредите. Након овог потеза Банка је заузела 18% тржишног учешћа у односу на све пољопривреднике који користе кредите.

Анализирајући 2017. год. Банка је имала највише реализованих готовинских кредита са 53%, затим кредите микро бизнису са 23% и пољопривредницима са 14% .

Током 2018. год. реализовани кредити у агробизнису већи су за 13% у односу на 2017. год. Као и претходне године, уз стандардну понуду кредита, повољнији пољопривредни кредити су одобрани у сарадњи

са Министарством пољопривреде, локалним самоуправама и продавцима механизације. Понуда кредита покрива све области пољопривредне производње и све величине газдинстава. Банка је постигла договор са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде и дала подршку финансирању пројеката из ИПАРД фондова које исплаћује Европска унија.

Током 2018. год. највише је реализовано готовинских кредита (52%), следе кредити микро бизнису (23%) и пољопривредницима (13%), а нето стање пласмана становништву у 2018. у односу на претходну годину показује да је учешће пољопривредних кредита увећано за 9%.

Банка истиче и да је половином 2018. год. превремено отплатила кредитну линију са KfW-ом, водећом немачком развојном банком, од које је повукла средства намењена пољопривреди.

Ови резултати показују да је Банка наставила са растом тржишног учешћа у области реализованих пољопривредних кредита.

У 2019. год. остварени су циљеви када је реч о пословању са становништвом. У агробизнису реализовани кредити већи су за 6% у односу на претходну годину, наставили су са субвенционисаним кредитима са Министарством пољопривреде, као и са локалним самоуправама и трговцима пољопривредне механизације. Пољопривредни кредити су осмишљени тако да покривају све величине и типове газдинстава, као и области пољопривреде. У овој години банка је креирала посебну кредитну понуду која дефинише услове за одобравање кредита за куповину пољопривредног земљишта уз рок отплате до 15 год.

И у 2019. год. забележен је раст тржишног учешћа у укупно одобреним пољопривредним кредитима и износило је 14%. У укупној реализацији кредита готовински кредити чинили су 51%, кредити микробизнису 20% и стамбени кредити 15%. Пораст тржишног учешћа пољопривредних кредита у укупним допринео је порасту нето стања пласмана становништву у односу на 2018. год., а у укупној структури ово учешће пољопривредних кредита износи 9%.

Пословање Банке **током 2020. год.** одвијало се у условима пандемије вируса COVID-19. Без обзира на отежане услове пословања, Банка је успела да пружи потребне услуге својим клијентима. Похвално је и то што је Банка успела у овом периоду да оствари експанзију реализованих кредита, а највећи раст забележен је у микро бизнису и агро сектору. Када је реч о пољопривредном сектору Банка је успела да искористи програме

кредитирања из Гарантне шеме Владе Републике Србије и субвенционисане пољопривредне кредите са Министарством пољопривреде. У 2020. год. Комерцијална банка је остварила прво место на тржишту у оквиру пољопривредних кредита тако што је постигла учешће од 37% по броју кредита и 24% у износу реализованих кредита. И поред пандемије вируса успела је да нето стање пласмана становништву увећа што у укупној структури пласмана пољопривредних кредита износи 11%.

Табела 17. Параметри тржишног учешћа реализованих пољопривредних кредита Комерцијалне банке на дан 31.12. од 2017. до 2020. год. (у %)

Параметри	2017.	2018.	2019.	2020.
Учешће нето стања пласмана пољопривредних кредита у укупним пласманима	8,7	9	9	11
Учешће одобрених пољопривредних кредита у укупним кредитима	14	13	14	37

Извор: Комерцијална банка, Годишњи извештаји о пословању за анализиране године.

Банка сваке године утврђује план развоја, а посебно се издваја очување лидерске позиције на тржишту пољопривредних кредита. Банка утврђује и друге планове, а издвојени су следећи:

- креирање кредитних линија чија ће намена бити набавка пољопривредне опреме, куповина пољопривредног земљишта, праћење финансијских активности из ИПАРД фондова;
- осмишљавање кредитних аранжмана који ће омогућити финансирање трајних добара за развој секундарне пољопривредне производње на газдинству како би се поправио животни стандард;
- у плану је раст реализованих кредита намењених микро сектору и агробизнису не само кроз редовну понуду, већ и путем сарадње са државним органима и програмима;
- наставак промовисања аграрних кредита на релевантним сајмовима и манифестацијама широм Србије.

Дакле, Комерцијална банка има само један циљ а то је пораст тржишног учешћа у укупном кредитном учешћу и све своје активности усмерава ка остварењу тог циља. Ове активности воде и ка томе да сачува лидерску позицу према броју одобрених пољопривредних кредита.

3.2.2. Активности Банке Intesa у аграрном сектору од 2015. до 2020. год.

Банка Intesa а.д. Београд првобитно се звала Делта банка и основана је 1991. год. Од 2005. год. зове се Банка Intesa а.д. Београд. Током 2007. год. преузела је Панонску банку а.д. Нови Сад. У 2015. год. један од акционара продао је свој удео већинском акционару Intesa Sanpaolo Holding International S.A. Крајем 2016. год. мањински акционар Intesa Sanpaolo S.p.A. продао је свој удео већинском акционару Intesa Sanpaolo Holding International S.A. па Банка сада има једног акционара (Банка Intesa, Годишњи извештај 2020).

Банка Intesa у пољопривредном сектору послује од 2008. год. трудећи се да стално унапређује квалитет услуга што доприноси сталном повећању клијената из сектора пољопривреде.

Током 2015. год. пољопривреда је била погођена сушом па је ова делатност негативно утицала на формирање БДП-а. Без обзира на ово негативно кретање, Банка је бележила повећање реализованих кредита у аграрном сектору, а намене кредита биле су првенствено за обртна средства (Банка Intesa, Годишњи извештај 2015).

Кредитни пласмани регистрованим пољопривредним газдинствима бележили су пораст од 5% у односу на 2014. год. што је резултат повећања броја корисника кредита. Због тога, Банка се све више фокусира на мале пољопривредне проузвођаче који утичу на повећање укупних корисника кредита и клијената банке.

Банка је укључена у програм сарадње са домаћим и међународним институцијама. У прилог томе, потписала је Уговор о кредитној линији са немачком развојном банком KfW, што омогућује приступ кредитима за инвестиционе пројекте и обртна средства у руралним срединама. Банка је увела и новину на тржишту пољопривредних кредита тако што је осмислила кредитну линију за финансирање обртних средстава у ратарској производњи која укључује и осигурање усева од стране Генерали осигурања.

Банка је потписала уговор са Гаранцијским фондом АПВ о одобравању дугорочних кредита пољопривредницима са подручја Војводине чија би намена била куповина пољопривредног земљишта и опреме.

Банка успешно сарађује и са Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде по основу субвенционисања дела камате на пољопривредне кредите у областима ратарства, повртарства, воћарства и сточарства. Такође, остварује сарадњу и са локалним самоуправама ради кредитирања основних и обртних средстава.

Банка је одобравала и кредите за укрупњавање поседа индивидуалних произвођача, као и за набавку нове опреме и механизације.

Активности око ангажовања Банке да се повећа број кредитних клијената из свих привредних делатности Србије допринеле су да дистрибуција кредитног портфолија буде добро распоређена. У овој структури највеће учешће имају државна и јавна предузећа, затим сектор трговине, док пољопривредна делатност чини 5,76% укупног кредитног портфолија Банке.

Током 2016. год. Банка повећава број клијената који су регистрована пољопривредна газдинства. Такође, пољопривредницима први пут ставља на располагање Агропротек кредите који садрже и полису за осигурање усева који су реализовани уз подршку немачке развојне банке KfW и Генерали осигурања. Ови кредити могу да се искористе за куповину обртних средстава и репроматеријала у ратарској производњи (пшеница, јечам, кукуруз, шећерна репа, сунцокрет и соја), а ризици које покрива су град, пожар и удар грома. Међутим, недостатак ове кредитне линије јесте што се односи само на пољопривредна газдинства регистрована на подручју АПВ без обзира на њихов правни статус (физичко лице, правно лице или предузетник).

Пораст броја реализованих кредита у агро сектору бележио је њихове намене за куповину обртних средстава и реструктурирање дугова. На овај начин Банка је задржала постојеће клијенте и привукла нове што је допринело расту сарадње са пољопривредним газдинствима и задржавању водеће позиције када је реч о тржишном уделу по броју кредитних клијената.

И током 2016. год. Банка је наставила сарадњу са Гаранцијским фондом АПВ, а намене одобрених дугорочних кредита су исте као и 2015. год. (Банка Intesa, Годишњи извештај 2016).

Заједничко учешће у финансирању Банка је наставила са Министарством пољопривреде спровођењем програма субвенционисања дела камате на пољопривредне кредите. Настављена је сарадња и са локалним самоуправама ради остваривања повољнијих кредитних пласмана у виду субвенционисања дела камате за набавку основних и обртних средстава.

Посматрајући структуру кредитног портфолија, највеће учешће остварује сектор трговине, затим грађевинарство и прехранбена индустрија, док пољопривреда чини 5% укупног портфолија Банке.

Генерално, Банка успева да задржи постојеће и привуче нове кредитне клијенте што доприноси сталном расту броја пољопривредних кредита у укупно реализованим кредитима Банке.

Посматрајући 2017. год. са економског аспекта, извоз пољопривредних производа је значајно смањен што је изазвало већи трговински дефицит, а узроци су били неконкурентност цена пољопривредних производа и лоши агрометеоролошки услови.

У овој години тржишно учешће пољопривредних кредита веће је за 3,5 п.п., раст пласмана за 47%, док је тржиште остварило раст од 12%. Банка је бележила и раст нове продукције од 33% у односу на 2016. год., што је допринело расту кредитног портфолија у агро сектору за 53% (Банка Intesa, Годишњи извештај 2017).

Банка је наставила сарадњу са немачком развојном банком KfW и Министарством пољопривреде што је допринело да Банка Intesa учествује са 18% у укупном износу и 28% у укупном броју одобрених пољопривредних кредита. Ова сарадња се огледала у заједничком финансирању корисника кредита путем субвенционисања дела камате на пољопривредне кредите. Овом резултату допринео је и добар пласман кредитног модела Агропротект кредита.

Банка може да се похвали и настављеном сарадом са Гаранцијским фондом АПВ кроз финансирање пољопривредних кредита које одобрава Фонд. Ова сарадња Банци је донела повећање броја клијената за 18% и нову продукцију већу за 32%.

Анализа дистрибуције кредитног портфолија показује заступљеност свих привредних делатности, при чему највеће учешће од 41% заузимају трговине на велико и мало, грађевинарство и прехрамбена индустрија, док пољопривреда чини 5% укупног кредитног портфолија Банке.

Закључује се да је Банка и током 2017. год. уводила бројне иновације намењене корисницима агро кредита уз препознавање њихових потреба.

Економска слика привреде Србије **током 2018. год.** била је задовољавајућа због високог раста пољопривредног и грађевинског сектора, као и због ниских резултата остварених у 2017. год. Смањен извоз пољопривредних производа и неконкурентне цене из 2017. год. утицале су на смањење трговинског дефицита и у 2018. год. (Банка Intesa, Годишњи извештај 2018).

Пратећи захтеве и потребе клијената Банка је у овој години основала Intesa Фармер Центар који је почео са радом крајем 2018. год. Овај Центар је омогућио ефикасније управљање продајом пољопривредних кредита ради унапређења заједничке сарадње, чиме је желела да оправда улогу лидера на тржишту аграрних кредита.

Тржишно учешће пољопривредних кредита веће је за 14%, а у односу на претходну годину за 18% услед повећања броја клијената за 8%.

Добре резултате у пословању са регистрованим пољопривредним газдинствима дала је сарадња са немачком развојном банком KfW, ширење Агропротект модела пољопривредних кредита, али и наставак сарадње са Министарством пољопривреде. Ова ангажовања Банке огледала се у субвенционисању дела камате на одобрене пољопривредне кредите кроз модел заједничког финансирања, чиме је Банка остварила учешће од 20% у укупном износу и 30% у укупном броју одобрених кредита.

Настављена је сарадња са Гаранцијским фондом АПВ кроз субвенционисање дела камате на кредите које одобрава Фонд. Резултат оваквог ангажовања је пораст укупно исплаћених кредита за 26%.

Дистрибуција кредитног пласмана према секторима привреде Србије указује на заступљеност свих делатности у укупном кредитном портфолију. Дакле, највеће учешће остварују трговина на велико и мало, грађевинарство и прехрамбена индустрија уз учешће од 40%, док пољопривреда чини 12% укупног кредитног портфолија Банке.

Дакле, Банка стално шири понуду пољопривредних кредита како би и даље остала конкурентна у пласману укупних кредита намењених аграрном сектору.

Током 2019. год. економија у пољопривреди бележила је ниже цене свежег поврћа које су биле само на почетку пољопривредне сезоне (Банка Intesa, Годишњи извештај 2019).

Ове године Банка је остварила тржишно учешће од 12% у сектору аграра и задржала је водећу позицију на тржишту. Кредитни портфолио намењен аграрном сектору забележио је пад од 7%.

Банка може да се похвали наставаком успешне сарадње са Министарством пољопривреде у виду субвенционисаног кредитирања чиме је Банка учествовала са 17% у укупном износу и са 23% у укупном броју одобрених кредита.

Настављена је сарадња и са Гаранцијским фондом АПВ кроз финансирање дела камате на пољопривредне кредите које одобрава Фонд.

Изглед кредитног портфолија Банке показује присутност свих делатности привреде. Према томе, у укупном кредитном портфолију највеће учешће имају трговине на велико и мало, грађевинарство и комуналне услуге са 38%, док пољопривреда чини 7%.

И у 2019. години Банка је тежила да унапреди понуду својих кредитних производа тако што је наставила са унапређењем процеса који доприносе да се понуда пољопривредних кредита подигне на виши ниво.

У 2020. год. пољопривредна сезона била је одлична па је пољопривреда имала позитиван утицај на кретање БДП-а. Такође, пољопривреда се може сматрати главним покретачем раста економије поред прерађивачке индустрије и грађевинарства (Банка Intesa, Годишњи извештај 2020).

Банка је почетак 2019. год. обележила добром реализацијом пољопривредних кредита, која није смањена чак ни услед деловања пандемије COVID-19. У прилог томе су и економске мере које су донеле држава и Народна банка Србије, па је и у овој години остварила тржишно учешће од 12% у пословању са пољопривредом. Кредитни портфолио у домену пољопривреде имао је учешће од 18%.

Током 2020. год. Банка је увела нови кредитни производ EaSI (Farmer Invest кредит), а реч је о инвестиционим кредитима који треба да поправе структуру пољопривредног портфолија, допринесу стабилизацији тренутног портфолија и јачању пословања са постојећим и новим клијентима Банке.

Као што је било током претходних година, и у пандемијској 2020. години Банка је наставила успешну сарадњу са Министарством пољопривреде чиме је учествовала са 19% у укупном реализованом износу и са 23% у укупном броју одобрених кредита. На овај начин Банка је заузела друго место према броју кредита и њихових износа.

Током 2020. године, Банка је исплатила 58 Агропротект кредита који укључују и полису осигурања у чему се и огледа њихова атрактивност. Намена ових кредита је смањење могуће штете на усевима услед лоших временских услова.

Настављена је сарадња Банке са локалним самоуправама које финансирају део камате на пољопривредне кредите.

Банка је током 2020. год. била ангажована и на унапређењу рада Intesa Фармер центра који је у средишту свог пословања ставио пружање услуга већим пољопривредним произвођачима.

Банка има у плану и сарадњу са продавцима пољопривредне механизације, како би субвенционисала део камате клијентима који ће допринети реализацији дугорочног пласмана Банке.

Распоређеност кредитног портфолија по индустријама показује добру распоређеност, при том трговина на велико и мало, грађевинарство и услуге хране и пића чине 38%, док је пољопривреда имала 5% учешћа у укупном кредитном портфолију Банке.

Банка Intesa остварује резултате и учествовањем на сајмовима пољопривреде и едукативним семинарима.

Банка сваке године организује конкурс „Intesa Farmer“ где бира најуспешније пољопривредне произвођаче у категоријама ратарство, повртарство, воћарство и сточарство. Награде које додељује су посете светским изложбама и ваучери за куповину репроматеријала и сточне хране.

Следи краћи табеларни преглед кретања кредитног портфолија Банке у агросектору од 2015. до 2020. год. (табела 18).

Табела 18. Учешће кредитног портфолија Банке Intesa у пољопривреди у укупном кредитном портфолију од 2015. до 2020. год. (у %)

Показатељ	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Кредитни портфолио Банке у пољопривреди	5,76	5	5	12	7	5

Извор: Банка Intesa, Годишњи извештаји за анализиране године.

Након дужег периода економске кризе најважнији циљеви Банке били су очување водеће тржишне позиције, повећање кредитне активности и броја кредитних клијената.

3.2.3. Активности ProCredit банке у аграрном сектору од 2015. до 2020. год.

ProCredit Bank а.д. Београд основана је 2001. год. учешћем пет иностраних оснивача као MicroFinance Bank а.д. Београд. Током 2003. год. банка је променила назив у ProCredit Bank а.д. Београд. Банка је основала и ProCredit Leasing д.о.о. Београд током 2005. год., тако да сада Банка и ProCredit Leasing чине Групу.

ProCredit Група своје пословање заснива на пружању банкарских услуга у земљама у развоју у Источној Европи, Латинској Америци и Немачкој. Матичне банке пружају услуге малим и средњим предузећима, као и грађанима са средњим примањима који желе да штеде. Банка послује на основу пет основних принципа (Консолидовани финансијски извештај са извештајем ревизора за 2015. год.):

- *транспарентност* ради што бољег разумевања уговора од стране клијената, али такође раде и у области финансијске едукације;
- *отворена комуникација* са отвореним приступом свим проблемима како би се нашло прихватљиво решење;
- *друштвена одговорност и толеранција* јер пре него што се понуде кредити врши се процена њихове економске и финансијске ситуације и могућности отплате ануитета;
- *високи професионални стандарди* које морају да испуњавају запослени уз обавезу да константно раде на свом даљем развоју;
- *лични интегритет и посвећеност* где се од свих запослених очекује потпуна искреност у раду.

Група има развијену кредитну политику која подразумева комплетну понуду за предузећа, пољопривредна газдинства и грађане. Група се труди да својим радом допринесе дугорочном партнерству са клијентима, али и пружа подршку развоју свести становништва о штедњи.

Банка подржава зелено финансирање које подразумева пружање подршке развоју зелене економије кроз пројекте енергетске ефикасности, обновљивих извора енергије и других тзв. зелених мера, а њиховом применом се значајно смањују трошкови и повећава продуктивност клијената (Консолидовани финансијски извештај са извештајем ревизора за 2020. год.).

Банка спроводи врло строгу кредитну политику, а потенцијални клијенти се детаљно анализирају. Одлука о кредитирању клијента доноси се на основу способности клијента да отплаћују кредит уз одговарајуће средство обезбеђења. Банка је усвојила одредбе да може кредитирати правна лица, предузетнике, регистрована пољопривредна газдинства и физичка лица која обављају своју делатност на територији Србије.

Структура кредитног портфолија банке прати се на састанцима Одбора за кредитни ризик. Уколико Банка утврди да постоје подручја или гране привреде које могу бити ризичне за кредитни портфолио, онда утврђује границе дозвољеног кредитног задуживања према датом сегменту.

У наредној табели дат је приказ структуре кредитног портфолија Банке према типовима делатности (табела 19).

Табела 19. Структура кредитног портфолија ProCredit Банке према типовима делатности на дан 31.12. од 2015. до 2020. год. (у %)

Делатност	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Трговина	23,7	21,6	24,8	22,97	20,2	21,5
Туризам	1,98	2,1	1,68	2,01	3,3	3,2
Транспорт	4,83	4,94	5,15	5,1	4,7	4,1
Друге услуге	4,56	3,7	4,03	4,91	4,0	5,0
Индустрија и друга производња	14,53	15,31	21,24	25,2	25,3	26,5
Пољопривреда	35,72	34,31	32,74	30,07	29,4	28,2
Грађевинарство	2,57	2,59	2,94	4,45	8,3	5,7
Остало	8,0	14,82	7,41	5,29	0,2	1,1
Физичка лица	4,11	0,64	0,01	0,01	4,8	4,6

Извор: ProCredit Банка, Консолидовани финансијски извештаји са извештајем ревизора за анализиране године.

На основу података приказаних у табели изнад видимо да у кредитном портфолију банке скоро трећину чине кредити пласирани у делатност пољопривреде. Међутим, учешће ових кредита у укупном портфолију банке се смањују, па је у 2020. било за 7,52 п.п. мање пољопривредних кредита него у 2015. год. Према заступљености врсте кредита у кредитном портфолију на другом месту се налази делатност трговине, па је 2020. год. завршена са учешћем од 21,5% у укупном портфолију Банке. На трећем месту налази се делатност индустрије која у посматраном шестогодишњем периоду бележи значајно учешће кредита у укупном кредитном портфолију Банке (са 14,53% у 2015. на 26,5% у 2020. год.). Преостале делатности (туризам, транспорт, грађевинарство, остале услуге и физичка лица) у укупном кредитном портфолију имале су учешће од 23,7% на крају 2020. год.

У наставку је дат табеларни приказ кредита и потраживања од комитената према секторској структури односно од пољопривредника (табела 20).

Табела 20. Потраживања ProCredit Банке од пољопривредника по основу кредита на дан 31.12. (у мил. дин.)

Категорија	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Пољопривредници	16,6	18,1	16,3	16,0	17,3	18,8
Укупно	64,6	71,8	73,7	85,9	96,3	110,2
Учешће агро кредита у укупним потраживањима банке (у %)	25,7	25,2	22,1	18,6	18,0	17,1

Извор: ProCredit Банка, Консолидовани финансијски извештаји са извештајем ревизора за анализиране године.

Табеларно приказани подаци показују да се у шестогодишњем периоду потраживања Банке по основу кредита од пољопривредника значајно смањује, па је у 2020. ово потраживање мање за 8,6 п.п. у односу на 2015. год., а просечно годишње учешће било је 21,1%. Међутим, ако погледамо новчане вредности потраживања видимо да значајно расту, али спорије од укупних потраживања од комитената по основу кредита (потраживања Банке по основу пољопривредних кредита од комитената у посматраном периоду већа су за 13,2%, а укупна потраживања за 70,6%). Може се закључити да у укупним потраживањима по основу кредита од комитената расте учешће других учесника и делатности.

Банка планира да настави раст кредитног портфолија. Једно од стратешких решења Банке за наредни период је подршка енергетски ефикасним решењима. Имајући у виду кредитирање физичких лица, Банка планира веће ангажовање око клијената са средњим и вишим примањима уз разумевање њихових потреба, а акценат ће бити на инвестиционе и стамбене кредите. Такође, још један од циљева је и одржавање квалитетног кредитног портфолија и веће стопе наплате кредита у кашњењу (Консолидовани финансијски извештај са извештајем ревизора за 2020. год.).

Све горе поменуто у сегменту пољопривредних кредита од стране пословних банака наводи нас на следеће закључке:

- *неповерење пољопривредника у банкарски сектор;*
- *несигурност пласмана пољопривредних производа;*
- *неприлагођено кредитирање сезонском карактеру производње;*
- *строги захтеви за обезбеђење кредита;*
- *високи трошкови осигурања кредита.*

Ово су уједно и разлози због којих пољопривредни кредити нису више заступљени у кредитном портфолију банака, али осликавају и разлоге недовољног ангажовања пољопривредника за додатним кредитним задуживањима.

3.3. Лизинг као фактор руралног развоја

Лизинг представља новији начин финансирања пољопривреде где давалац лизинга даје примаоцу лизинга одређени предмет на коришћење уз обавезу плаћања уговореног износа у виду рата, при чему је давалац лизинга власник предмета док се не отплати. Лизинг као модеран начин финансирања први пут је коришћен 50-их година 20. века у САД (Јоксимовић и сар., 2018). С

обзиром да и лизинг представља облик кредитирања, ипак постоје извесне разлике. Тако је ауторка Радовић Г. (2014) истакла да је код кредита предмет продаје новац, а код лизинга конкретан предмет који лизинг компанија даје на коришћење док се не отплати у потпуности. Економисти Brealey, Myers, Marcus (2001) и ауторка Грујић Б. (2017) истраживали су ову област и истичу да постоје три врсте лизинга:

- *директни лизинг* где лизинг компанија купује средство од произвођача;
- *оперативни лизинг* где давалац лизинга сноси одговорност за порезе, осигурање и друге трошкове одржавања предмета лизинга, али давалац лизинга има право да закупцу откаже лизинг пре истека уговореног рока уз обавезу да закупца врати предмет лизинга пори чему престаје да отплаћује рате;
- *финансијски лизинг* где прималац лизинга сноси трошкове пореза, осигурања и штете, не може да поништи лизинг; у случају поништења прималац лизинга плаћа пенале и измирује преостале обавезе по основу лизинга.

У наставку је дат приказ карактеристика које прате стандардни кредит и финансијски лизинг (табела 21). Подаци приказани у табели испод показују да финансијски лизинг даје боље услове кредитирања у поређењу са комерцијалним кредитом како у погледу периода отплате, тако и у погледу потребне документације и времена до одобрења новчаних средстава.

Табела 21. Главне карактеристике стандардног кредита и финансијског лизинга

Карактеристике	Кредит	Финансијски лизинг
Не захтева постојање колатерала јер је колатерал предмет закупа који припада закуподавцу током читавог уговорног периода		✓
Током периода отплате зајмодавац захтева обезбеђење кредита услед неиспуњења обавеза од стране зајмопримца	✓	
Новчана средства се могу одобрити на краткорочни, средњорочни и дугорочни рок		✓
Комерцијални кредити се дају на период до 5 година	✓	
Једноставност и брзина регистрације до једног дана		✓
Захтева више документације	✓	
Нису неопходна плаћања лизинг компанији пре пријема предмета лизинга		✓
Непостојање грејс периода код сезонских плаћања	✓	

Извор: Mkhitarayan, A. S., 2021.

Подаци приказани у табели изнад показују да финансијски лизинг даје боље услове кредитирања у поређењу са комерцијалним кредитом како у погледу периода отплате, тако и у погледу потребне документације и времена до одобрења новчаних средстава.

Посматрајући примену лизинга у земљама у развоју аутор Mkhitarian (2021) истиче да је лизинг поуздано решење свим уговорним странама јер његовом применом продавац предмета лизинга повећава своју продају, а купац троши мање финансијских средстава за набавку предмета.

У Србији финансијски лизинг се спроводи под контролом Народне банке Србије а регулисан је Законом о финансијском лизингу (Службени гласник РС, бр. 55/2003, 61/2005, 31/2011 и 99/2011 – др. закони).

Ауторка Радовић Г. (2014) наводи вишеструке погодности које финансијски лизинг нуди пољопривредницима, а то су:

- *механизација и опрема могу одмах да се користе, а отплата да се реализује из остварених прихода;*
- *рокови отплате и ануитети прилагоде се сезонском карактеру пољопривредне производње;*
- *пољопривредни произвођачи који претходних година нису имали кредите имају предност у одобравању лизинга;*
- *могућност набавке опреме и механизације већих вредности.*

Знамо да лизинг у Србији није у довољној мери заступљен, али ипак бележи раст учешћа у финансирању пољопривреде. Према наводима сајта „Бизнис и финансије“ у првих пет месеци 2021. год. број регистрованих уговора о финансијском лизингу већи је за око 48% у односу на исти период претходне године (<https://bif.rs/2021/06/registracija-ugovora-o-finansijskom-lizingu-se-priblizava-nivou-iz-perioda-pre-korone/>).

Следи табеларни преглед далаца финансијског лизинга у Србији на крају 2020. год. (табела 22).

Табела 22. Број финансијских институција које су даваоци финансијског лизинга на крају 2020. године

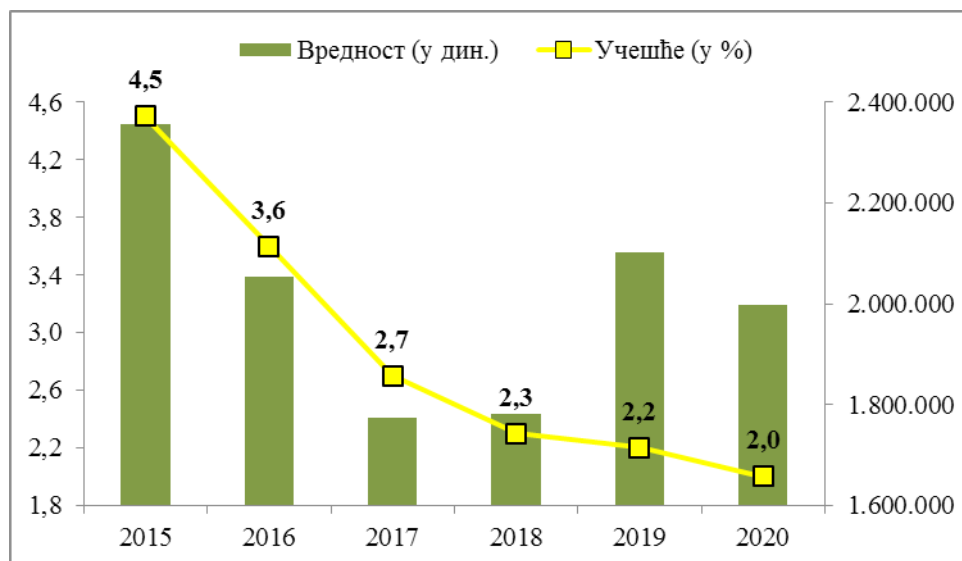
Р. бр.	Давалац лизинга	Р. бр.	Давалац лизинга
1.	CA Leasing Serbia д.о.о. Београд	9.	Porsche Leasing SCG д.о.о. Београд
2.	ERB Leasing а.д. Београд	10.	Procredit Leasing д.о.о. Београд
3.	Intesa Leasing д.о.о. Београд	11.	Raiffeisen Leasing д.о.о. Београд
4.	Lipaks д.о.о. Београд	12.	Scania Leasing RS д.о.о. Крњешевци
5.	NDM Leasing д.о.о. Београд	13.	S-Leasing д.о.о. Београд
6.	NLB Leasing д.о.о. Београд	14.	UniCredit Leasing Србија д.о.о. Београд
7.	OTP leasing Србија д.о.о. Београд	15.	Vantage Leasing д.о.о. Београд
8.	OTP Лизинг д.о.о. Београд	16.	Zastava Istrabenz Lizing д.о.о. Београд

Извор: НБС, Сектор финансијског лизинга, Извештај за четврто тромесечје 2020. године.

На крају 2020. год. у укупном пласману лизинга највеће учешће заузима финансијски лизинг (НБС, 2021), а у наставку биће приказана структура пласмана лизинга према различитим критеријумима.

Један од аспеката анализе је вредност и учешће одобрених лизинг средстава пољопривредницима као примаоцима лизинга од 2015. до 2020. год (графикон 6). Посматрајући графикон испод видимо да учешће одобрених лизинг средстава пољопривредницима у укупном пласману иде силазном путањом па је 2020. год. завршена са 2,5 п.п. мање одобрених средстава него што је било 2015. год. и приближило се нивоу из 2012. год. (1,9%) (Грујић Б., 2017).

Графикон 6. Вредност (у дин.) и учешће (у %) одобрених лизинг средстава пољопривредницима као примаоцима лизинга у укупном пласману лизинг средстава од 2015. до 2020. год.

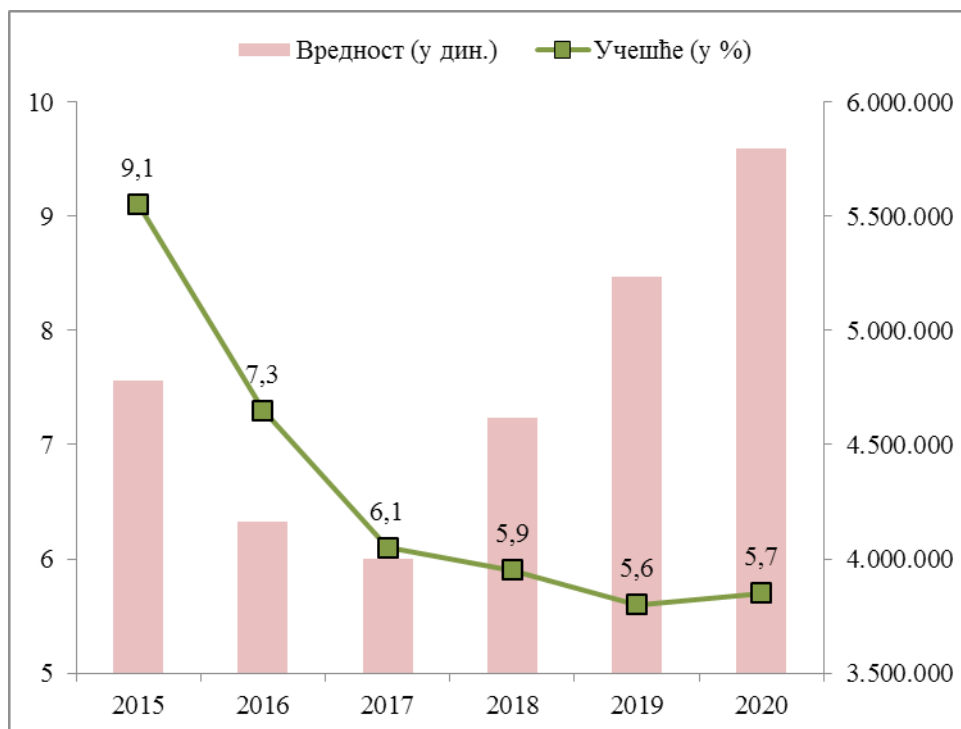

Извор: Интерни подаци НБС.

Вредности одобрених лизинг средстава пољопривредницима од 2017. (1,8 мил. дин.) до 2019. год. (2,1 мил. дин.) крећу се у супротном смеру од оствареног учешћа (док вредности расту учешћа опадају). НБС (2021) је утврдила да је на крају 2020. год. 82,9% од укупних средстава финансијског лизинга одобрено привредним друштвима нефинансијског сектора.

Следи графички приказ структуре пласмана лизинга према предмету лизинга у периоду 2015-2020. година (графикон 7). Графички приказ показује да куповина пољопривредне опреме на лизинг у посматраном шестогодишњем периоду бележи константан пад па је остварено учешће од 9,1% 2015. год. смањено на 5,7% 2020. год. што је најмање у протеклих петнаест година (2006. год. било је 10,9%) (Грујић Б., 2017). Ако погледамо исплаћене вредности видимо да су оне у порасту од 2017. (4 мил. дин.) до 2020. год. (5,8 мил. дин.) обрнуто пропорционалне приказаним оствареним учешћима па закључујемо да се куповала пољопривредна опрема изузетно високе вредности.

Графикон 7. Вредност (у дин.) и учешће (у %) одобрених лизинг средстава са аспекта предмета лизинга (куповина пољопривредне опреме) у укупном пласману лизинг средстава од 2015. до 2020. год.

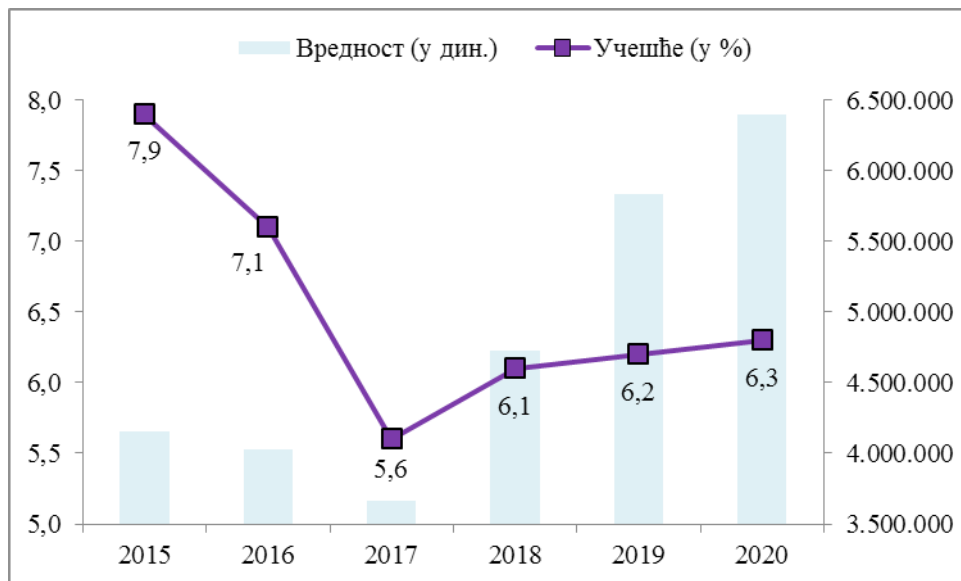

Извор: Интерни подаци НБС.

Посматрајући укупан пласман финансијског лизинга према предмету лизинга (НБС, 2021.) највеће учешће односило се на финансирање теретних возила, минибуса, аутобуса (39,5%) и путничких возила (30%).

Следи графички приказ структуре пласмана лизинга према секторској припадности у периоду 2015-2020. година (графикон 8). Графички приказ показује да је од 2015. до 2017. год. дошло до смањења исплаћених лизинг средстава сектору пољопривреде, шумарства и рибарства за 2,3 п.п., а од 2018. до 2020. год. бележи се повећање поменутог учешћа за 0,2 п.п. Можемо закључити да је 2020. год. било дупло мање пласираних лизинг средстава у овај сектор него што је било пре петнаест година (12,6% током 2006. год.) (Грујић Б., 2017).

Графикон 8. Вредност (у дин.) и учешће (у %) одобрених лизинг средстава пласираних у пољопривреду, шумарство, рибарство у укупном пласману лизинга од 2015. до 2020. год.

Извор: Интерни подаци НБС.

Ако анализирамо вредности исплаћених средстава у сектор пољопривреде, шумарства и рибарства видимо да је од 2017. до 2020. год. остварен пораст од 2,7 мил. дин. односно 72,9%. Посматрајући секторску структуру пласмана лизинга осталих делатности највеће учешће остварено је у секторима саобраћаја, складиштења, информисања и комуникација (26,4%) и трговини (16,7%) (НБС, 2021).

Може се рећи да пољопривредни произвођачи користе погодности финансијског лизинга за набавку пољопривредне опреме за потребе пољопривредне производње. Томе доприноси и већа информисаност пољопривредника о предностима коришћења лизинга у односу на класично кредитирање.

С обзиром да пољопривредни произвођачи користе финансијски лизинг за финансирање своје производње, закључујемо да се остварује све мање учешће у укупном пласману лизинг средстава, иако су каматне стопе мање у поређењу са стандардним кредитом. Предлог је и да се осмисли подршка лизингу од стране државе која би укључила и подстицаје у виду субвенционисања дела каматне стопе што је случај и код пољопривредних кредита.

3.4. Концесије као подршка руралном развоју

Концесија представља право коришћења природног богатства, добара у општој употреби или обављање делатности од општег интереса. У овом случају, јавни партнер уступа приватном партнеру на одређено време и под одређеним условима природно добро уз плаћање концесионе накнаде од стране приватног партнера. Овакав облик привређивања регулисан је Законом о јавно-приватном партнерству и концесијама (Службени гласник РС, бр. 88/2011, 15/2016, 104/2016). Према овом закону предлог концесије може поднети АП и ЈЛС.

Концесије су се први пут појавиле у Србији 1859. год. када је француско друштво за експлоатацију рудника добило рудник Мајданпек, а онда град Београд са италијанском фирмом закључио уговор о обављању трамвајског превоза (Кнежевић М., 2010). На овај начин решен је проблем недовољних финансијских средстава за отпочињање инвестиционог пројекта.

Најопштији модел концесија дефинисан је по В.О.Т. систему (Build-Operate-Transfer односно изгради-користи-предај), тј. након одређеног периода концесионар предаје инвестицију држави на даље коришћење. Концесија може да се одобри на период од највише 30 година и може се прилагодити карактеристикама предмета концесије (Кнежевић М., 2010; Грујић Б., 2017).

Треба поменути да постоји и *међународна концесија* где долази до прилива иностраног капитала уз договор између двеју држава. Аутор Боројевић К. (2015) је ближе објаснио дефиницију међународне концесије и правни однос који се њиме успоставља. Тачније, концедент (домаћа држава) даје права и овлашћења концесионару (страној држави) да на територији концедента оствари уговорено право. Код оваквог правног односа концедент поставља услове за потписивање концесије, а концесионар треба да испуни услове које је поставио концедент. Анализом оваквог односа концедент је у повлашћеном положају и дефинише услове, а концесионар не може да одреди ни висину концесионе накнаде и дужан је да испуни све услове како би се потписао уговор о концесији.

У случају међународне концесије долази до прилива иностраног капитала што је добро за Србију јер се привлаче стране инвестиције. Овај однос је прихватљив само уколико концедент заштити своје интересе и национално богатство (Кнежевић М., 2010).

Постоји око десетак врста концесија које је аутор Боројевић К. (2015) издвојио и описао. Њихова заједничка карактеристика је уступање јавног добра за реализацију инвестиције и давање држави на коришћење после истека уговореног периода.

Основне предности концесија су пораст запослености, трансфер нових технологија и прилив капитала у државни буџет (Кнежевић М., 2010), а удруживањем ресурса и капитала повећава се и национални доходак државе.

Аутор Baird I. (2009) навео је пример како је прошао Лаос са одобравањем великих површина земљишта концесионарима за узгајање индустријских усева. Након пар месеци дошли су до закључка да су лоше проценили пројекат који је довео до озбиљних друштвених и еколошких проблема у руралним подручјима. Ако усеви под индустријским биљем (каучуком) имају лоше утицаје на очување животне средине, економски опоравак и социјални статус, размислиће да ли ће дозволити даљи наставак концесионих активности.

Концесионо финансирање има и вишеструке недостатке, а представили су их Цветковић, Средојевић (2013). Први од њих је израда уговора који треба да садржи велики број елемената које треба испоштовати како би приватни партнер био заинтересован за склапање уговора. Затим, проблем је утврђивање тарифа, камата и динамике инвестирања приватног партнера јер се ови елементи могу мењати током периода реализације концесије (промена девизног курса, каматне стопе и сл.). Свакако, овај проблем се може решити уметањем клаузула у уговор како би се избегли наведени ризици током реализације концесије. Поред поменутих, додатни проблем је и очекивање концесионара да му инвестирана средства буду враћена до краја истека уговора. Уколико овај услов не може бити испуњен онда концесионар нема разлога да се упушта у потписивање и реализацију уговора.

Закључујемо да због компликоване процедуре концесионо финансирање у Србији није заживело, а посебно није у области пољопривреде.

3.5. Јавно-приватно партнерство (ЈПП) као инструмент финансирања пољопривреде

Србија је, као и друге земље света, пристиснута процесом глобализације због чега све теже решава комплексна питања и проблеме. Међутим, решавање растућих проблема света (па и Србије) захтева модернизацију руралне и урбане инфраструктуре, ефикасније пружање услуга од јавног значаја и развој добара од општег интереса. Ове чињенице наводе на нужну сарадњу јавног и приватног сектора који омогућује финансирање, изградњу и одржавање објеката при чему ће трошкове сносити приватни сектор, а јавни остварити одређени степен уштеде.

Последњих неколико деценија у свету се развија нови модел дугорочног финансирања инвестиција који је у форми јавно приватног партнерства (ЈПП). Овај модел обједињује, како и сам назив указује, јавни и приватни сектор ради пружања добара и услуга. Овакав модел финансирања популаран је широм света код реализације инфраструктурних пројеката (Амовић, 2019). Постоје истраживања која указују да је ЈПП постојао још у 18. веку када су државе склапале уговоре са предузећима у сврху приватизације јавне инфраструктуре (Пријић и сар., 2011). Током индустријске револуције ЈПП се први пут појавило у Француској и Великој Британији а крајем двадесетог века постаје популаран код инфраструктурних пројеката (Брњаш, 2015). Након формирања ЕУ јављају се и новији облици ЈПП (Пријић и сар., 2011).

Европска комисија дефинисала је два облика ЈПП а приказали су их аутори Пријић и сар. (2011):

- *уговорни облик* ЈПП-а где се партнерство јавног и приватног сектора заснива на уговорним односима;
- *институционални облик* где се партнерство између јавног и приватног сектора заснива на формирању нове институције која је у заједничком власништву.

Применом ЈПП јавни сектор мобилише новчана средства приватног сектора за нови инвестициони пројекат при чему се не ствара нови јавни дуг и растеређује јавни сектор (Амовић, 2019). Дакле, главни разлог за примену ЈПП је недостатак објеката, инфраструктуре и новчаних средстава.

Током 2015. год. највећи број закључених пројеката посредством ЈПП на европском континенту закључила је Велика Британија у вредности од 2,4 милијарде евра за укупно 15 пројеката. Посматрајући вредност закључених пројеката прво место заузела је Турска са 9,2 милијарде евра (Савић, Радичић, Мићић, 2017).

С обзиром на велику конкурентност у пољопривреди јавља се потреба очувања квалитета и квантитета производа због чега константно треба радити на одрживости пољопривреде. Због тога, потребни су мултидисциплинарни и међуинституционални напори ради стварања партнерстава између јавног и приватног сектора. Примена принципа ЈПП у пољопривреди допринела би и трансферу технологије али и повећању производње (Ponnusamy, 2013). Наведени аутор сматра да ЈПП у пољопривреди није у довољној мери заступљен због проблема са снабдевањем сировинама што се одражава и на сарадњу са партнерима.

Закон о јавно-приватном партнерству и концесијама (Службени гласник РС, бр. 88/2011, 15/2016, 104/2016) у Србији почео је са применом од 2012. год. и тиме је омогућено АП и ЈЛС да склапају уговоре у области ЈПП ради дугорочне сарадње. Могућност финансирања инфраструктурних пројеката посредством приватних компанија посебно је значајна за сиромашније ЈЛС којима недостају финансијска средства, а евентуално неутрошена средства могу преусмерити на друге пројекте и активности.

Можемо закључити да у Србији не постоји пракса финансирања инфраструктурних пројеката посредством ЈПП. Аутори Савић, Радичић, Мићић (2017) наводе да примери финансирања пројеката посредством ЈПП на нивоу ЈЛС постоје али само када су у питању једноставнији пројекти и мање инвестиционе вредности (до 40 милиона евра) јер за собом повлаче и најмање ризике. Поменути аутори издвојили су следеће инвестиције: линијски превоз путника, улична расвета, изградња канализационе мреже као и систем јавног паркирања. Они истичу и да највећа инвестициона улагања захтевају сектори водовода и канализације.

Као и код сваког другог модела финансирања постоје одређене предности и недостаци који га прате. У случају ЈПП издвојене су следеће предности, а представили су их аутори Савић, Радичић, Мићић (2017) и Илић Н. (2012):

- *због брже имплементације краћи су рокови реализације инвестиције;*
- *лако прилагођавање потребама локалне заједнице ради остварења циљева друштва;*
- *успостављање партнерских односа између локалне заједнице и приватне компаније;*
- *размена вештина и знања јавног и приватног сектора и сл.*

Пројекти ЈПП имају и одређене недостатке а према горе поменути ауторима издвојени су следећи:

- *спора припрема пројектне документације за реализацију пројектата;*
- *недовољно административних радника за извештавање о сарадњи са приватним партнером;*
- *циљеви јавног и приватног сектора некада нису исти;*
- *могућност лошег планирања пројекта.*

С обзиром да Србија има доста инфраструктурних и других проблема, финансирање посредством ЈПП могао би растеретити републички буџет ради отклањања ових недостатака али уз уважавање оног модела финансирања који ће допринети напретку државе заједно са својим становништвом.

4. ФИНАНСИРАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДЕ ПОДУНАВСКЕ ОБЛАСТИ – СТУДИЈА СЛУЧАЈА

Подручју Подунавске области припадају три локалне самоуправе, и то град Смедерево и општине Велика Плана и Смедеревска Паланка. Свака локална самоуправа развија се у различитим правцима у складу са својим природним окружењем. Међутим, оно што је овим локалним самоуправама заједничко је доминантна заступљеност пољопривреде као главне делатности овог подручја. Подунавска област може се окарактерисати као ратарско-воћарско-виноградарски крај, а тамо где преовладава ратарска производња означен је и као сточарски крај.

Пољопривредни произвођачи локалних самоуправа имају право да аплицирају за финансијска средства из буџета Републике Србије и локалних самоуправа само ако су у Регистру пољопривредних газдинстава и налазе се у активном статусу. Међутим, носиоци пољопривредних газдинстава не могу да аплицирају за исте субвенције из оба извора финансирања (из Републичког и буџета локалне самоуправе), јер је суштина да се избегне двоструко финансирање по основу исте мере.

Генерално, у овом поглављу анализирани су могућности финансирања пољопривредних произвођача из републичког буџета и буџета локалних самоуправа. Напоследку, дати су резултати анкетног испитивања носиоца породичних пољопривредних газдинстава о спремности да користе финансијску подршку државе и локалне самоуправе за своју производњу.

4.1. Инвестициони потенцијали у пољопривреди Подунавске области

У овом делу посебно ће бити разматрани инвестициони потенцијали појединачних локалних самоуправа, јер свака за собом повлачи предности и недостатке пољопривредне производње. Анализа је обухватила период од шест година за Републику Србију и подручје Подунавске области.

Табела 23. Остварене инвестиције у нове основне фондове на подручју Подунавске области од 2015. до 2020. год. (у мил. дин)

Година	Република Србија ¹			Подунавска област		
	Укупно	Пољопривреда, шумарство и рибарство	Учешће (у %)	Укупно	Пољопривреда, шумарство и рибарство	Учешће (у %)
2015.	507.111,2	12.194,8	2,4	3.465,4	-	-
2016.	533.604,9	15.318,1	2,9	3.421,6	-	-
2017.	606.751,1	16.425,5	2,7	9.083,3	-	-
2018.	748.759,1	18.810,4	2,5	10.333,9	5,7	0,1
2019.	927.939,7	21.602,3	2,3	11.392,0	12,3	0,1
2020.	921.233,3	17.408,9	1,9	16.093,6	108,8	0,7

Извор: РЗС, Општине и региони у РС за појединачне године у периоду 2015-2020. год.

¹ Подаци се односе на велика и средња правна лица.

У табели изнад видимо да је најмање учешће остварених инвестиција у нове основне фондове у Србији остварено 2020. (1,9%), а највеће 2016. године (2,9%) уз просечно годишње учешће од 2,5%

Подаци за учешће инвестиција у нове основне фондове у делатност пољопривреде на нивоу *Подунавске области* доступни су за период од 2018. год. када је учешће било свега 0,1%, да би до 2020. ово учешће достигло вредност од 0,7%. Очигледно је да су инвестиције у нове основне фондове на подручју Подунавске области веома мало заступљене што показује и ниско учешће у укупним инвестицијама, док је 2009. год. ово учешће било чак 2,1% (Грујић Б., 2017).

Посматрајући ниво Србије вредности укупних инвестиција у нове основне фондове у шестогодишњем периоду веће су за 1,8 пута, док су у пољопривреди за 1,4 пута. На подручју Подунавске области дошло је до значајног повећања вредности укупних инвестиција за 4,6 пута, док је у пољопривреди за чак 19,1 пута.

Долази се до закључка да су инвестиције на подручју Подунавске области мале и да нису довољне јер заузимају ниско учешће у укупним инвестиционим улагањима области.

Град Смедерево има највећа инвестициона улагања у односу на преостале две локалне самоуправе Подунавске области, као и квалитетно израђену инвестициону структуру. Због тога Смедерево је и најатрактивније како за домаћа тако и за инострана инвестициона улагања.

Табела 24. Остварене инвестиције у нове основне фондове на подручју града Смедерева од 2015. до 2020. год. (у мил. дин.)

Година	Укупно ¹	Пољопривреда, шумарство и рибарство	Учешће (у %)
2015.	1.888,7	-	-
2016.	2.128,4	-	-
2017.	7.019,0	-	-
2018.	6.076,8	-	-
2019.	6.848,6	-	-
2020.	13.755,9	28,1	0,2

Извор: РЗС, Општине и региони у РС за појединачне године у периоду 2015-2020. год.

¹ Подаци за град односе се на велика и средња правна лица.

Вредност остварених инвестиција у нове основне фондове у делатност пољопривреде за Смедерево доступно је само за 2020. год. и износило је 28,1 мил дин. што је чинило свега 0,2% укупних инвестиционих улагања, што је мање него 2010. када је било 1,7% (Грујић Б., 2017).

У наставку је дат приказ кључних инвестиционих улагања која су реализована у протеклих десет година, а подаци су добијени из Одељења за привреду, предузетништво, локални економски развој и јавне набавке града Смедерева. Већина реализованих пројеката односи се на наводњавање и одводњавање:

- 2010. год. за четири катастарске општине (Сеоне, Петријево, Удовице и Водањ) урађен је пројекат наводњавања Удовички плато за 500 ха пољопривредног земљишта. Смедерево је инвестирало 53% а ресорно министарство 47% од укупне вредности инвестиције која је износила 3,2 мил. дин.;
- 2013. год. започета је израда I фазе Идејног и главног пројекта Удовички плато. Укупна вредност ове фазе пројекта је 7,8 мил. дин., Смедерево је исплатило 4,98 мил. дин. а остатак ЈВП „Србијаводе“;
- 2013. год. започет је Генарални пројекат наводњавања јужног дела територије града на површини од 1.535. ха. Из буџета Града исплаћено је 2,48 мил. дин. за реализацију Пројекта;
- 2014. год. започет је пројекат „Систем за сакупљање споредних производа животињског порекла на територији града Смедерева и општине Ковин“ у вредности од 31,3 мил. дин. који је почетком 2016. год. стављен у функцију. Вредност пројекта била је 31,3 мил. дин.;

- 2015. год. град је уложио 3 мил. дин. у изградњу стубне трафостанице Бадрика која је за покретање црпне станице за одводњавање;
- Град сваке године улаже у уређење атарских путева, противградну заштиту и сл.

Закључујемо да град Смедерево инвестира у пољопривреду и рурални развој јер има довољно расположивих финансијских средстава, а делатност пољопривреде препознали су као кључну за останак и опстанак села са територије Града.

Општина Велика Плана располаже одличним земљишним капацитетима који одговарају за обављање пољопривредне производње. Највећи недостатак општине јесу финансијска средства којих нема довољно да би се реализовала адекватна инвестициона улагања.

Користећи податке РЗС-а дат је преглед инвестиционих средстава у нове основне фондове у укупној вредности и у делатности пољопривреде, шумарства и рибарства у периоду 2015-2020. година (табела 25).

Табела 25. Остварене инвестиције у нове основне фондове на подручју општине Велика Плана од 2015. до 2020. год. (у мил. дин.)

Година	Укупно ¹	Пољопривреда, шумарство и рибарство	Учешће (у %)
2015.	1.356,8	-	-
2016.	1.045,7	-	-
2017.	1.606,7	-	-
2018.	3.955,8	5,7	0,1
2019.	3.881,5	12,3	0,3
2020.	1.487,0	15,2	1,0

Извор: РЗС, Општине и региони у РС за појединачне године у периоду 2015-2020. год.

¹ Подаци за општину односе се на велика и средња правна лица.

Општина Велика Плана располаже подацима о оствареним инвестицијама у делатност пољопривреде од 2018. год. када је учешће у укупним инвестицијама општине било 0,1%. Међутим, 2020. год. завршена је са учешћем од 1% што је за 0,9 п.п. више него у 2015. год. и у односу на Смедерево. Ово је и највиша вредност од 2012. год. када је било 0,6% (Грујић Б., 2017). Посматрајући вредности укупних инвестиција Општине видимо да су увећане за 1,1 пута, док су у делатности пољопривреде веће за 2,7 пута у шестогодишњем периоду.

У претходних десет година било је пројектних планова али недостају институције које би финансијски помогле њихову реализацију. Недостатак финансијских средстава ЈЛС не може да допринесе развоју пољопривреде па је препорука да се ради на мотивисању како младих тако и старих пољопривредника да више инвестирају у производњу а пласман да се реализује преко познатих купаца и откупљивача.

Општина Смедеревска Паланка је једна од многобројних сиромашнијих општина која мало или нимало не улаже у пољопривреду и рурални развој. Општина сваке године улаже у одржавање атарских путева и противградну заштиту, али других инвестиционих улагања готово да нема због недовољних финансијских средстава у буџету локалне самоуправе. Најзначајније делатности ове Општине су индустрија и грађевинарство па домаћи и страни инвеститори своја улагања усмеравају у ове области. Важан допринос развоју пољопривреде даје Институт за повртарство који, између осталог, спроводе истраживања у области генетике и оплемењивања повртарских врста.

У табели испод (табела 26) приказани су подаци о инвестиционим улагањима општине само за 2020. год. јер су доступни само за ту годину.

Табела 26. Остварене инвестиције у нове основне фондове на подручју општине Смедеревска Паланка од 2015. до 2020. год. (у мил. дин.)

Година	Укупно ¹	Пољопривреда, шумарство и рибарство	Учешће (у %)
2015.	219,9	-	-
2016.	247,4	-	-
2017.	457,7	-	-
2018.	301,3	-	-
2019.	661,9	-	-
2020.	850,8	65,6	7,7

Извор: РЗС, Општине и региони у РС за појединачне године у периоду 2015-2020. год.

¹ Подаци за општину односе се на велика и средња правна лица.

Анализом података у табели изнад видимо да је Смедеревска Паланка током 2020. остварила учешће инвестиција у нове основне фондове у делатности пољопривреде веће него што су претходне две локалне самоуправе и износило је 7,7%. Дакле, Општина је препознала важност пољопривреде и решила да помогне својим пољопривредницима. Вредност овог учешћа била је мања једино у 2007. год. када је износила 7%. Дакле, укупна

инвестициона улагања у анализираном шестогодишњем периоду већа су за 3,9 пута, док су у пољопривреди у 2020. у односу на 2007. год. (37,9 мил. дин.) остварене инвестиције веће за 1,7 пута.

Генерално, све три локалне самоуправе на подручју Подунавске области реализују инвестициона улагања у пољопривреди, шумарству и рибарству што значи да пољопривреда и рурални развој нису запостављени. Осим тога, требало би осмислити и одговарајуће инвестиционе услове како би се тренутна ситуација поправила и инвестицион улагања повећала.

4.2. Пољопривредна политика Републике Србије - пример Подунавске области

Србија сваке године утврђује вредности аграрног буџета које посредством Управе за аграрна плаћања пласира регистрованим пољопривредним газдинствима. Јасно је да се налазимо у времену доминације глобализације док се локални произвођачи и прерађивачи труде да остваре ниже цене својих производа од увозних. Зато је важно стимулисати домаће пољопривреднике подстицајима како би постали конкурентнији.

С обзиром да је подручје *Подунавске области* познато по доминантној заступљености пољопривредне делатности, пољопривредници из аграрног буџета сваке године могу да рачунају на подстицаје за биљну и сточарску производњу, мере руралног развоја, кредитну подршку и подстицаје из ИПАРД фонда. У табели испод дат је преглед различитих пољопривредних области које су заступљене у одређеним ЈЛС.

Табела 27. Упоредни преглед најважнијих области пољопривреде на којима се заснива развој ЈЛС

ЈЛС	Ратарство	Воћарство	Виноградарство	Повртарство	Сточарство
Смедерево ¹	✓	✓	✓	✓	✓
Велика Плана ²	✓				✓
Смедеревска Паланка ³	✓	✓			✓

Извор: ¹https://www.smederevo.org.rs/OPSTINA-SMEDEREVO-Poljoprivreda_176_4_38_cir; ²<https://velikaplana.rs/privredni-vodic/>; ³Информатор о раду органа општине Смедеревска Паланка, 2021.

Генерално, у анализираним општинама заступљеност пољопривреде је висока и значајна за даљи развој општина, а новчани подстицаји из аграрног буџета су и даље неопходни, понекад и недовољни.

4.3. Пољопривредна политика локалних самоуправа - пример Подунавске области

Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју (Службени гласник РС, бр. 10/2013, 142/2014 и 103/2015 и 101/16) АПВ и ЈЛС добиле су могућност да утврђују подстицајне мере за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја, а новчана средства локалне самоуправе дужне су да обезбеде у свом буџету. Планиране подстицајне мере локалне самоуправе објављују у Програму подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја на територији ЈЛС (уз сагласност МПЗЖС). Поменути Програм подршке треба да садржи намену, начин, обим и циљеве планираних средстава.

Другим речима, ЈЛС могу да исплаћују новчана средства за мере директних плаћања, рурални развој, посебне подстицаје и кредитну подршку. Међутим, код мере директних плаћања ЈЛС има право да пољопривредницима обезбеђује субвенције само за: (а) *регресе за трошкове складиштења у јавним складиштима* и (б) *регресе за вештачко осемењавање*. Оно што је важно јесте да нема двоструког финансирања (да иста мера подршке буде финансирана и на нивоу републичког буџета и на нивоу буџета ЈЛС).

4.4. Финансирање пољопривреде породичних пољопривредних газдинстава – пример Подунавске области

Циљ анкетног истраживања био је да се утврди претежни начин финансирања пољопривредних газдинстава. Такође, утврдићемо и њихово мишљење о подршци коју пружају ресорно министарство и ЈЛС. Сходно томе, анкетирани су само регострована пољопривредна газдинства, а њихови одговори на постављена питања дали су нам информације о ставовима и плановима о евентуалним инвестиционим улагањима у наредних годину дана и намени, као и да ли су спремни да се задуже по неком основу.

Истраживани подаци односили су се на 2015/2016. год., осим код појединих питања где је то посебно наглашено. Анкетно испитивање обухватио је 150 регистрованих породичних пољопривредних газдинстава који су у активном статусу, што у односу на укупан број породичних пољопривредних газдинстава чини узорак од 2,05%. Подаци Управе за аграрна плаћања о бројности породичних пољопривредних газдинстава у 2015. год. били су: укупно 7.293, Смедерево 2.715, Велика Плана 1.885 и Смедеревска Паланка 2.693. Анкетно испитивање спроведено је телефонским разговором и теренским истраживањем.

Одговори испитаника посматрани су са три аспекта: Подунавске области, локалне самоуправе и према дефинисаним питањима које указују на разлике између локалних самоуправа. Дефинисана су следећа питања:

1. У којој локалној самоуправи су више заступљена развојно опредељена породична пољопривредна газдинства?
2. Која локална самоуправа се издваја када је реч о коришћеним подстицајним мерама за финансирање пољопривреде од стране породичних пољопривредних газдинстава?
3. Које су прве три најзаступљеније мере локалних самоуправа које су користиле породична пољопривредна газдинства?
4. Која локална самоуправа се издваја када је у питању план за узимање кредита код пословних банака у наредних годину дана од стране породичних пољопривредних газдинстава?
5. Код које локалне самоуправе постоји статистички значајна разлика када је реч о куповини на лизинг у наредних годину дана од стране породичних пољопривредних газдинстава?
6. У којој локалној самоуправи има највише породичних пољопривредних газдинстава који су спремни да користе средства из ИПАРД фонда?

Анкетни одговори приказани су процентуално у односу на укупан број испитаника како на нивоу Подунавске области тако и појединачне локалне самоуправе. Међутим, за утврђивање разлика између ЈЛС коришћен је Z-тест. Обрада података вршена је путем софтвера SPSS 19 који се користи за статистичку обраду података код истраживања: тржишта, компанија, влада, образовања истраживача, организација које се баве маркетингом итд.

4.5. Резултати анкетног испитивања породичних пољопривредних газдинстава – прикази Подунавске области и локалних самоуправа

У овом делу биће приказана структура одговора испитаника према дефинисаним питањима, а резултати су приказани за подручје Подунавске области и према појединачним локалним самоуправама. Прво питање даје одговоре на полну структуру испитаника.

Табела 28. Полна структура носиоца породичних пољопривредних газдинстава (у %)

Пол	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
Мушки	67,5	82,0	66,0	54,0
Женски	32,5	18,0	34,0	46,0

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Подаци у табели изнад показују да доминирају мушкарци као носиоци газдинства. Највише су заступљени у Смедереву (82%), а најмање у Смедеревској Паланци (54%).

Табела 29. Старосна структура носиоца породичних пољопривредних газдинстава (у %)

Године старости	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
18-30	4,4	0,0	0,0	12,0
31-40	7,1	2,0	16,0	6,0
41-50	14,5	20,0	16,0	8,0
51-60	17,7	16,0	14,0	22,0
61-70	20,7	26,0	14,0	20,0
Више од 70 година	35,6	36,0	40,0	32,0

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Подаци табеле 29 показују високо учешће носиоца газдинстава који су старости више од 70 год., како на нивоу Подунавске области тако и према појединачним локалним самоуправама. Међутим, у Великој Плани и Смедереву није било носиоца газдинстава који су старости 18-30 год., док их је у Смедеревској Паланци чак 12%. Веће је учешће носиоца газдинстава старости 31-40 год. у Великој Плани него у Смедеревској Паланци и Смедереву. Такође, видимо и да са порастом година старости расте и учешће старосне групе у укупном броју анкетираних газдинстава па се долази до закључка да су газдинства претежно старачка.

Табела 30. Структура одговора носиоца породичних пољопривредних газдинстава о степену стручне спреме (у %)

Степен стручне спреме	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
Висока	11,1	0,0	20,0	16,0
Виша	9,0	6,0	12,0	10,0
Средња	28,8	32,0	14,0	36,0
Основно образовање	23,7	32,0	20,0	18,0
Без школске спреме	27,3	30,0	34,0	20,0

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Резултати анализе носиоца породичног пољопривредног газдинства према степену стручне спреме нису на задовољавајућем нивоу јер на подручју Подунавске области, Смедерева и Смедеревске Паланке највише испитаника је са средњом стручном спремом (28,8% односно 32% односно 36,0%), док су у Великој Плани најзаступљенији носиоци газдинства без школске спреме (34%). Носиоца газдинства са високом школском спремом у Смедереву готово да нема док их је у Великој Плани са 20% и Смедеревској Паланци са 16%. Ови подаци показују да нису сви високо образовани пољопривредни приоизвођачи отишли из села у град већ да и даље постоји становништво којима је пољопривредна делатност извор прихода.

Табела 31. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава према бављењу пољопривредном производњом (у %)

Бављење пољопривредном производњом	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
Да	67,5	72,0	66,0	64,0
Не	32,5	28,0	34,0	36,0

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Подаци у табели изнад показују да се газдинства претежно баве пољопривредном производњом, а највише их има у Смедереву са 72%, док их на подручју Подунавске области има 67,5%.

У наставку су приказани подаци табеле 32. који дау информације о структури одговора породичних пољопривредних газдинстава према према разлозима због којих се не баве пољопривредном производњом (у %)

Табела 32. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава према разлозима због којих се не баве пољопривредном производњом (у %)

Разлози	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
Ризик наплате	25,9	23,1	17,6	33,3
Неповољни услови за одобравање краткорочних и дугорочних кредита	17,2	15,4	11,8	22,2
Неприпадност удружењу	12,6	15,4	11,8	11,1
Недовољна подршка из аграрног буџета	38,0	46,2	52,9	22,2
Остало	6,3	0,0	5,9	11,1

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Одговор на ово питање обухватио је 32,5% испитаника са подручја Подунавске области јер су на претходно питање дали негативан одговор. Од овог броја њих 38% сматрају да је разлог недовољна подршка из аграрног буџета највећа препрека, док ризик наплате чини 25,9%. На понуђени одговор „остало“ добијен је само један одговор а то је „удаљеност од тржишта“ уз учешће од 6,3% за Подунавску област. Посматрајући ниво локалних самоуправа, највећа препрека за бављење пољопривредном у Смедереву и Великој Плани је недовољна подршка из аграрног буџета са 46,2% односно 52,9%, док је у Смедеревској Паланци највећи разлог ризик наплате са 33,3%.

Табела 33. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава у зависности од тога да ли планирају инвестициона улагања (у %)

Планирање инвестиционих улагања	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
Да	59,3	67,6	54,5	53,1
Не	40,7	32,4	45,5	46,9

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Одговор на ово питање дали су испитаници који су претходно одговорили да се баве пољопривредном производњом. На територији *Подунавске области* инвестициона улагања планирало је 59,3% испитаника, од којих је највише у Смедереву са 67,6%. Може се закључити да свако друго породично пољопривредно газдинство планира неки вид инвестиционих улагања.

Табела 34. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава према планираним наменама инвестиционих улагања (у %)

Намене инвестиционих улагања	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
Изградња објеката	13,8	8,3	11,1	23,5
Подизање вишегодишњих засада	25,8	33,3	22,2	17,6
Набавка механизације	17,5	20,8	11,1	17,6
Набавка стоке	20,2	25,0	22,2	11,8
Остало	22,7	12,5	33,3	29,4

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

На ово питање одговорили су они испитаници који су се изјаснили да планирају инвестициона улагања. У структури одговора на подручју Подунавске области и града Смедерева њих 25,8% односно 33,3% изјаснило се да планира подизање вишегодишњих засада, док у Великој Плани и Смедеревској Паланци њих 33,3% односно 29,4% испитаника планира улагања под ознаком „остало“. Структура ових одговора дата је у наредној табели (табела 35).

Табела 35. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава која планирају „остала“ инвестициона улагања (у %)

„Остала“ планирана инвестициона улагања	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
Куповина земље	24,0	33,3	33,3	14,3
Подизање стакленика	21,1	33,3	0,0	28,6
Подизање пластеника	47,9	33,3	66,7	42,9
Набавка опреме за наводњавање	7,0	0,0	0,0	14,3

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

На подручју Подунавске области овај одговор је дало 22,7% испитаника од којих 47,9% планирало је улагања у подизање пластеника а само 7,0% у набавку опреме за наводњавање. Посматрајући ниво локалних самоуправа одговори су следећи:

- у Смедереву ниједно газдинство није планирало улагања у набавку опреме за наводњавање док је њих 33,3% одлучило да инвестира у куповину земље, подизање стакленика и пластеника;
- у Великој Плани 66,7% испитаника планирало је инвестирање у подизање пластеника;
- у Смедеревској Паланци највише је интересовање за инвестирање у подизање пластеника са чак 42,9% одговора испитаника, а најмање за куповину земље (14,3%).

Табела 36. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о оцени односа државе према пољопривредницима на скали од 1 до 5* (у %)

Оцена односа државе према пољопривредницима	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
1	41,4	40,0	34,0	48,0
2	19,8	18,0	22,0	20,0
3	11,0	14,0	14,0	6,0
4	18,0	16,0	18,0	20,0
5	9,8	12,0	12,0	6,0

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

*1 значи да су веома незадовољни, а 5 значи да су у потпуности задовољни.

Подаци у табели изнад показују да су пољопривредници веома незадовољни односом државе према њима, а највише их је у Смедеревској Паланци са 48,0%, затим у Смедереву са 40,0% и Великој Плани са 34,0%. На подручју Подунавске области потпуно задовољних има свега 9,8% испитаника.

Табела 37. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава према обавештености о врстама подстицајних средстава које ресорно министарство даје пољопривредницима (у %)

Степен обавештености о подстицајима	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
Нисам чуо/ла	19,7	4,0	30,6	28,0
Чуо/ла сам, али немам никакве информације о томе	18,8	26,0	12,2	16,0
Делимично сам обавештен/а	19,8	18,0	16,3	24,0
Веома добро сам обавештен/а	41,7	52,0	40,8	32,0

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Анализом података приказаних у табели изнад видимо да су испитаници веома добро обавештени о врстама подстицаја које Министарство пољопривреде одређује својим пољопривредницима, па на подручју Подунавске области њих је 41,7%, док их је највише у Смедереву (52%) а најмање у Смедеревској Паланци (32%). Најмање означених одговора „Нисам чуо/ла“ било је у Смедереву (4%) а највише у Великој Плани (30,6%). Ова чињеница само доказује да Град стално улаже напоре у развој пољопривреде као најважнијој делатности како би се овај проценат повећао.

Табела 38. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава према начинима информисања о подстицајним мерама Министарства пољопривреде (у %)

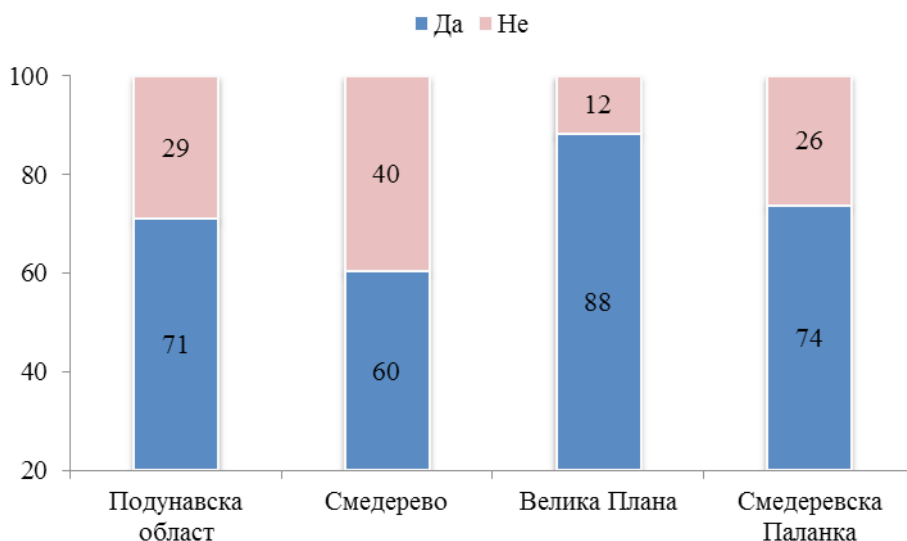
Начин информисања о подстицајним мерама	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
ТВ	89,5	93,8	85,3	86,8
Новине	21,8	25,0	20,6	18,4
Радио	2,7	2,1	0,0	5,3
Интернет	46,2	39,6	61,8	44,7
Комшије и пријатељи	40,5	45,8	35,3	36,8
ПССС	3,4	2,1	2,9	5,3
Локална самоуправа	24,3	18,8	32,4	26,3
Удружење пољопривредника / асоцијација / задруга	0,9	0,0	0,0	2,6
Приватни саветодавци	4,3	0,0	2,9	10,5
Продавци инпута	36,0	16,7	52,9	50,0

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Код овог питања испитаници су имали прилику да означе више понуђених одговора. Структура одговора показује да на подручју Подунавске области пољопривредни произвођачи највише информација о подстицајима Министарства пољопривреде добијају посредством ТВ-а са 89,5% и интернета са 46,2%, а најмање посредством удружења/асоцијација/ задруга са 0,9%. Иста ситуација је и са локалним самоуправама где се њих 93,8% у Смедереву информише путем ТВ-а, а свега 2% преко радија. Ниједан испитаник није се информисао о подстицајима преко удружења и приватних саветодаваца у Смедереву, а у Великој Плани посредством радија и удружења. У Смедеревској Паланци њих 50% добија информације о подстицајима државе од продаваца инпута.

Закључујемо да се, с једне стране, пољопривредни произвођачи на Подручју подунавске области највише информишу путем ТВ и интернета, а нешто мање преко комшија и пријатеља. С друге стране, удружења и пољопривредне саветодавне и стручне службе (ПССС) имају најмање учешће у њиховом информисању о актуелним подстицајним мерама.

Графикон 9. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о (не)коришћењу мера Министарства пољопривреде (у %)

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Прилику да дају одговор на ово питање имали су испитаници који су дали неки од три понуђених потврдних одговора на претходно питање².

На подручју Подунавске области њих 71,0% су одговорили да јесу користили средства Министарства пољопривреде. Посматрајући ниво локалних самоуправа највише потврдних одговора било је у Великој Плани (88%) што је више него у Смедереву (60%).

Наредна табела даје преглед коришћених мера Министарства пољопривреде оних газдинстава који су претходно дали потврдан одговор (табела 39). Одговори су приказани према степену заступљености од највеће до најмање вредности.

² Питање је гласило: „У којој мери сте обавештени о врстама подстицајних средстава које Министарство пољопривреде даје пољопривредницима?“ Они који су одговорили са „Нисам чуо/ла“ искључени су у структури добијених одговора на ово питање, а таквих је на нивоу Подунавске области 19,7%.

Табела 39. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о најчешће коришћеним мерама које исплаћује Министарство пољопривреде (у %)

Подунавска област		Смедерево		Велика Плана		Смедеревска Паланка	
Регрес за гориво	78,1	Регрес за гориво	89,7	Основни подстицаји у биљној производњи	63,3	Основни подстицаји у биљној производњи	82,1
Регрес за ђубриво	74,3	Регрес за ђубриво	89,7	Регрес за гориво	56,7	Регрес за гориво	82,1
Основни подстицаји у биљној производњи	54,1	Премија за млеко	41,4	Регрес за ђубриво	56,7	Регрес за ђубриво	71,4
Премија за млеко	29,4	Основни подстицаји у биљној производњи	20,7	Премија за млеко	23,3	Премија за млеко	21,4
Подстицаји за квалитетне приплодне млечне краве	15,6	Подстицаји за квалитетне приплодне млечне краве	6,9	Подстицаји за квалитетне приплодне млечне краве	20,0	Подстицаји за квалитетне приплодне млечне краве	21,4
Подстицаји за тов јунади	11,2	Регрес за трошкове складиштења у јавним складиштима	3,4	Подстицаји за тов свиња	16,7	Подстицаји за тов јунади	21,4
Подстицаји за тов свиња	7,0	Подстицаји за тов јунади	0,0	Подстицаји за тов јунади	13,3	Подстицаји за тов свиња	7,1
Регрес за премију осигурања за животиње	4,3	Подстицаји за тов свиња	0,0	Регрес за премију осигурања за животиње	6,7	Регрес за трошкове складиштења у јавним складиштима	7,1
Регрес за трошкове складиштења у јавним складиштима	3,8	Регрес за премију осигурања за животиње	0,0	Регрес за трошкове складиштења у јавним складиштима	0,0	Регрес за премију осигурања за животиње	7,1

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Основни подстицаји у биљној производњи највише су коришћени у Великој Плани (63,3%) и Смедеревској Паланци (82,1%), у односу на Смедерево где је ове подстицаје користило свега 20,7% испитаника. С друге стране регрес за гориво (89,7%) и ђубриво (89,7%) више су користила породична газдинства из Смедерева него у Великој Плани. Газдинства из Смедерева су највише користила регрес за гориво и регрес за ђубриво (по 89,7%).

Табела 40. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава према нивоу задовољства подстицајима које су добили од Министарства пољопривреде на скали од 1 до 5* (у %)

Ниво задовољства	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
1	18,7	16,7	13,3	25,0
2	17,5	16,7	13,3	21,4
3	21,4	23,3	23,3	17,9
4	27,0	26,7	30,0	25,0
5	15,4	16,7	20,0	10,7

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

*1 значи да сте веома незадовољни, а 5 значи да сте у потпуности задовољни.

Прилику да одговоре на ово питање добили су испитаници који су потврдно одговорили о коришћењу мера Министарства пољопривреде. Структура одговора је доста разнолика па видимо да има подједнак број и задовољних и незадовољних. На подручју Подунавске области највише одговора је било под 4 (27%), као и у преостале три локалне самоуправе. Закључујемо да у Смедеревској Паланци има највише веома незадовољних испитаника (25%).

На питање „Да ли имају примедбе и предлоге Министарству пољопривреде за будуће подстицајне мере и њихове новчане износе“ прилику да одговоре добили су испитаници који су дали негативан одговор на питање „Да ли су користили мере Министарства пољопривреде“. Одговор на ово питање дало је 29% испитаника, а њихова структура приказана је у табели 41.

Табела 41. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о примедбама и предлозима за будуће подстицајне мере (у %)

Примедбе и предлози	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
Већа подршка за биљну производњу	19,5	14,6	23,5	23,1
Већа подршка за сточарску производњу	19,5	16,7	23,5	20,5
Већа подршка за обе производње	30,0	37,5	17,6	28,2
Немам примедби	1,8	2,1	0,0	2,6
Остало	29,2	29,2	35,3	25,6

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

На нивоу Подунавске области најмање учешће имао је одговор „Немам примедби“ са 1,8%, док највише њих (30,0%) сматра да је неопходна већа подршка и за биљну и за сточарску производњу. Слични резултати су и у Смедереву и Смедеревској Паланци где 37,5% односно 28,2% испитаника сматра да треба повећати подстицаје и за биљну и за сточарску производњу.

С обзиром да има испитаника који су на горе поменуто питање дали одговор „Остало“ (њих 29,2%), структура добијених одговора према редоследу учесталости дата је у табели 42. Подаци показују да је у Смедереву (28,6%) и Смедеревској Паланци (27,3%) изражена потреба за додатним финансијским средствима које би пољопривредници користили за набавку механизације. У Великој Плани највећи број пољопривредника тражио је већу подршку за изградњу објеката (33,3%).

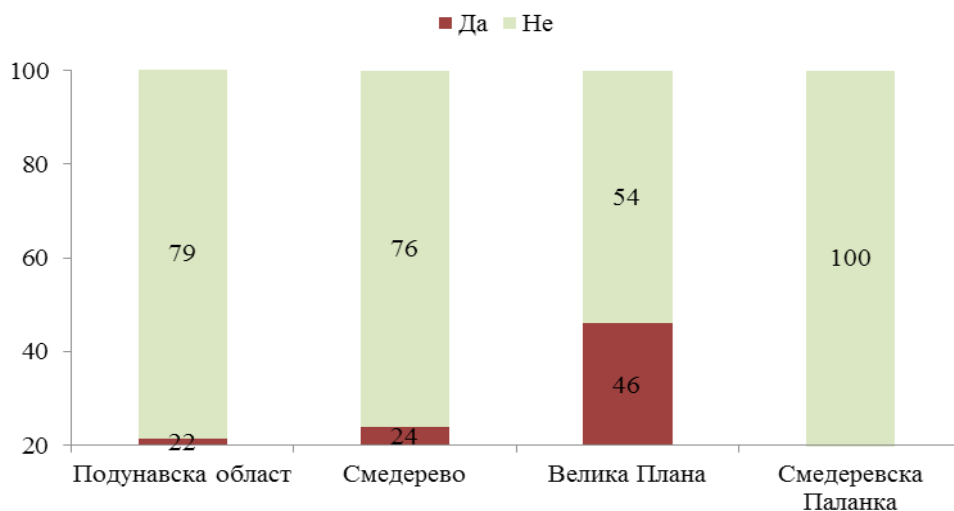
Табела 42. Остале примедбе и предлози породичних пољопривредних газдинстава за будуће подстицајне мере (у %)

Подунавска област		Смедерево		Велика Плана		Смедеревска Паланка	
Набавка механизације	25,2	Набавка механизације	28,6	Подршка за изградњу објеката	33,3	Набавка механизације	27,3
Набавка опреме за пластеник	15,3	Набавка опреме за пластеник	21,4	Набавка опреме за пластеник	25,0	Подршка за противградну заштиту	27,3
Куповина земље	14,1	Куповина земље	14,3	Набавка механизације	16,7	Куповина земље	18,2
Набавка опреме за мужу	14,1	Набавка опреме за мужу	14,3	Подршка за набавку расада воћа	8,3	Набавка опреме за мужу	18,2
Подршка за изградњу објеката	11,4	Лоша структура подстицаја	7,1	Набавка опреме за мужу	8,3	Већа подршка за регресирање премије осигурања	9,1
Подршка за противградну заштиту	9,0	Већа подршка за регресирање премије осигурања	7,1	Куповина земље	8,3	Набавка опреме за пластеник	0,0
Већа подршка за регресирање премије осигурања	6,0	Подршка за изградњу објеката	7,1	Већа подршка за регресирање премије осигурања	0,0	Лоша структура подстицаја	0,0
Лоша структура подстицаја	3,0	Подршка за набавку расада воћа	0,0	Лоша структура подстицаја	0,0	Подршка за изградњу објеката	0,0
Подршка за набавку расада воћа	2,1	Подршка за противградну заштиту	0,0	Подршка за противградну заштиту	0,0	Подршка за набавку расада воћа	0,0

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Наредни графикон приказаше учешће испитаника који су користили средства која исплаћују локалне самоуправе. Учешће негативног одговора од чак 79% је последица непостојања ове подстицајне мере на подручју Смедеревске Паланке.

Графикон 10. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о (не)коришћењу подстицајних средстава која исплаћује ЈЛС (у %)

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

На нивоу Подунавске области средства локалних самоуправа користило је 22% испитаника, а у Великој Плани чак 46%. Запажамо и да је у Смедереву тек сваки четврти испитаник користио подстицаје, док је у Великој Плани сваки други.

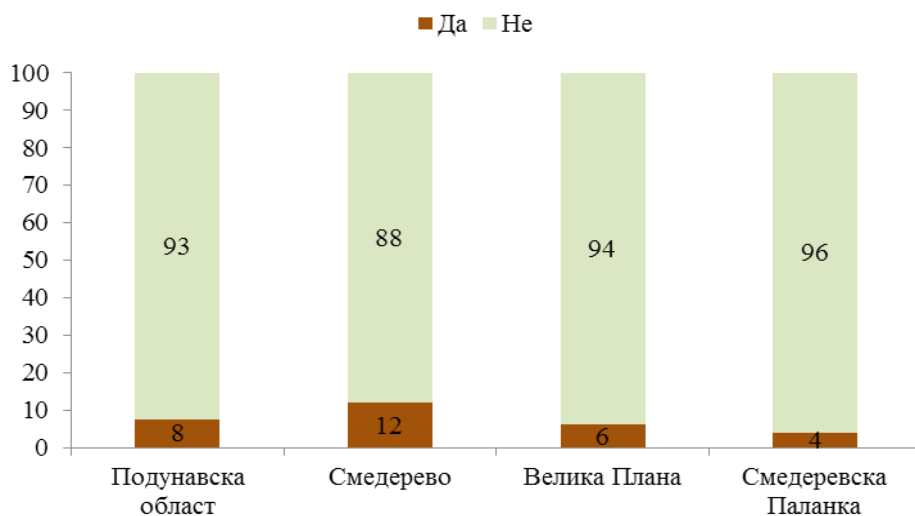
Одговори на питање за које мере су пољопривредници користили подстицајна средства ЈЛС дати су у табели 43 и приказани су према висини њиховог учешћа од највећег до најмањег. На подручју Подунавске области од 22% испитаника њих 39,1% користило је подстицајна средства своје локалне самоуправе у виду регреса за премију осигурања за животиње, а њих 60,9% испитаника било је из Велике Плана. Најмање су коришћена средства за кредитну подршку (субвенционисање камате) са свега 3,3% укупних испитаника који су из Смедерева. Треба имати у виду и то да нису све подстицајне мере предвиђене Програмом подршке обе локалне самоуправе.

Табела 43. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о најчешће коришћеним подстицајима које исплаћује ЈЛС (у %)

Подунавска област		Смедерево		Велика Плана	
Регрес за премију осигурања за животиње	39,1	Регрес за премију осигурања за усеве	25,0	Регрес за премију осигурања за животиње	60,9
Регрес за премију осигурања за усеве	26,2	Вештачко осемењавање крава и јуница	25,0	Регрес за премију осигурања за усеве	30,4
Вештачко осемењавање крава и јуница	10,0	Регрес за премију осигурања за животиње	16,7	Регрес за премију осигурања за вишегодишње засаде	13,0
Регрес за премију осигурања за вишегодишње засаде	7,2	Набавка опреме за сетву	16,7	Набавка опреме за сетву	0,0
Набавка опреме за сетву	6,7	Набавка квалитетних приплодних грла у говедарству	16,7	Вештачко осемењавање крава и јуница	0,0
Набавка квалитетних приплодних грла у говедарству	6,7	Набавка опреме за наводњавање у воћарству	16,7	Набавка квалитетних приплодних грла у говедарству	0,0
Набавка опреме за наводњавање у воћарству	6,7	Кредитна подршка (субвенционисање камате)	8,3	Набавка опреме за наводњавање у воћарству	0,0
Кредитна подршка (субвенционисање камате)	3,3	Регрес за премију осигурања за вишегодишње засаде	0,0	Кредитна подршка (субвенционисање камате)	0,0

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Графикон 11. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о (не)коришћењу кредита пословних банака (у %)

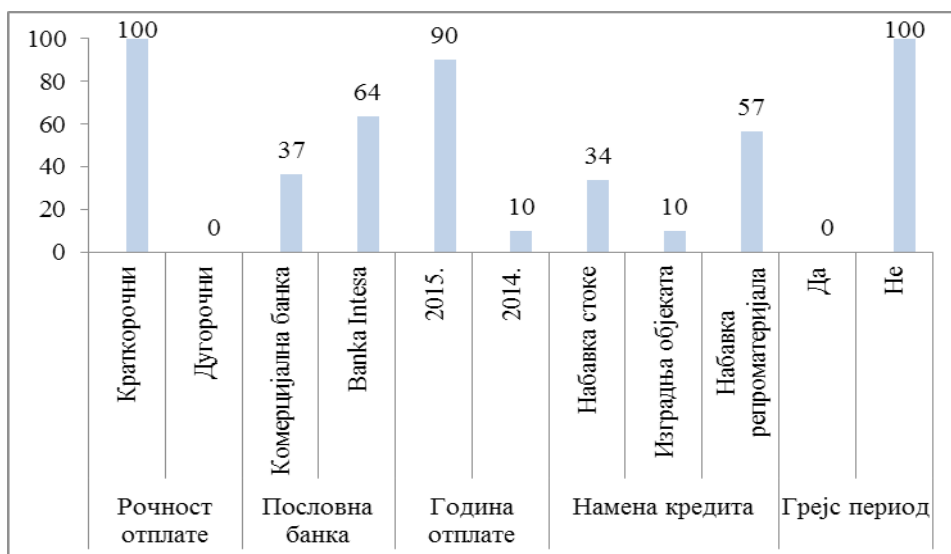

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

На подручју Подунавске области 8% испитаника користило је кредите пословних банака, од чега је њих 12% из Смедерева. Са графикона изнад видимо и да је три пита више пољопривредних произвођача из Смедерева користило кредите пословних банака него што је у Смедеревској Паланци.

На следећем графикону дат је приказ основних карактеристика кредита пословних банака које су користили пољопривредници у претходном периоду (графикон 12). Подаци се односе само на Подунавску област јер је узорак премали за приказивање на нивоу локалних самоуправа и није могуће урадити адекватно поређење.

Графикон 12. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о основним карактеристикама коришћених кредита пословних банака отплаћених у претходном периоду (у %)

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Заједничка карактеристика ове анализе јесте да су сви испитаници користили краткорочне кредите без грејс периода и да је највећи проценат испитаника (њих 90%) отплатило кредит у 2015. год. У оквиру намене кредита доминирају позајмљена средства за набавку репроматеријала са 56,5%.

Табела 44. показује да на подручју Подунавске области њих 71,4% одговорило је да сигурно неће узети кредит, а чак 90% пољопривредника је из Смедерева.

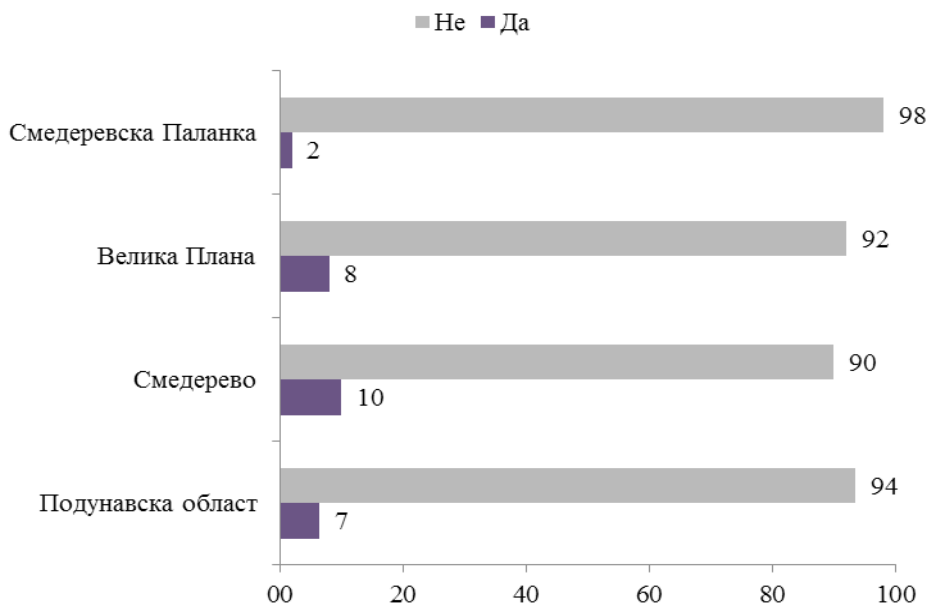
Табела 44. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о вероватноћи да у наредних 12 месеци узму кредит код пословне банке (у %)

Вероватноћа узимања кредита	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
Сигурно нећемо узети кредит	71,4	90,0	58,0	62,0
Вероватно нећемо узети кредит	4,5	2,0	6,0	6,0
Можда ћемо узети кредит, а можда и нећемо	6,0	4,0	6,0	8,0
Вероватно ћемо узети кредит	7,5	2,0	12,0	10,0
Сигурно ћемо узети кредит	10,6	2,0	18,0	14,0

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Свега 2% испитаника из Смедерева дало је одговор да ће сигурно узети кредит, док је ово учешће у Великој Плани достигло 18%.

Графикон 13. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о реализованој куповини на лизинг (у %)

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

На графикону изнад видимо да је свега 7% испитаника на подручју Подунавске области реализовало куповину на лизинг, а највише их је у Смедереву (10%). Пољопривредни произвођачи који су куповали на лизинг треба да се изјасне шта је купљено а добијена су два одговора – тракторе њих 67% и комбајне њих 33%. Структура овог одговора дата је на нивоу Подунавске области јер за приказивање резултата на нивоу локалних самоуправа узорци су мали и није адекватно поређење.

У следећој табели дат је приказ спремности испитаника да у наредних 12 месеци реализују куповину на лизинг (табела 45).

Табела 45. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о вероватноћи куповине на лизинг у наредних 12 месеци (у %)

Вероватноћа куповине на лизинг	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
Сигурно нећемо купити нешто на лизинг	65,4	88,0	52,0	52,0
Вероватно нећемо купити нешто на лизинг	7,0	4,0	4,0	12,0
Можда ћемо купити, а можда и нећемо купити нешто на лизинг	12,0	4,0	12,0	20,0
Вероватно ћемо купити нешто на лизинг	7,6	2,0	18,0	6,0
Сигурно ћемо купити нешто на лизинг	8,1	2,0	14,0	10,0

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

На подручју Подунавске области њих 65,4% дало је одговор да у наредних годину дана сигурно неће купити нешто на лизинг, при чему је највише њих из Смедерева (88%). Чак 14% испитаника у Великој Плани дало је одговор да ће сигурно купити нешто на лизинг, а у Смедереву 10% њих.

Структура одговора носиоца породичног пољопривредног газдинства о обавештености о средствима ИПАРД фонда земљама које се спремају за улазак у Европску унију дата је у табели 46.

Табела 46. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава према степену обавештености о расподели средстава из ИПАРД фонда (у %)

Степен обавештености	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
Нисам чуо/ла за расподелу средстава из ИПАРД фонда	19,5	2,0	32,0	28,0
Чуо/ла сам за расподелу средстава из ИПАРД фонда, али немам никакве информације о томе	23,0	34,7	8,0	22,0
Делимично сам обавештен/а о расподели средстава из ИПАРД фонда	19,6	20,4	18,0	20,0
Веома добро сам обавештен/а о расподели средстава из ИПАРД фонда	37,9	42,9	42,0	30,0

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Подаци приказани у табели изнад показују да је највећи број испитаника веома добро обавештен о средствима из ИПАРД фонда намењених пољопривредницима уз учешће од 37,9% на подручју Подунавске области, односно 42,9% у Смедереву.

У следећој табели следи преглед најчешћих извора о сазнањима за подстицаје пољопривредницима из ИПАРД фонда.

Табела 47. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о најчешћим начинима за стицање сазнања о финансирању путем ИПАРД фонда (у %)

Извори сазнања о финансирању	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
ТВ	96,0	95,8	94,1	97,3
Новине	22,3	25,0	26,5	16,2
Радио	5,5	6,2	0,0	8,1
Интернет	41,3	39,6	50,0	37,8
Комшије и пријатељи	41,9	37,5	52,9	40,5
ПССС	3,4	2,1	2,9	5,4
Локална самоуправа	22,9	22,9	20,6	24,3
Удружење пољопривредника / асоцијација / задруга	0,0	0,0	0,0	0,0
Приватни саветодавци	4,9	0,0	5,9	10,8
Продавци инпута	39,2	16,7	61,8	54,1

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Одговоре на ово питање дали су само они пољопривредници који су на претходно питање означили један од могућих потврдних одговора (80,5%). У табели изнад видимо да је највеће учешће ТВ-а у информисању пољопривредника о ИПАРД подстицајима, како на нивоу Подунавске области тако и локалних самоуправа. Видимо и да веће учешће у обавештавању пољопривредника имају продавци инпута него приватни саветодавци и удружења.

Међутим, иако су чули за финансијску подршку из ИПАРД фонда, пољопривредници нису сигурни или не знају да ли би конкурисали за ова средства. Прилику да одговоре на ово питање имало је 80,5% испитаника Подунавске области, а структура одговора дата је у табели 48.

Табела 48. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о спремности за конкурисање за средства ИПАРД фонда (у %)

Одговор	Подунавска област	Смедерево	Велика Плана	Смедеревска Паланка
Да	55,2	56,2	67,6	45,9
Не	26,8	33,3	8,8	29,7
Нисам сигуран / Не знам	18,0	10,4	23,5	24,3

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Добијени подаци показују да је 55,2% испитаника Подунавске области спремно да конкурише за средства ИПАРД фонда. Највеће учешће овог одговора евидентирано је у Великој Плани са 67,6%, мада има и пољопривредника који нису сигурни да би конкурисали за средства ИПАРД фонда и њих је највише у Смедеревској Паланци.

Напослетку, дата је структура одговора носиоца породичног пољопривредног газдинства о могућој намени средстава из ИПАРД фонда, а у обзир су узети потврдни одговори пољопривредника на претходно питање (њих 55,2%).

На основу графика на 14 видимо да је највеће интересовање пољопривредника за набавку механизације на сва четири нивоа посматрања, при чему су највише заинтересовани пољопривредници у Смедеревској Паланци уз учешће од 53%.

Графикон 14. Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о намени средстава ИПАРД фонда (у %)

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Влада велико интересовање пољопривредника и за набавку опреме за мужу, а највеће је у Великој Плани. Код овог питања није било додатних одговора за опцију „остало“.

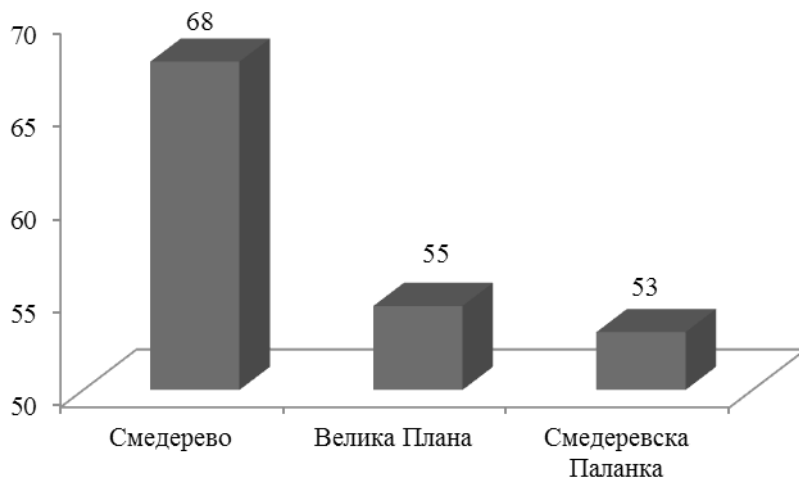
4.6. Резултати утврђених разлика између локалних самоуправа код породичних пољопривредних газдинстава - прикази Подунавске области

У овом поглављу приказане су разлике које постоје између локалних самоуправа, а на основу анкетног испитивања носиоца породичних пољопривредних газдинстава. У наставку су одговори на дефинисана питања како би се стекла права слика о финансирању пољопривредне производње сваке ЈЛС.

1. У којој локалној самоуправи су више заступљена развојно опредељена породична пољопривредна газдинства?

Под развојно опредељеним породичним пољопривредним газдинствима подразумевају се газдинства које планирају инвестициона улагања у наредном периоду. Структура одговора на ово питање дата је на графикону 15.

Графикон 15. Структура обједињених одговора породичних пољопривредних газдинстава која планирају инвестициона улагања према локалним самоуправама (у %)

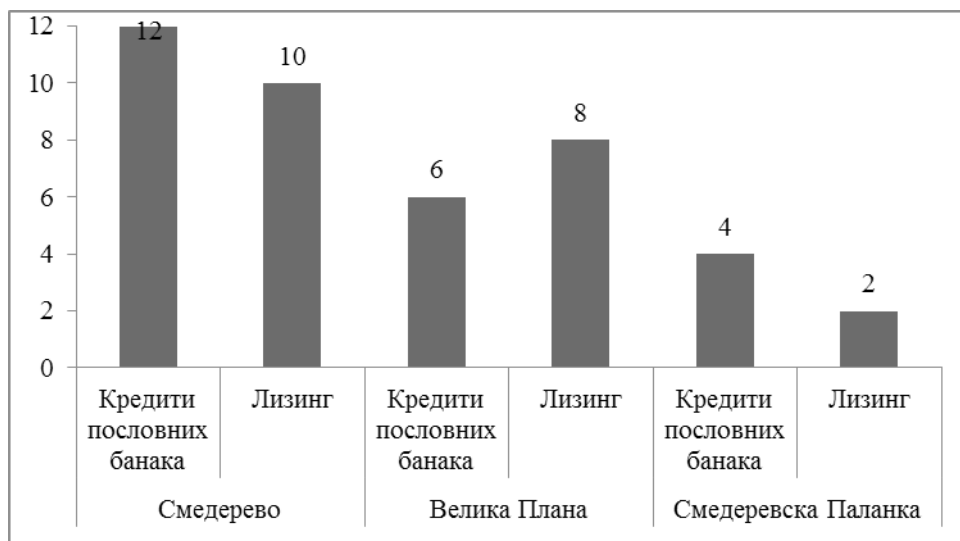
Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Резултати анализе показују да између ЈЛС нема значајнијих разлика када је у питању планирање инвестиционих улагања на породичним пољопривредним газдинствима, посебно нема разлике између газдинстава у Великој Плани и Смедеревској Паланци. Такође, видимо и да их је највише у Смедереву где свако друго газдинство планира инвестициона улагања.

2. Која локална самоуправа се издваја када је реч о коришћеним подстицајним мерама за финансирање пољопривреде од стране породичних пољопривредних газдинстава?

Одговор на ово питање дао је збирни приказ коришћених кредита пословних банака и лизинга од стране породичних пољопривредних газдинстава локалних самоуправа Подунавске области.

Графикон 16. Структура обједињених одговора породичних пољопривредних газдинстава према учешћу коришћених кредита пословних банака и лизинга према локалним самоуправама (у %)

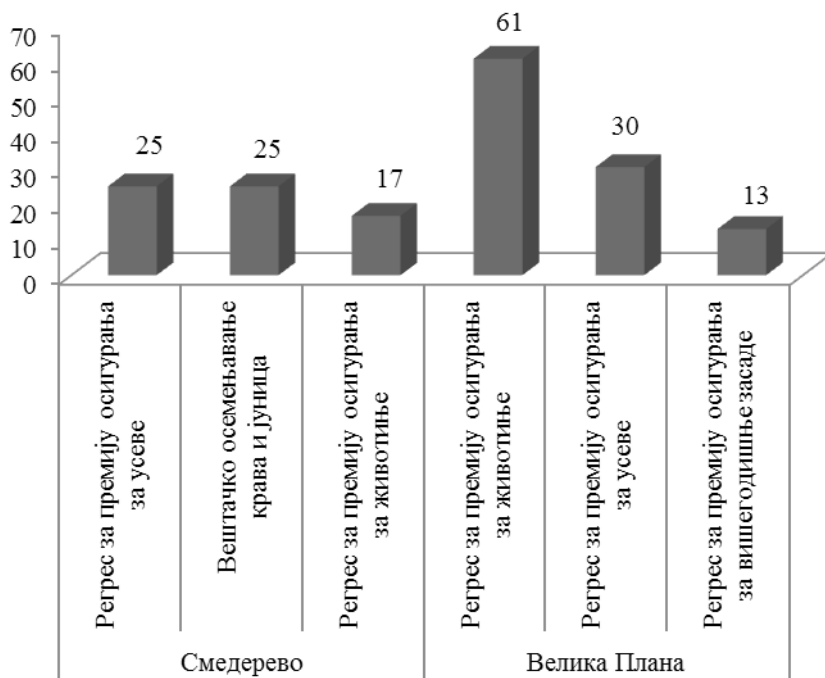
Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

На графикону изнад видимо да нема значајне разлике између локалних самоуправа према учешћу породичних пољопривредних газдинстава која су користила кредит пословних банака и лизинг за финансирање пољопривредне производње. Свакако, видимо да је Смедерево у мањој предности у односу на Смедеревску Паланку када је реч о коришћењу поменутих извора финансирања.

3. Које су прве три најзаступљеније мере локалних самоуправа које су користиле породична пољопривредна газдинства?

У овој анализи није обухваћена Смедеревска Паланка јер у 2015. год. није имала Програм подршке развоја пољопривреде и у свом буџету није обезбедила новчана средства за субвенције за пољопривреднике. На графикону испод видимо да је мање од четвртине анкетираних испитаника користило нека подстицајна средства која исплаћује њихова локална самоуправа.

Графикон 17. Структура обједињених одговора породичних пољопривредних газдинстава према учешћу коришћених подстицајних мера према локалним самоуправама (у %)

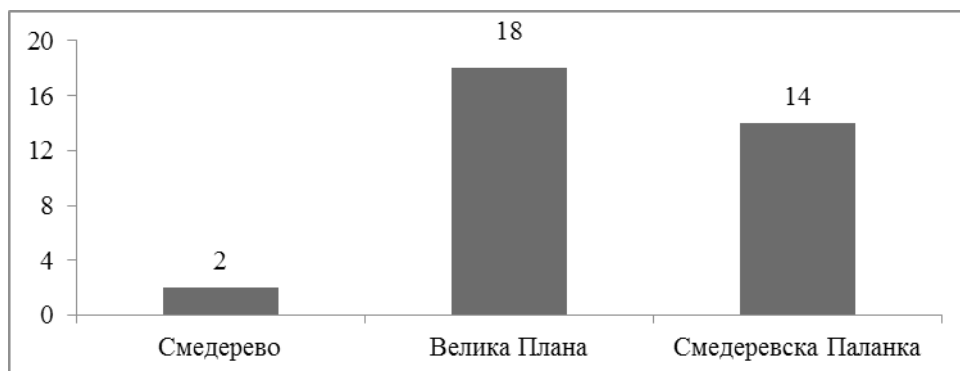
Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

На графикону 17 видимо и да су газдинства из Велике Плане значајно више користила регрес за премију осигурања за животиње него што су пољопривредници у Смедереву.

4. Која локална самоуправа се издваја када је у питању план за узимање кредита код пословних банака у наредних годину дана од стране породичних пољопривредних газдинстава?

Код овог питања анализирани су само потврдни одговори о вероватноћи узимања кредита пословних банака у наредних 12 месеци. Ова вероватноћа је значајно већа код породичних пољопривредних газдинстава из Велике Плане него код газдинстава из Смедерева (графикон 18).

Графикон 18. Структура обједињених одговора о заступљености носиоца породичних пољопривредних газдинстава према вероватноћи узимања кредита од пословних банака у наредних 12 месеци у локалним самоуправама (у %)

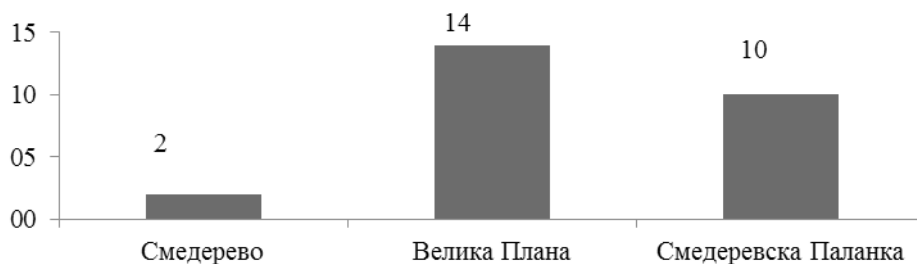
Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Значи, одговор „Сигурно ћемо узети кредит“ у Великој Плани означило је њих 18%, а у Смедереву свега 2% испитаника.

5. Код које локалне самоуправе постоји статистички значајна разлика када је реч о куповини на лизинг у наредних годину дана од стране породичних пољопривредних газдинстава?

Анализа овог показатеља обухватила је само означене потврдне одговоре о вероватноћи куповине на лизинг у наредних 12 месеци. Анализом означених одговора „Сигурно ћемо купити нешто на лизинг“ у наредних 12 месеци дошло се до закључка да породична пољопривредна газдинства из Велике Плана имају највећу вероватноћу да ће користити лизинг, а из Смедерева најмању.

Графикон 19. Структура обједињених одговора о заступљености носиоца породичних пољопривредних газдинстава о вероватноћи куповине на лизинг у наредних 12 месеци у локалним самоуправама (у %)

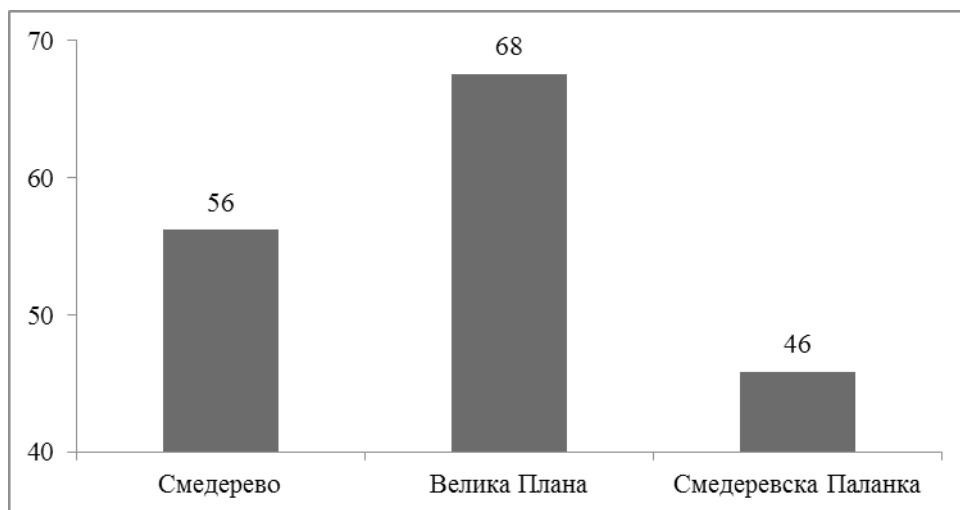
Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

С обзиром да је ситуација иста као и код вероватноће узимања кредита код пословних банака, намеће се закључак да Смедерево има већу финансијску подршку у локалном буџету за своје пољопривреднике од Велике Плана због чега су више окренути различитим облицима кредитирања.

6. У којој локалној самоуправи има највише породичних пољопривредних газдинстава која су спремна да користе средства из ИПАРД фонда?

За ову анализу обрађени су само потврдни одговори испитаника на питање „Да ли би конкурисали за средства ИПАРД фонда?“ Анализом ових одговора видимо да не постоји значајна разлика између локалних самоуправа јер су носиоци породичних пољопривредних газдинстава све три локалне самоуправе спремни да конкуришу за подстицајна средства ИПАРД фонда.

Графикон 20. Структура обједињених одговора породичних пољопривредних газдинстава о спремности да конкуришу за подстицајна средства ИПАРД фонда у локалним самоуправама (у %)

Извор: обрада аутора према Грујић Б., 2017.

Свакако, значајна предност је већа код пољопривредника у Великој Плани него у Смедеревској Паланци.

5. ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

Република Србија улаже велике напоре како би унапредила аграрни сектор и стално их усклађује са специфичностима које је прате. Јасно нам је и да пољопривредна производња има значајну улогу за развој целокупне привреде земље иако је осетљивија на промене у односу на друге делатности.

Значај пољопривреде за државу мерен је учешћем руралног становништва у укупном, процентом запосленог становништва у делатност пољопривреде у односу на укупан број запослених, учешћем пољопривреде у стварању БДП-а, као и учешћем пољопривреде и прехранбене индустрије у укупном извозу земље. Ови индикатори показују висок значај пољопривреде за државу, као и високу зависност целокупне привреде од пољопривреде.

У Србији је и даље доминантно заступљен само један модел финансирања а то је самофинансирање, док се нови облици финансирања аграрне производње веома ретко користе. Међутим, већина пољопривредника није чула за лизинг, док пољопривредне кредите пословних банака значајно избегавају. Разлози за овакав став су многобројни, а издвојени су следећи:

- а) чланови старачких домаћинстава су незаинтересовани за новије modele финансирања;*
- б) недовољна информисаност пољопривредних произвођача;*
- в) неповољна образовна структура аграрних произвођача;*
- г) због несигурног пласмана својих производа страхују за додатна задуживања;*

Финансијска подршка пољопривреди и аграрним произвођачима је законски регулисана, при чему су дефинисани услови, начини и модели финансирања са нивоа Републике, Покрајине и локалних самоуправа. Забележено је високо интересовање пољопривредника за мере директних плаћања које су ишле и до 90% укупно исплаћених средстава, док је најмање интересовање и реализованих средстава уочено код мере кредитне подршке.

Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство издваја све више новчаних средстава за своје произвођаче уз константан пораст учешћа аграрног буџета у укупном буџету Покрајине. Међутим, 2020. год. аграрни буџет је чинио 8,6% укупног буџета, што је мање у односу на 2016. год. када је имао учешће од 11,4%.

Важно је поменути и улогу пословних банака у финансирању аграра. Анализом активности у делатности пољопривреде пословних банака

(Комерцијална банка, Банка Intesa и ProCredit Банка) уочен је њихов огроман труд ради повећања кредитног учешћа у сегменту пољопривреде. У прилог томе, Банка Intesa је формирала Центар за сарадњу и пружање услуга својим клијентима из сектора аграра. Такође, увела је и кредитне линије које укључују и осигурање усева у случају штете изазване елементарним непогодама. Генерално, пословне банке стално улажу у подизању нивоа пружених услуга и константно раде анализе тржишта пољопривредних кредита како би на прави начин приступиле својим клијентима.

Усвојен Закон о финансирању локалне самоуправе свим ЈЛС омогућио је самостално финансирање пољопривредне производње, а потребна новчана средства морају бити обезбеђена у локалним буџетима.

Финално истраживање о могућим облицима финансирања пољопривредне производње реализовано је на подручју Подунавске области. Анкетирањем 150 регистрованих породичних пољопривредних газдинстава уочено је да Смедерево значајно више улаже у пољопривредну производњу, како у виду новчаних подстицаја тако и по питању реализованих инвестиционих улагања у инфраструктуру и комуналне услуге. Због високе новчане подршке од стране града Смедерева пољопривредници немају изражену потребу да се додатно кредитно задужују што је случај код преостале две локалне самоуправе. Неки од разлога незаинтересованости за додатним задуживањем били би: неповерење у рад локалне самоуправе, субвенционишу се мере које нису атрактивне испитаницима, неиспуњавање свих захтева предвиђених конкурсом, преовлађује производња за сопствене потребе, доминирају старачка газдинства.

Након закључних разматрања следи неколико препорука. Првенствено се мисли да се породичним пољопривредним газдинствима која обрађују до 2 ха земље дају одређене олакшице у случају кредитног задуживања. Дефинисана је ова граница с обзиром да 38,5% укупног броја регистрованих породичних пољопривредних газдинстава располаже са земљом до 2 ха (Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018). Овим газдинствима треба омогућити следеће:

1. *укидање каматних стопа на пољопривредне кредите без обзира на намену кредита;*
2. *укидање каматних стопа у случају набавке опреме на лизинг.*

Дакле, проблем у финансирању пољопривреде постоји и треба га решавати у дугом року тако да се спроводи у континуитету, а малим породичним пољопривредним газдинствима дати олакшице да започну и развију своју производњу.

ЛИТЕРАТУРА

1. Amović, G. (2019). *Public-private partnership: A new role of public sector in financing public investments*. *Ekonomija: teorija i praksa*, 12(2), 25-44.
2. Baird, I. G. (2010). *Land, rubber and people: Rapid agrarian changes and responses in Southern Laos*. *Journal of Lao Studies*, 1(1), 1-47.
3. Банка Intesa (2016). *Годишњи извештај 2015*, Београд
4. Банка Intesa (2017). *Годишњи извештај 2016*, Београд
5. Банка Intesa (2018). *Годишњи извештај 2017*, Београд
6. Банка Intesa (2019). *Годишњи извештај 2018*, Београд
7. Банка Intesa (2020). *Годишњи извештај 2019*, Београд
8. Банка Intesa (2021). *Годишњи извештај 2020*, Београд
9. Богданов, Н. (2007). *Мала рурална домаћинства у Србији и рурална непољопривредна економија*, Програм Уједињених нација за развој (UNDP), Београд.
10. Богдановић, М. (1967). *Економика пољопривреде Југославије*, Савремена администрација, Београд.
11. Боројевић, К. (2015). *Концесије – појам, карактеристике и врсте*, Часопис Српска правна мисао, бр. 48/2015, Правни факултет Универзитета у Бања Луци, Босна и Херцеговина – Република Српска, стр. 115-132.
12. Brealey, A. R., Myers, S. C., & Marcus, A. J. (2001). *Fundamentals of Corporate Finance*, University of Phoenix, USA.
13. Vrnjas, Z. (2015). *Javno-privatno partnerstvo kao instrument realizacije infrastrukturnih projekata*.
14. Васиљевић, З., & Закић, В. (2006). *Финансирање агропривреде Србије у условима транзиције*, Часопис Економски видици, XI, бр. 2, Зборник радова за саветовање, Кладово, стр. 341-352.
15. Васиљевић, З., Закић, В., Ковачевић, В. (2015). *Најновија законска регулатива у Републици Србији у области подстицаја и финансирања пољопривреде и руралног развоја*, Часопис Агрознање, вол. 16, бр. 1, Пољопривредни факултет Бања Лука, стр. 33-45.

16. Васиљевић, З., & Ковачевић, В. (2015). *Значај робних хартија од вредности за финансирање пољопривредног сектора у Србији*, Зборник радова са међународне научне конференције “Менаџмент, предузетништво и инвестиције у функцији привредног раста и запошљавања”, Београд, 3. октобар 2014. Институт за пословна истраживања – МБА Београд, Удружење менаџера Србије Београд, Висока школа модерног бизниса Београд, стр. 232-245.
17. Васиљевић, З., & Поповић, В. (2014). *Економско-финансијска компонента развоја села и пољопривреде*, Перспективе развоја села, Зборник радова с истоименог научног скупа Одбор за село, Српска академија наука и уметности, Београд, стр. 163-185.
18. Гњатовић, Д. (2011). *Привилегована аграрна банка у улози ликвидационе банке*, часопис Банкарство, бр. 9-10., Удружење банака Србије, Београд, стр. 12-25.
19. Грујић, Б. (2017). *Финансирање пољопривреде Републике Србије од традиционалних ка новим моделима*, докторска дисертација, Универзитет Мегатренд
20. Grujić, B., Joksimović, M., & Stojanović, B. (2019). *Export of agricultural and food products of Serbia*, Journal IJSEM (International Journal of Sustainable Economies Management), Volume 8, Issue 3, IGI Global, USA, pp. 1-17.
21. Grujić Vučkovski, B., & Kovačević, V. (2020). *Organic agricultural production as a quality standard*, Chapter 2.3. in Publication „Course for trainers: Organic, Farming, Ecomarket and their capitalization through the entrepreneurial initiative“, First intellectual output of the Erasmus+ Project “Evaluation of Agro-ecological development potential through transnational cooperation and entrepreneurial innovation”, Institute of Agricultural Economics, Serbia, Alexandru Ioan Cuza, Romania, pp. 103-125.
22. Grujić, B., Simonović, Z., & Ćurčić, N. (2021). *Importance of agriculture and food industry in the economy of the Republic of Serbia*, Chapter in a book “Harnessing Tangible and Intangible Assets in the context of European Integration and Globalization. Challenges ahead”, Proceedings of ESPERA 2019, Volume 2, Publisher: “Costin C. Kiritescu”, National Institute for Economic Research, Bucharest, Romania, Peter Lang, Berlin 2021, pp. 971-982.

23. Ђинђић, С., & Луковић, С. (2014). *Систем финансирања локалне самоуправе*, у књизи Стање и перспективе економског развоја града Крагујевца, Економски факултет Крагујевац, стр. 513-534.
24. Ђорђевић, А., Грујовић, В., Грујић, С., & Чукић, Б. (2018). *Приручник за израду и реализацију програма локалног економског развоја у јединицама локалне самоуправе*, Стална конференција градова и општина (СКГО), Београд.
25. *Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије за 2015. год.*, Службени гласник РС, бр. 95/2019
26. *Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије за 2016. год.*, Службени гласник РС, бр. 95/2019
27. *Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије за 2017. год.*, Службени гласник РС, бр. 95/2019
28. *Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије за 2018. год.*, Службени гласник РС, бр. 95/2019
29. *Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије за 2019. год.*, Службени гласник РС, бр. 149/2020
30. *Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије за 2020. год.*, Службени гласник РС, бр. 114/2021
31. *Закон о јавно-приватном партнерству и концесијама*, Службени гласник РС, бр. 88/2011, 15/2016, 104/2016
32. *Закон о финансирању и обезбеђењу финансирања пољопривредне производње*, Службени гласник РС, бр. 128/14
33. *Закон о финансирању локалне самоуправе*, Службени гласник РС, бр. 62/2006, 47/2011, 93/2012, 99/2013, 125/2014, 95/2015, 83/2016, 91/2016, 104/2016, 96/2017, 89/2018, 95/2018, 86/2019, 126/2020, 99/2021 и 111/2021,
34. *Закон о пољопривреди и руралном развоју*, Службени гласник РС, бр. 41/2009 и 10/2013 – др. закон, 101/2016, 67/2021 – др. закон и 114/2021.
35. *Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју*, Службени гласник РС, бр. 10/13, 142/14, 103/15 и 101/16.

36. Закон о финансијском лизингу, Службени гласник РС, бр. 55/2003, 61/2005, 31/2011 и 99/2011 – др. закони
37. Илић, Н. (2012). *Основне идеје које стоје иза нових законских решења*, Часопис Полис, бр. 2/2012, Стална конференција градова и општина, стр. 4-9.
38. Jovanović, G., & Lakićević, D. (2012). *Agriculture budget as a form of financing of Serbian agriculture*, Journal Acta Agriculturae Serbica, Faculty of Agronomy Čačak, Vol. XVII, No. 33, pp. 59-67.
39. Joksimović, M., Grujić, B., & Joksimović, D. (2018). *Correlation and regression analysis of the impact of leasing on agricultural production in Republic of Serbia*, Journal Economics of agriculture, Vol. 65, No. 2/2018, Institute of agricultural economics Belgrade, Serbia, pp. 583-600.
40. Joksimović, M., Joksimović, D., Grujić Vučkovski, B. (2020): *A test of international Fisher effect: researching from Serbia and the European Union*, Journal Economica, Vol. 66, No. 2/2020, Society of Economists “Економика”, Nis, Serbia, pp. 49-61.
41. Кнежевић, М. (2010). *Значај концесија за страна улагања у Републици Србији*, Часопис Економски хоризонти, свеска 1/2010, Економски факултет Крагујевац, стр. 89-102.
42. Ковачевић, В., Грујић Вучковски, Б., & Тица, Н. (2020). *Мере подршке инвестицијама у производњи и преради пољопривредних производа на малим газдинствима: постојећи законски оквир и административни услови у сектору прераде пољопривредних производа на газдинству*, поглавље у Монографији Унапређење трансфера знања ради добијања безбедних и конкурентних пољопривредних производа, који су добијени прерадом на малим газдинствима у секторима млека, меса, воћа и поврћа - књига 2, Институт за економику пољопривреде, Београд, стр. 177-198.
43. Комерцијална банка (2018). *Годишњи извештај о пословању за 2017. год.*, Београд
44. Комерцијална банка (2019). *Годишњи извештај о пословању за 2018 год.*, Београд
45. Комерцијална банка (2020). *Годишњи извештај о пословању за 2019. год.*, Београд
46. Комерцијална банка (2021). *Годишњи извештај о пословању за 2020. год.*, Београд

47. Кљајић, Н. (2014): *Ефикасност инвестиција у производњи малине*, Институт за економику пољопривреде, Београд.
48. Министарство финансија (2022). *Билтен јавних финансија*, бр. 209, јануар 2022, Београд
49. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде (2016). *Извештај о стању у пољопривреди у Републици Србији - Књига 1*, Београд
50. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде (2017). *Извештај о стању у пољопривреди у Републици Србији - Књига 1*, Београд
51. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде (2018). *Извештај о стању у пољопривреди у Републици Србији - Књига 1*, Београд
52. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде (2019). *Извештај о стању у пољопривреди у Републици Србији - Књига 1*, Београд
53. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде (2020). *Извештај о стању у пољопривреди у Републици Србији - Књига 1*, Београд
54. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде (2021). *Извештај о стању у пољопривреди у Републици Србији - Књига 1*, Београд
55. Мунћан, П., Живковић, Д. (2006): *Менаџмент ратарске производње*, Пољопривредни факултет, Београд.
56. Mkhitaryan A.S. (2021). Leasing as an effective tool for agricultural financing: within the example of Armenia. *Agrarian Bulletin of the Urals*, No. 3, (206), 81-91.
57. Народна банка Србије, *Интерни подаци добијени мејлом дана 23.05.2022. године*
58. Народна банка Србије (2021). *Сектор финансијског лизинга*, Извештај за четврто тромесечје 2020. године, Београд
59. Општина Смедеревска Паланка (2021). *Информатор о раду органа општине Смедеревска Паланка*.
60. Ponnusamy, K. (2013). *Impact of public private partnership in agriculture: A review*. *Indian Journal of Agricultural Sciences*, 83(8), 803-808.
61. Пејановић, Р., & Радовић, Г. (2011). *Аграрна политика у Републици Србији у периоду транзиције*, Економија – теорија и пракса, број 1/2011, Универзитет Привредна академија, Факултет за економију и инжењерски менаџмент, Нови Сад, стр. 29-38.

62. Пејановић, Р., & Радовић, Г. (2013). *Аграрни буџет као фактор руралног и регионалног развоја Републике Србије*, Зборник радова са XVIII Научног скупа „Регионални развој и демографски токови земаља југоисточне Европе“, 21. јун 2013. године, Економски факултет Ниш, стр. 241-252.
63. *Правилник о условима и начину остваривања права на кредитну подршку*, Службени гласник РС, бр. 48/2017, 88/2017, 84/2018, 23/2019, 27/2020, 36/2021, 102/2021, 130/2021
64. *Покрајинска скупштинска одлука о завршном рачуну буџета АПВ за 2015. год.*, Службени лист АПВ, бр. 43/2016.
65. *Покрајинска скупштинска одлука о завршном рачуну буџета АПВ за 2016. год.*, Службени лист АПВ, бр. 29/2017.
66. *Покрајинска скупштинска одлука о завршном рачуну буџета АПВ за 2017. год.*, Службени лист АПВ, бр. 26/2018.
67. *Покрајинска скупштинска одлука о завршном рачуну буџета АПВ за 2018. год.*, Службени лист АПВ, бр. 29/2019.
68. *Покрајинска скупштинска одлука о завршном рачуну буџета АПВ за 2019. год.*, Службени лист АПВ, бр. 60/2020.
69. *Покрајинска скупштинска одлука о завршном рачуну буџета АПВ за 2020. год.*, Службени лист АПВ, бр. 27/2021.
70. Пријић, М., Ристић, К., & Штековић М. (2011). *Јавно приватно партнерство и концесије*, Библиотека Народне скупштине Републике Србије, Београд (<http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/doc/istrazivanje/Javno-privatno%20partnerstvo%20i%20koncesije.doc>, приступљено 13.05.2022.)
71. ProCredit Банка (2016). *Консолидовани финансијски извештај са извештајем ревизора за 2015. год.*, Београд
72. ProCredit Банка (2017). *Консолидовани финансијски извештај са извештајем ревизора за 2016. год.*, Београд
73. ProCredit Банка (2018). *Консолидовани финансијски извештај са извештајем ревизора за 2017. год.*, Београд
74. ProCredit Банка (2019). *Консолидовани финансијски извештај са извештајем ревизора за 2018. год.*, Београд

75. ProCredit Банка (2020). *Консолидовани финансијски извештај са извештајем ревизора за 2019. год.*, Београд
76. ProCredit Банка (2021). *Консолидовани финансијски извештај са извештајем ревизора за 2020. год.*, Београд
77. Радичић, М., & Раичевић, Б. (2011). *Јавне финансије – теорија и пракса*, Економски факултет Суботица, Универзитет у Новом Саду.
78. Радовић, Г. (2009). *Поддршка државе у функцији финансирања пољопривреде*, Часопис Агроекономика, бр. 41-42, Пољопривредни факултет, Департман за економику пољопривреде и социологију села, Нови Сад, стр. 69-79.
79. Радовић, Г. (2014). *Финансирање пољопривреде у Републици Србији*, Задужбина Андрејевић, Београд
80. Радовић, Г. (2014). *Финансирање пољопривреде у Републици Србији*, Задужбина Андрејевић, Београд.
81. РЗС (2018). *Процене становништва Републике Србије према полу, старости и типу насеља, 2013-2017*, Београд
82. РЗС (2019). *Саопштење број 180 од 28.06.2019.*, *Процене становништва, 2018*, Београд
83. РЗС (2020). *Саопштење број 172 од 01.07.2020.*, *Процене становништва, 2019*, Београд
84. РЗС (2021). *Саопштење број 181 од 01.07.2021.*, *Процене становништва, 2020*, Београд
85. РЗС (2016). *Анкета о радној снази, IV квартал 2015*, *Саопштење бр. 046 од 29.02.2016.*, Београд;
86. РЗС (2017). *Анкета о радној снази, IV квартал 2016*, *Саопштење бр. 047 од 28.02.2017.*, Београд
87. РЗС (2018). *Анкета о радној снази, IV квартал 2017*, *Саопштење бр. 45 од 05.03.2018.*, Београд;
88. РЗС (2019). *Анкета о радној снази, IV квартал 2018*, *Саопштење бр. 043 од 28.02.2019.*, Београд;
89. РЗС (2020). *Анкета о радној снази, IV квартал 2019*, *Саопштење бр. 051 од 28.02.2020.*, Београд;

90. РЗС (2021). *Анкета о радној снази, IV квартал 2020, Саопштење бр. 044 од 26.02.2021.*, Београд.
91. РЗС (2019). *Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018 – књига Земљиште*, Београд
92. РЗС (2021). *Економски рачуни пољопривреде у Републици Србији, 2010-2020.*, Београд
93. РЗС (2017). *Спољнотрговински робни промет– децембар 2016, Саопштење бр. 22 од 31.01.2017. године*, Београд
94. РЗС (2019). *Спољнотрговински робни промет– децембар 2018, Саопштење бр. 25 од 31.01.2019. године*, Београд
95. РЗС (2021). *Спољнотрговински робни промет– децембар 2020, Саопштење бр. 21 од 29.01.2021. године*, Београд
96. РЗС (2016). *Општине и региони у Републици Србији 2016*, Београд
97. РЗС (2017). *Општине и региони у Републици Србији, 2017*, Београд
98. РЗС (2018). *Општине и региони у Републици Србији, 2018*, Београд
99. РЗС (2019). *Општине и региони у Републици Србији, 2019*, Београд
100. РЗС (2020). *Општине и региони у Републици Србији, 2020*, Београд
101. РЗС (2021). *Општине и региони у Републици Србији, 2021*, Београд
102. Roljević Nikolić, S., Vuković, P., & Grujić, B. (2017). *Measures to support the development of organic farming in the EU and Serbia*, Journal Economics of Agriculture, No. 1, Vol. 64, Institute of Agricultural Economics Belgrade, pp. 323-337.
103. Савић, Л., Радичић, Д., & Мићић, В. (2017). *Јавно-приватно партнерство као могући модел финансирања локалних самоуправа*. Економске идеје и пракса, бр. 24, Економски факултет Београд, стр. 23-35.
104. *Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014-2024. године*, Службени гласник РС, бр. 85/14.
105. *Уредба о регистру пољопривредних газдинстава*, Службени гласник РС, бр. 45/2004.
106. Цветковић, П., & Средојевић, С. (2013). *Јавно-приватно партнерство*, Приручник за спровођење на нивоу локалне самоуправе. Стална конференција градова и општина–Савез градова и општина Србије, Београд.

ЛИНКОВИ

1. Аутономна покрајина Војводина, покрајинска влада, <https://www.vojvodina.gov.rs/vojvodina/o-vojvodini>, приступљено: 06.05.2022.
2. Бизнис и финансије, <https://bif.rs/2021/06/registracija-ugovora-o-finansijskom-lizingu-se-priblizava-nivou-iz-perioda-pre-korone/>, приступљено 19.05.2022.
3. Град Смедерево, *Пољопривреда града Смедерева*, https://www.smederevo.org.rs/OPSTINA-SMEDEREVO-Poljoprivreda_176_4_38_cir, приступљено: 15.05.2022.
4. Народна банка Србије, *Застој у отплати кредитних обавеза* (https://nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/mediji/vesti/Primeri-moratorijum-1.pdf, приступљено 10.05.2022.)
5. Народна банка Србије, *Потраживања банака од јавних предузећа и привредних друштава по секторској структури*, https://nbs.rs/sr_RS/drugi-nivo-navigacije/statistika/detaljni_potrazivanja/, приступљено 10.05.2022.
6. Народна банка Србије, *Структура потраживања банака од регистрованих пољопривредних произвођача по наменама*, https://nbs.rs/sr_RS/drugi-nivo-navigacije/statistika/detaljni_potrazivanja/, приступљено 10.05.2022.
7. Општина Велика Плана, *Привредни водич општине Велика Плана*, <https://velikaplana.rs/privredni-vodic/>, приступљено: 15.05.2022.

СПИСАК ГРАФИКОНА

Графикон 1.	Врсте подстицаја у пољопривреди.....	24
Графикон 2.	Врсте новчаних подстицаја у пољопривреди и руралном развоју.....	26
Графикон 3.	Учешће укупних субвенција и субвенција у пољопривреди према показатељима од 2015. до 2020. год. (у %).....	34
Графикон 4.	Учешће укупних прихода ЈЛС у укупним приходима Републике од 2015. до 2020. год. (у %).....	39
Графикон 5.	Динарска потраживања банака од јавних предузећа и привредних друштава у сектору пољопривреде, шумарства и рибарства од укупних динарских потраживања од 2015. до 2020. год (у %).	45
Графикон 6.	Вредност (у дин.) и учешће (у %) одобрених лизинг средстава пољопривредницима као примаоцима лизинга у укупном пласману лизинг средстава од 2015. до 2020. год.....	62
Графикон 7.	Вредност (у дин.) и учешће (у %) одобрених лизинг средстава са аспекта предмета лизинга (куповина пољопривредне опреме) у укупном пласману лизинг средстава од 2015. до 2020. год.	63
Графикон 8.	Вредност (у дин.) и учешће (у %) одобрених лизинг средстава пласираних у пољопривреду, шумарство, рибарство у укупном пласману лизинга од 2015. до 2020. год.....	64
Графикон 9.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о (не)коришћењу мера Министарства пољопривреде (у %)	83
Графикон 10.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о (не)коришћењу подстицајних средстава која исплаћује ЈЛС (у %).....	87
Графикон 11.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о (не)коришћењу кредита пословних банака (у %).....	88

- Графикон 12.** Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о основним карактеристикама коришћених кредита пословних банака отплаћених у претходном периоду (у %) 89
- Графикон 13.** Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о реализованој куповини на лизинг (у %)..... 90
- Графикон 14.** Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о намени средстава ИПАРД фонда (у %) 94
- Графикон 15.** Структура обједињених одговора породичних пољопривредних газдинстава која планирају инвестициона улагања према локалним самоуправама (у %) 95
- Графикон 16.** Структура обједињених одговора породичних пољопривредних газдинстава према учешћу коришћених кредита пословних банака и лизинга према локалним самоуправама (у %)..... 96
- Графикон 17.** Структура обједињених одговора породичних пољопривредних газдинстава према учешћу коришћених подстицајних мера према локалним самоуправама (у %) 97
- Графикон 18.** Структура обједињених одговора о заступљености носиоца породичних пољопривредних газдинстава према вероватноћи узимања кредита од пословних банака у наредних 12 месеци у локалним самоуправама (у %)..... 98
- Графикон 19.** Структура обједињених одговора о заступљености носиоца породичних пољопривредних газдинстава о вероватноћи куповине на лизинг у наредних 12 месеци у локалним самоуправама (у %)..... 98
- Графикон 20.** Структура обједињених одговора породичних пољопривредних газдинстава о спремности да конкуришу за подстицајна средства ИПАРД фонда у локалним самоуправама (у %)..... 99

СПИСАК ТАБЕЛА

Табела 1.	Учешће руралног у укупном становништву Србије од 2015. до 2020. год.	13
Табела 2.	Учешће запослених у пољопривреди, шумарству и рибарству у укупном броју запослених у Србији од 2015. до 2020. год.	14
Табела 3.	Учешће БДВ-а у пољопривреди у стварању БДП-а.....	14
Табела 4.	Биланс спољнотрговинске размене делатности пољопривреде, шумарства и рибарства Србије од 2015. до 2020. год. (у млрд. дин.).....	15
Табела 5.	Структура извоза пољопривреде и прехранбене индустрије од 2015. до 2020. год. (у млрд. дин.).....	16
Табела 6.	Остварени приходи и расходи буџета Републике Србије од 2015. до 2020. год. (у млрд. дин.).....	29
Табела 7.	Структура реализованих субвенција из буџета Републике Србије од 2015. до 2020. год. (у %).....	30
Табела 8.	Остварени буџет МПШВ од 2015. до 2020. год. (у млрд. дин.)...31	
Табела 9.	Исплаћена подршка пољопривреди и руралном развоју према врсти подстицаја од 2015. до 2020. год. (у мил. дин.) ...31	
Табела 10.	Остварени приходи и расходи буџета АПВ од 2015. до 2020. год. (у млрд. дин.).....	33
Табела 11.	Учешће буџета Секретаријата за ПВИШ у укупном буџету АПВ од 2015. до 2020. год. (у млрд. дин.).....	35
Табела 12.	Структура појединачних буџетских примања ЈЛС од 2015. до 2020. год. (у %)	36
Табела 13.	Ланчани индекси кретања прихода у буџет ЈЛС од 2015. до 2020. год. (претходна година = 100).....	37
Табела 14.	Структура укупних расхода буџета ЈЛС од 2015. до 2020. год. (у %)	39
Табела 15.	Ланчани индекси кретања расхода у буџету ЈЛС од 2015. до 2020. год. (претходна година = 100).....	40

Табела 16.	Структура динарских и девизно индексираних потраживања банака од регистрованих пољопривредних произвођача по наменама од 2015. до 2020. год. (у %).....	46
Табела 17.	Параметри тржишног учешћа реализованих пољопривредних кредита Комерцијалне банке на дан 31.12. од 2017. до 2020. год. (у %)	49
Табела 18.	Учешће кредитног портфолија Банке Intesa у пољопривреди у укупном кредитном портфолију од 2015. до 2020. год. (у %)	55
Табела 19.	Структура кредитног портфолија ProCredit Банке према типовима делатности на дан 31.12. од 2015. до 2020. год. (у %).....	57
Табела 20.	Потраживања ProCredit Банке од пољопривредника по основу кредита на дан 31.12. (у мил. дин.)	57
Табела 21.	Главне карактеристике стандардног кредита и финансијског лизинга.....	59
Табела 22.	Број финансијских институција које су даваоци финансијског лизинга на крају 2020. године	61
Табела 23.	Остварене инвестиције у нове основне фондове на подручју Подунавске области од 2015. до 2020. год. (у мил. дин.).....	70
Табела 24.	Остварене инвестиције у нове основне фондове на подручју града Смедерева од 2015. до 2020. год. (у мил. дин.)	71
Табела 25.	Остварене инвестиције у нове основне фондове на подручју општине Велика Плана од 2015. до 2020. год. (у мил. дин.)	72
Табела 26.	Остварене инвестиције у нове основне фондове на подручју општине Смедеревска Паланка од 2015. до 2020. год. (у мил. дин.).....	73
Табела 27.	Упоредни преглед најважнијих области пољопривреде на којима се заснива развој ЈЛС.....	74
Табела 28.	Полна структура носиоца породичних пољопривредних газдинстава (у %).....	76

Табела 29.	Старосна структура носиоца породичних пољопривредних газдинстава (у %)	77
Табела 30.	Структура одговора носиоца породичних пољопривредних газдинстава о степену стручне спреме (у %)	77
Табела 31.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава према бављењу пољопривредном производњом (у %)	78
Табела 32.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава према разлозима због којих се не баве пољопривредном производњом (у %)	78
Табела 33.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава у зависности од тога да ли планирају инвестициона улагања (у %)	79
Табела 34.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава према планираним наменама инвестиционих улагања (у %)	79
Табела 35.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава која планирају „остала“ инвестициона улагања (у %)	80
Табела 36.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о оцени односа државе према пољопривредницима на скали од 1 до 5 (у %)	81
Табела 37.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава према обавештености о врстама подстицајних средстава које ресорно министарство даје пољопривредницима (у %)	81
Табела 38.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава према начинима информисања о подстицајним мерама Министарства пољопривреде (у %)	82
Табела 39.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о најчешће коришћеним мерама које исплаћује Министарство пољопривреде (у %)	84

Табела 40.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава према нивоу задовољства подстицајима које су добили од Министарства пољопривреде на скали од 1 до 5 (у %)	85
Табела 41.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о примедбама и предлозима за будуће подстицајне мере (у %)	85
Табела 42.	Остале примедбе и предлози породичних пољопривредних газдинстава за будуће подстицајне мере (у %)	86
Табела 43.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о најчешће коришћеним подстицајима које исплаћује ЈЛС (у %)	88
Табела 44.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о вероватноћи да у наредних 12 месеци узму кредит код пословне банке (у %)	90
Табела 45.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о вероватноћи куповине на лизинг у наредних 12 месеци (у %)	91
Табела 46.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава према степену обавештености о расподели средстава из ИПАРД фонда (у %)	92
Табела 47.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о најчешћим начинима за стицање сазнања о финансирању путем ИПАРД фонда (у %)	92
Табела 48.	Структура одговора породичних пољопривредних газдинстава о спремности за конкурисање за средства ИПАРД фонда (у %)	93

РЕЦЕНЗИЈЕ

„Анализа облика финансирања пољопривреде Републике Србије“

Аутор

Др Биљана Грујић Вучковски

Циљ истраживања је приказивање атрактивности подстицајних мера Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије кроз вредносно и процентуално изражен аграрни буџет у укупном буџету државе. Посматрајући ниво Аутономне покрајине Војводине дато је учешће субвенција у пољопривреди у укупним субвенцијама и у укупном аграрном буџету Покрајине. Сврха истраживања финансирања пољопривреде на нивоу локалних самоуправа била је указивање на могућности да се локалне самоуправе организују тако да у својим буџетима имају средства која опредељују пољопривредним газдинствима као облик подршке аграрном сектору на свом подручју деловања. Проблемима финансирања пољопривреде у Републици Србији ауторка се бавила и током израде докторске дисертације.

Дакле, осим могућности да пољопривредни произвођачи конкуришу за новчана средства која опредељује Република, аграрном сектору на располагању су и буџет Аутономне покрајине Војводине и појединачних локалних самоуправа. Анализом је обухваћен временски период од 2015. до 2020. год.

Након упоредног прегледа учешћа средстава за аграрни буџет са три нивоа посматрања (Република Србија, Аутономна покрајина Војводина и локалне самоуправе), дата су запажања о тренутном положају пољопривреде са аспекта расположивих финансијских средстава, као и могући правци за превазилажење недостатка субвенција у сврху унапређења аграрног сектора.

С обзиром да су пољопривредницима на располагању различити модалитети финансирања пољопривреде, ушло се и у анализу најчешће коришћених модела. Сходно томе, уочава се да пољопривредни произвођачи највише користе пољопривредне кредите пословних банака, док је тражња за лизинг средствима малтене безначајна. Када је реч о могућности финансирања пољопривреде посредством концесија и јавно-приватног партнерства долази се до закључка да овај модел финансирања аграра није заживео у Србији.

Оригиналноста истраживању дала је чињеница да монографија садржи примарне изворе података који обухватају анкетно испитивање породичних пољопривредних газдинстава са подручја Подунавске области у чији састав улазе три локалне самоуправе: Смедерево, Велика Плана и Смедеревска Паланка. Истраживањем се дошло до информација о: планираним и реализованим инвестиционим пројектима на локалном нивоу, новчаним подстицајима које одељења за привреду и пољопривреду локалне самоуправе реализују на годишњем нивоу, као и спремност носиоца породичних пољопривредних газдинстава да будући пољопривредни развој заснују на позајмљеним (кредитним) средствима у виду пољопривредног кредита или финансијског лизинга. Такође, анализирана је и спремност пољопривредника да аплицирају за новчана средства ИПАРД фонда. Резултати истраживања показују да град Смедерево има највећа инвестициона улагања и издвојена новчана средства аграрним произвођачима, због чега је интересовање пољопривредника за додатним облицима задуживања значајно мање у односу на преостале две локалне самоуправе.

С обзиром да су у писању монографије коришћене адекватне научне и стручне литературе, базе података релевантних статистичких публикација, као и анкетно истраживање, препоручујем штампање монографије под називом „Анализа облика финансирања пољопривреде Републике Србије“.

Београд, 08.06.2022. год.

Проф. др Маријана Јоксимовић,
редовни професор
Факултет за финансије,
банкарство и ревизију, Београд

„Анализа облика финансирања пољопривреде Републике Србије“

Аутор

Др Биљана Грујић Вучковски

Монографија др Биљане Грујић Вучковски под насловом „Анализа облика финансирања пољопривреде Републике Србије“ има обим од 117 страница, садржи 20 графикана, 48 табеле, 145.419 словних места радног дела текста, списак литературе од 106 библиографских јединица и 7 линкова. Основни предмет истраживања је анализа актуелног модела финансирања пољопривреде и руралног развоја Републике Србије у периоду 2015-2020. година.

Структура монографије се састоји из предговора, четири поглавља анализе, закључка са препорукама, а на крају рада је дат списак литературе, графикана и табела.

У првом поглављу под насловом „Друштвене и економске перформансе пољопривреде у Србији“ ауторка је анализирао значај пољопривреде за укупну привреду Републике Србије користећи више стандардних показатеља. На основу тих показатеља, ауторка закључује да је пољопривреда веома важан сектор укупне привреде Србије, како са економског, тако и са друштвеног становишта. Учешће бруто додате вредности пољопривреде у бруто домаћем производу је прилично уједначено у испитиваном периоду и креће се око 5,5%, спољнотрговински биланс пољопривреде, шумарства и рибарства остварује само суфицит а у извозу пољопривредних производа доминирају житарице и производи на бази житарица. Осим тога, у овом поглављу се дошло до закључка да је опадала запосленост становништва у пољопривреди те да мање становника живи у руралним подручјима.

У другом поглављу, под називом „Пољопривредна политика“, ауторка је дала приказ еволуције финансирања пољопривреде почев од средине XIX века до данас. Историјски развој обухватио је анализу проблематике финансирања аграра са аспекта пољопривредних организација, како би се видели утицаји различитих финансијских организација на даљи развој аграра уз минимално задовољење захтева пољопривредника. Ауторка затим даје веома исцрпну анализу актуелног правног оквира финансирања пољопривреде и руралног развоја у Републици Србији са приказом

главних стратешких докумената и законских и подзаконских аката. Овим институционалним оквиром су створени услови да се пољопривреда Србије може финансирати из буџета Републике, Аутономне покрајине Војводине и јединица локалних самоуправа (ЈЛС). Сваки ниво власти (где се пре свега мисли на покрајину и локалне самоуправе) дужан је да обезбеди новчана средства у свом буџету и на тај начин пружи адекватну подршку својим аграрним произвођачима. Резултати показују да се новчана средства аграрног буџета смањују, што се може објаснити и њиховим рационалнијим трошењем, али и да постоји опасност да смањење субвенција може утицати на прехранбену сигурност становништва.

Треће поглавље носи наслов „Модалитети финансирања пољопривреде Републике Србије“ и у њему су представљени актуелни начини финансирања агара – кредити уз подршку државе, кредити пословних банака, лизинг, концесије и јавно-приватно партнерство. Кредитирање пољопривредних произвођача уз подршку државе је бележило високо интересовање само у првим година реализације подршке да би временом учешће исплаћених буџетских средстава по овом основу била мања од 1% (2020. год.). С обзиром да Министарство пољопривреде не може у потпуности да замени пословно банкарство, у активности кредитирања пољопривредних произвођача укључене су и пословне банке . Анализа је показала да је у испитиваном периоду постојала ниска тражња пољопривредника за банкарским кредитима из више разлога од којих су најважнији: неповерење пољопривредника у банкарски сектор, претежност старачких домаћинстава која не могу да испуне старосне границе за аплицирање за банкарке кредите, несигурност пласмана пољопривредних производа што води у ризик немогућности отплате ануитета, строги захтеви за обезбеђење кредита, високи трошкови осигурања кредита и неприлагођеност кредита сезонском карактеру производње у пољопривреди. Ауторка сматра да би ови проблеми могли да се реше стварањем једне јаке аграрне банке која би формирала кредитну политику потпуно прилагођену специфичностима пољопривредне производње.

Што се тиче финансијског лизинга који даје боље кредитне услове у односу на пољопривредни кредит, у раду је констатовано да интересовање пољопривредних произвођача за овај вид финансирања није био на значајном нивоу. Ауторка сматра да држава треба да осмисли подршку лизингу која би укључила и подстицај у виду субвенционисања дела камате. Подаци показују да концесије и јавно-приватно партнерство као могући методи финансирања нису заживели у посматраном периоду.

Четврто поглавље „Финансирање пољопривреде Подунавске области - студија случаја“ садржи резултате анкетног испитивања спроведеног на овом подручју које има три локалне самоуправе –град Смедерево и општине Велика Плана и Смедеревска Паланка. Истраживање је извршено на узорку од 150 регистрованих пољопривредних газдинстава. Избор овог подручја за испитивање текуће политике финансирања пољопривреде је адекватан зато што је пољопривреда у овом подручју главна привредна делатност. Добијена сазнања о инвестиционим активностима пољопривредних газдинстава, могућностима за кредитним задуживањем, спремности за коришћење ИПАРД и осталих финансијских средстава показују да пољопривредници Подунавске области нису спремни да крену у инвестициона улагања и додатно се задужују по било ком основу. Једино се град Смедерево издвоја као локална самоуправа која доста улаже у пољопривреду и реализује значајну подршку пољопривредним произвођачима

Ауторка је на крају рада дала синтезу резултата теоријско-методолошких, нормативних и теренских (студија случаја) истраживања као и неке препоруке у циљу даљег унапређења система финансирања пољопривреде у Републици Србији. Главни закључак је да је самофинансирање и даље доминантан модел финансирања пољопривреде док се нови облици финансирања недовољно и веома ретко користе а банкарски кредити се, чак, избегавају. Постоји више разлога за овакво стање а најважнији су: старачка домаћинства, недовољна информисаност, неповољна образовна структура пољопривредника и несигурност пласмана. Државна финансијска подршка пољопривреди је законски регулисана при чему су дефинисани услови, начини и модели финансирања са нивоа Републике, Покрајине Војводине и локалних самоуправа. Забележено је високо интересовање пољопривредника за мере директних плаћања које су ишле и до 90% укупно исплаћених средстава, док је најмање интересовање и реализованих средстава уочено код мере кредитне подршке.

С обзиром да 38,5% укупног броја регистрованих пољопривредних породичних газдинстава располаже са земљом до 2 ха (2018), ауторка сматра да овим пољопривредницима треба дати додатне олакшице у случају кредитног задуживања и то у облику укидања каматних стопа на кредите без обзира на намену и укидање каматних стопа у случају набавке опреме на лизинг.

Монографија др Биљане Грујић Вучковски, представља вредан научни и друштвени допринос области финансирања пољопривреде Републике Србије која садржи и оригинално научно истраживање (студију случаја) те из тих разлога препоручујем њено публикавање под називом „Анализа облика финансирања пољопривреде Републике Србије“.

Београд, 10.06.2022. год.

Проф. др Биљана Стојановић
редовни професор,
Геокономски факултет, Београд

„Анализа облика финансирања пољопривреде Републике Србије“

Аутор

Др Биљана Грујић Вучковски

Монографија представља резултат истраживања који је објединио правне регулативе које су окосница руралној политици и модалитете финансирања који омогућују одабир конкретног извора финансирања. Наведени аспекти посматрања пољопривредне политике доказани су на практичном примеру, тј. на подручју Подунавске области, због чега ова монографија представља оригинално научно дело.

У монографији акценат је на могуће моделе финансирања аграрног сектора у Републици Србији, а извори могу бити са три нивоа, и то: Републике, Покрајине и локалне самоуправе. У монографији је анализиран временски период од 2015. до 2020. год.

Ауторка је најпре приказала подстицајне мере Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије на два начина. Први, кроз реализоване новчане вредности у оквиру аграрног буџета као подршка држави, и други, посредством учешћа реализованог укупног аграрног буџета у целокупном буџету државе.

За ниво Аутономне покрајине Војводине аграрни буџет је представљен апсолутним вредностима као новчано издвајање за пољопривредну политику и рурални развој, али и процентуално у виду учешћа реализованих субвенција у укупном буџету Покрајине. Међутим, када је реч о реализованим субвенцијама из аграрног буџета Покрајине, приказане су и процентуалне вредности исплаћених субвенција у пољопривреди у укупним субвенцијама и у укупном аграрном буџету Покрајине.

Разлози за истраживањем финансирања пољопривреде на нивоу локалних самоуправа су вишеструки, а преваходно ради подсећања локалних самоуправа на законско право да својим пољопривредним произвођачима могу да исплаћују субвенције, при чему новчана средства морају да обезбеде у својим буџетима. Овакво представљање могућности финансирања аграрних произвођача који су на подручју деловања локалне самоуправе могу отклонити недостатак субвенција са других нивоа власти, а све у сврху унапређења аграрног сектора.

Из упоредног прегледа могућих извора финансирања агара (држава, покрајина, подручни ниво локалне самоуправе), изведени су и закључци о тренутној ситуацији у пољопривреди, али и разлози који су томе допринели.

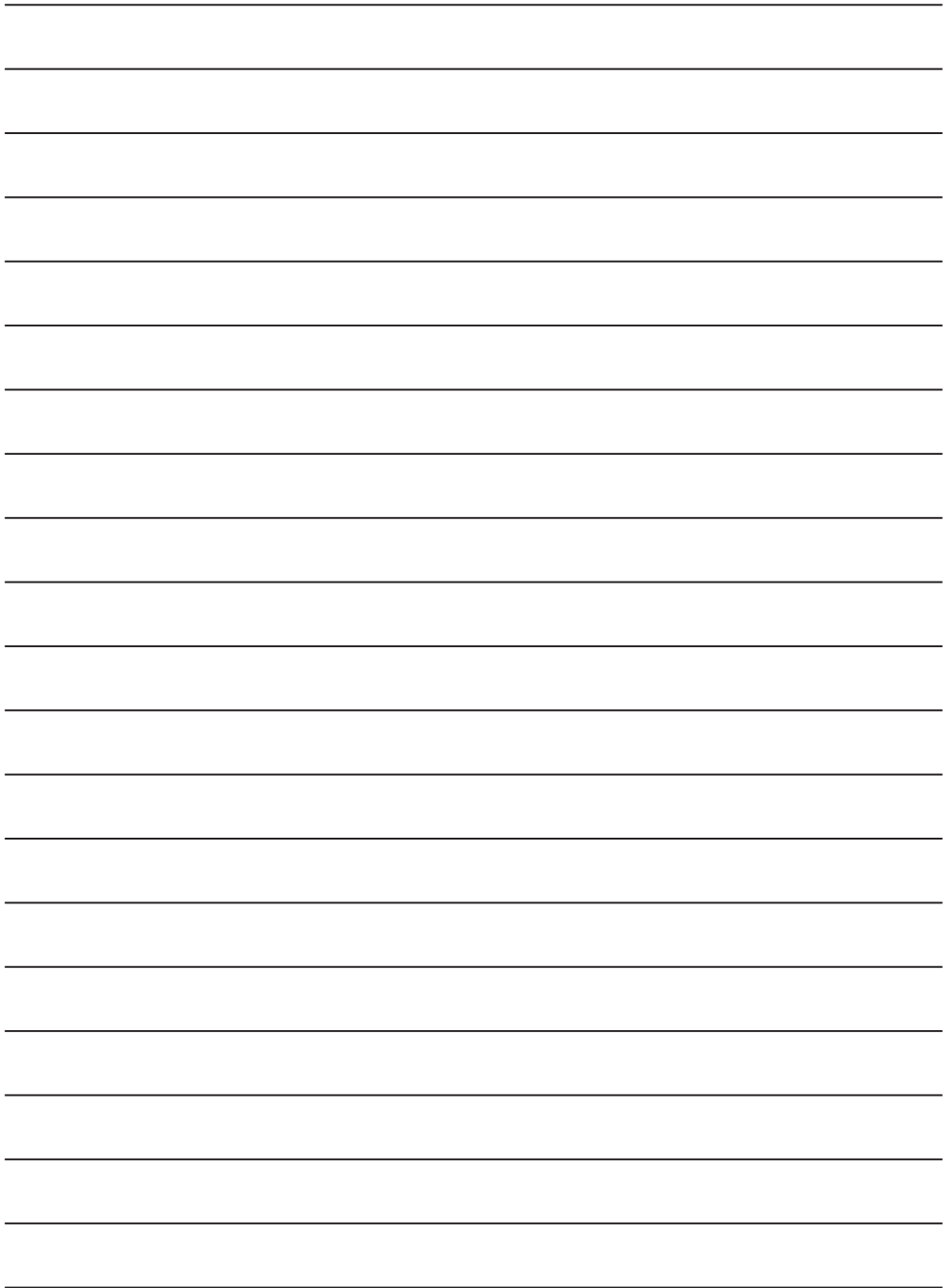
Када је реч о конкретним модалитета финансирања пољопривреде, као најчешће коришћени модел и извор је пољопривредни кредит пословних банака, док је тражња за лизинг средствима занемарљива. Концесије и јавно-приватно партнерство као модели финансирања аграрне производње нису заживели у Србији, а да би постали применљиви мора да постоји веће интересовање државе за њихово увођење.

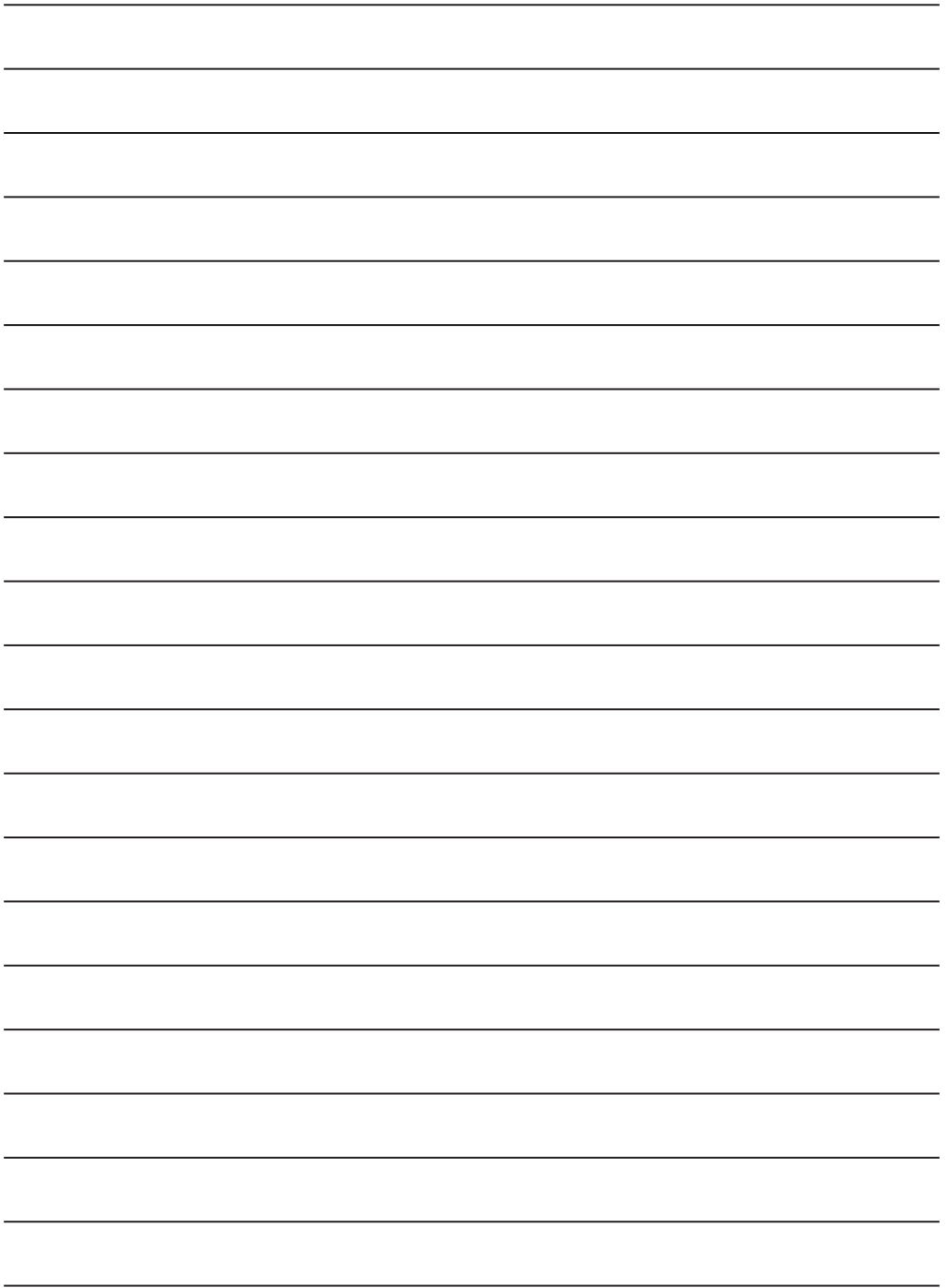
Монографија се сматра оригиналним делом јер обухвата и примарне изворе података који су добијени анкетирањем пољопривредника на подручју Подунавске области које чине три локалне самоуправе - град Смедерево и општине Велика Плана и Смедеревска Паланка. Истраживањем се дошло до информација о: инвестиционим активностима на локалном нивоу, спремности пољопривредника да се кредитно задужују у неком облику (пољопривредни кредит или финансијски лизинг), новчаним подстицајима које су исплаћивале локалне самоуправе, као и спремности носиоца пољопривредних газдинстава да конкуришу за средствима ИПАРД фонда. Резултати анкетног испитивања показују да Смедерево доста улаже у пољопривреду што доказују и одговори испитаника са аспекта високог учешћа коришћених подстицаја Града, па је њихово интересовање за додатним задуживањем мање од преостале две локалне самоуправе.

С обзиром да је тема актуелна, а монографија јасна и разумљива читаоцима, коришћена је стручна и научна литература, ауторка се бавила облицима финансирања пољопривреде у докторској дисертацији, довољно је разлога да монографију „Анализа облика финансирања пољопривреде Републике Србије“ предложим за штампање.

Београд, 08.06.2022. год.

Др Јонел Субић
Институт за економику
пољопривреде, Београд

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

338.434(497.11)

338.43.02(497.11)

ГРУЈИЋ Вучковски, Биљана, 1986-

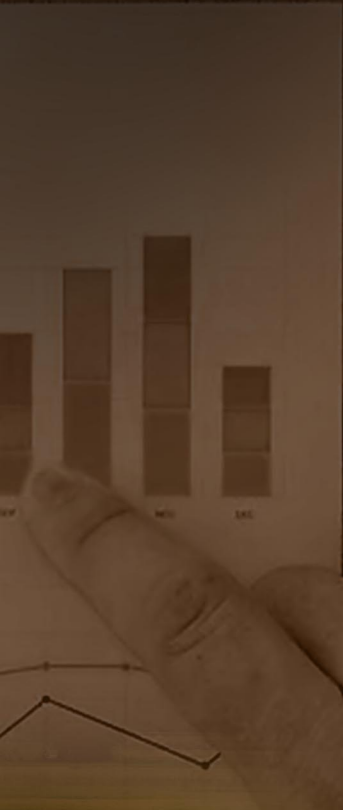
Анализа облика финансирања пољопривреде Републике Србије :
монографија / Биљана Грујић Вучковски. - Београд : Институт за
економику пољопривреде, 2022 (Нови Сад : НС Мала књига плус).
- 128 стр. : граф. прикази, табеле ; 25 cm

Тираж 200. - Стр. 121-128: Рецензије / Маријана Јоксимовић, Биљана
Стојановић, Јонел Субић. - Библиографија: стр. 103-111.

ISBN 978-86-6269-113-2

а) Пољопривреда -- Финансирање -- Србија

COBISS.SR-ID 76034313

9 788662 691132 >